

ASKIYA ALINMIŞ ÇOCUKLUK:

TÜRKİYE’de SIĞINMA ARAYAN AİLESİNDEN AYRI DÜŞMÜŞ MÜLTECİ ÇOCUKLARIN DURUMU

MART 2010

HELSINKİ
YURTTAŞLAR
DERNEĞİ

**ASKIYA ALINMIŞ
ÇOCUKLUK:
TÜRKİYE’de SİĞİNMA ARAYAN
AİLESİNDEN AYRI DÜŞMÜŞ
MÜLTECİ ÇOCUKLARIN DURUMU**

HELSİNKİ YURTTAŞLAR DERNEĞİ

MÜLTECİ DESTEK PROGRAMI

MART 2010

Helsinki Yurttaşlar Derneği

Mülteci Destek Programı

Merkezi İstanbul'da bulunan Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd), Türkiye ve yakın çevresinde temel hak ve özgürlükleri, barış, demokrasi ve çoğulculuğu geliştirmek amacıyla çalışan bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. hYd'nin Mülteci Destek Programı (MDP), Türkiye'deki mülteci nüfusunu haklarıyla ilgili olarak güçlendirmek ve desteklemek ve bu bireylerin haklarının ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde gözetilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. MDP, mültecilere doğrudan hukuki ve psiko-sosyal destek hizmeti sunmanın yanı sıra yerel sivil toplum kuruluşlarının mülteci haklarının savunulması konusunda kapasitelerini geliştirmeyi, iç hukuk ve politikaların mültecilerin temel insan haklarını gözetmesini sağlamayı amaçlayan savunuculuk çalışmalarıyla da uğraşan, Türkiye'deki ilk sivil girişimdir.

Programın genel amaçları şunlardır:

- (1) Mültecilere kendi haklarını savunma yetkinliği kazandıracak şekilde hukuki ve psiko-sosyal hizmetler sunmak;
- (2) Türkiye'deki mültecilerin durumu ve haklarıyla ilgili olarak toplumda bilinç ve duyarlılığı artırmak;
- (3) Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ve profesyonellere dayalı bir kapasite oluşturarak mültecilerin korunmasında iyileşme sağlamak;
- (4) Uluslararası mülteci ve insan hakları hukukunun en yüksek standartlarını yansıtan yasalar, politikalar ve uygulamaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesini savunmak.

MDP, bu hedefleri güderken, bir dizi ulusal ve uluslararası ortakla işbirliği yapmaktadır. hYd, başka kurumların yanı sıra, Türkiye'nin önde gelen dört insan hakları kurumunu çatısı altında toplayan İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) kurucu üyesidir. hYd, 2006'da güney ülkelerinde mültecilere hizmet veren, hukuki yardım kuruluşlarının oluşturduğu bir girişim olan Güney Mülteci Hukuki Destek Ağı'nın (SRLAN) kurucuları arasında yer aldı. 2008 yılında da, Avrupa'da mültecilere destek veren 60'ı aşkın sivil toplum kuruluşunu şemsiyesi altında toplayan European Council on Refugees and Exiles (ECRE) ağına Türkiye'den katılan ilk örgüt oldu. hYd hakkında daha ayrıntılı bilgi www.hyd.org.tr adresinden edinilebilir.

İçindekiler

1. RAPORUN ÖZETİ VE ÇERÇEVESİ.....	3
1.1 Özet Bulgular	4
<i>Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakıma Alınmadan Önceki Durumları</i>	<i>4</i>
<i>Uzun Süreli Bakım</i>	<i>4</i>
<i>Eğitim</i>	<i>4</i>
<i>Sağlık.....</i>	<i>5</i>
<i>Mülteci ve “Geçici Sığınmacı” Statüsü Belirleme ve Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürleri</i>	<i>5</i>
<i>Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri</i>	<i>5</i>
1.2 Tavsiyeler	6
<i>Türkiye Hükümetine Yönelik Tavsiyeler.....</i>	<i>6</i>
<i>BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne Yönelik Tavsiyeler.....</i>	<i>7</i>
<i>BMMYK ile İş Birliğinde Bulunan “Yerleştirme” Ülkeleri ve Fon Sağlayan Ülkelere Yönelik Tavsiyeler</i>	<i>8</i>
1.3 Metodoloji.....	8
1.4 Terminoloji	9
2. GİRİŞ ve BAĞLAM.....	11
2.1 Türkiye’deki Sığınma Prosedürü	13
2.2 Türkiye’nin Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Korunmasına İlişkin Yükümlülükleri	14
<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar.....</i>	<i>14</i>
<i>Ulusal Mevzuat ve Düzenlemeler</i>	<i>18</i>
3. BULGULAR	20
3.1 Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakıma Alınmadan Önceki Durumları	20
<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar.....</i>	<i>20</i>
<i>Ulusal Mevzuat ve Uygulama.....</i>	<i>22</i>
<i>Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespit Edilmesindeki Sorunlar</i>	<i>23</i>
<i>Refakatsiz Çocukların İdari Gözetim Altında Tutulması</i>	<i>25</i>
<i>Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Korunmasında Çocuk Polisi’nin Sorumluluğu</i>	<i>26</i>
<i>Yaş Tespiti.....</i>	<i>27</i>
<i>Sağlık Taraması</i>	<i>28</i>
3.2 Uzun Süreli Bakım	28
<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar.....</i>	<i>29</i>
<i>Ulusal Mevzuat ve Uygulama.....</i>	<i>29</i>
3.3 Eğitim	33
<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar.....</i>	<i>33</i>
<i>Ulusal Mevzuat ve Uygulama.....</i>	<i>34</i>
3.4 Sağlık	36
<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar.....</i>	<i>36</i>
<i>Ulusal Mevzuat ve Uygulama.....</i>	<i>37</i>
3.5 Mülteci ve “Geçici Sığınmacı” Statüsü Belirleme ve Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürleri .	38

<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar</i>	38
<i>Ulusal Mevzuat ve Uygulama</i>	40
İçişleri Bakanlığı “Geçici Sığınma” Prosedürü	40
BMMYK “Mülteci Statüsü Belirleme” Prosedürü.....	42
Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürü	44
3.6 Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri	44
<i>Uluslararası Mevzuat ve Normlar</i>	44
<i>Ulusal Mevzuat ve Uygulama</i>	45
Vesayet.....	45
Hukuki Temsil	48
İkamet İzinleri	49
4. TAVSİYELER	51
4.1 Türkiye Hükümetine Yönelik Tavsiyeler	51
<i>Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakım Öncesinde Sağlanan Bakım</i>	51
<i>Uzun Süreli Bakım</i>	52
<i>Eğitim</i>	53
<i>Sağlık</i>	54
<i>“Geçici Sığınmacı” Statüsü Belirleme</i>	54
Vesayet.....	55
Hukuki Temsil	55
İkamet İzinleri.....	55
4.2 BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne Tasiyeler.....	56
4.3 BMMYK ile İş Birliğinde Bulunan “Yerleştirme” Ülkeleri ve Fon Sağlayan Ülkelere Yönelik Tavsiyeler	56
Ek: Tablolar	57

1. RAPORUN ÖZETİ VE ÇERÇEVESİ

Geçtiğimiz birkaç sene içerisinde, Avrupa'nın düzensiz göçmenlerin sınırlarına akınını durdurmak amaçlı aldığı sert önlemler sonucu, Türkiye'de yapılan sığınma başvurularında önemli ölçüde artış olduğu görülmektedir. 2009 sonu itibarıyla, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) kayıtlı 16.000'den fazla sığınmacı ve mültecinin gittikçe artan bir bölümünü "refakatsiz çocuk mülteci"ler¹ oluşturmaktadır.² Afganistan, Sudan ve Somali başta olmak üzere çeşitli ülkelerden gelen bu çocukların hemen hemen hepsi travma mağdurdur. Bir çoğu, zulümden ya da silahlı çatışma durumundan kaçarken ailelerinden ayrı düşmüş; bazıları ise aile bireylerinin öldürülmesine şahit olmuştur. Yine bazıları zorla evlendirilme ya da askere alınma gibi genellikle çocukların hedef alındığı zulümlerden dolayı evlerini terk etmek zorunda kalmıştır.

Uluslararası korumaya muhtaç refakatsiz çocuk olarak tanımlanmak, her yıl Türkiye'ye gelen yüzlerce refakatsiz çocuk mülteci için aşmaları gereken ilk, belki de en hayati engeli teşkil etmektedir. Birçok çocuk, sığınma başvurusunda bulunma ya da koruma ihtiyaçlarını anlatma olanağı bulamadan yetişkin göçmenler ile birlikte kapatılıp, sınır dışı ediliyor. Refakatsiz çocuk olarak tespit edilenler bile, çoğu zaman çocukların barındırıldığı kamu kurumlarına transfer edilmeden önce, vatandaş olmayanların idari takdirle kapatıldığı Geri Gönderme Merkezleri'nde³, uygun olmayan koşullarda uzun süreler kapatılıyor.

Türkiye'nin 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni "coğrafi sınırlama" ile benimsemiş olmasının sonucu olarak, Avrupa dışındaki ülkelere gelen tüm sığınmacılar gibi, refakatsiz çocuklar da Türkiye'de uzun süreli olarak mülteci korumasından faydalanamamaktadır. Türkiye'de uzun süreli koruma mümkün olmadığından, İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye'de geçici olarak kalmasına izin verilen ve BMMYK statü belirleme prosedürü sonunda mülteci olarak tanınan refakatsiz çocukların Kanada, ABD ya da Avustralya gibi üçüncü ülkelere yerleştirilmesi için BMMYK çaba göstermektedir. Ancak, refakatsiz çocukların tümü mülteci statüsü alamamakta ya da üçüncü ülkelere yerleşmek üzere kabul edilmemektedir. Mülteci olarak tanınan çocuklar bile, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için en azından 18 yaşına kadar aylarca hatta yıllarca beklemektedir. Bu süre zarfında, çok azı okula gidebilmekte; çoğu yeterli sağlık hizmetlerine ya da ruhsal sağlık desteğine ulaşma konusunda ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Hiçbirine bireysel vasi atanmamakta; birkaçı dışında hiçbiri ikamet tezkeresi alamamaktadır. Bu durum, bu çocukların devlet hizmetlerinden yararlanmalarını çok ciddi bir biçimde engellemektedir.

Her ne kadar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) gibi bazı devlet kurumlarının çalışanları, kendi inisiyatifleri dahilinde, refakatsiz çocuk mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak için girişimlerde bulunsalar da, kurumlar ancak geçici çözümler sunabilmektedir. İster yasal statüleri, ister eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerine erişim konularında olsun refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasındaki boşlukların giderilebilmesi için Türkiye'deki yetkililerin tüm ilgili kurumların katılımına imkan tanıyan ve her çocuğun yüksek menfaatinin gözetildiği sürdürülebilir çözümler

¹ Bu raporda, "refakatsiz çocuk mülteci" tanımı ailesinden ya da yasal veya geleneksel olarak bakımından sorumlu.

² 2009 sonu itibarıyla, BMMYK Türkiye'ye kayıtlı 225 refakatsiz çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların yaklaşık yarısı Afganistan, %20'si Somali, geri kalanı da Afrika, Asya ve Orta Doğu'daki 15 farklı ülkeden gelmiştir. Bakınız, Ek: Tablo 2, "BMMYK'da Aktif Dosyası olan Refakatsiz Çocuklar, 2009 yılı sonu."

³ Mart 2010'a kadar bu merkezlere "Yabancılar Misafirhanesi" denilmekteydi. Bu terminoloji, 23 Mart 2010 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından ilgili birimlere dağıtılan "Yasadışı Göçle Mücadele" genelgesiyle değiştirilmiştir. Bakınız, "Yasadışı Göçle Mücadele ile ilgili Genelge No. 2010/22," 22 Mart 2010, Bölüm 2, Madde b1.

üretmesi gerekmektedir. Herşeyden önce, mülteci çocuklara Türkiyeli çocuklara sağlanan korumanın aynısı sağlanmalıdır.

1.1 Özet Bulgular

Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakıma Alınmadan Önceki Durumları

Türkiye’de refakatsiz çocuk mültecilerin tespitini sağlayacak uygun bir sistem olmaması sebebiyle, bu çocukların büyük kısmının sığınma prosedürüne ve çocuk koruma hizmetlerine erişimi mümkün olmamaktadır. Tespiti yapılanlara ise uzun süreli bakıma alınmadan önce uygun bir geçici bakım sağlanmamakta; bunun yerine çocuklar ya kendi kaderlerine terk edilmekte ya da yetişkinler ile birlikte uygun olmayan koşullarda kapatılmaktadır. Yetkililer, refakatsiz çocuk mültecilere neden kapatıldıkları ve ne kadar süre tutulacakları ile ilgili bilgilendirme yapmamaktadır. Sahte kimlik belgelerinde yaşları 18’den büyük olarak belirtilenlerle, kimlik belgesi olmayıp da fiziksel olarak 18 yaşın üstünde gösterdiğine kanaat getirilenler yaş belirleme testine tabi tutulmaktadır. Bu testler sadece kemik röntgenlerine dayanmakta ve ruhsal, sosyal ve diğer gelişimsel olgunluk göstergelerini dikkate almamaktadır. Devlet kurumları nezdindeki uzun süreli bakıma yönlendirilmeden önce refakatsiz çocuk mülteciler sağlık taramasına tabi tutulmakta; ancak, yapılan testlerin amacı ya da sonuçları ile ilgili nadiren bilgilendirilmektedirler. Birçok çocuk yaş belirleme testi ve sağlık taraması sonuçlarını idari gözetim altında, kapatılmış olarak beklemektedir.

Uzun Süreli Bakım

Refakatsiz çocuk mülteciler, yetkililer tarafından 18 yaşın altında olarak tespit edildikten sonra, barınmak üzere Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yurtlarına yönlendirilmektedir. Çocuklar genel olarak SHÇEK çalışanlarının kendilerine iyi davrandıklarını ve yurttardaki yaşam koşullarının iyi olduğunu bildirmektedir. Ancak SHÇEK yurtlarında tercümanların bulunmaması, çocukların özellikle fiziksel ve ruhsal sağlık ihtiyaçları ile ilgili olarak, çalışanlar ile iletişim kurmaları önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır. Çocukların hepsi barındıkları yurttan 18 yaşına girdikleri için ayrılmak zorunda kaldıklarında karşılaşacakları yaşam koşullarından dolayı ciddi endişe duymaktadır. Çocukların 18 yaşından sonraki yeni durumlarına uyum sağlamalarını kolaylaştırma amacıyla SHÇEK çalışanları, BMMYK ve yerel STK’lar tarafından son derece sınırlı bir danışmanlık verilmektedir. 18 yaşını doldurduktan sonra yurttardan ayrılan mülteci çocukların maddi olarak karşılayabilecekleri, güvenli bir barınma ortamı bulmaları neredeyse olanaksızdır.

Eğitim

Ulusal mevzuata göre refakatsiz çocuk mültecilerin kamu tarafından sağlanan ortaöğretim, yaygın eğitim ve mesleki eğitim imkanlarından yararlanma hakları olsa da, uygulamada bu imkanlara erişimleri önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Ortaöğretime devam edebilmeleri için gereken ikamet tezkerelerini refakatsiz çocukların çeşitli engeller nedeniyle bir türlü edinmemeleri ve eğitim seviyelerini gösteren belgeler sunmaları beklenmesi bu çocukların devlet okullarında sağlanan eğitimden yararlanabilmeleri önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir. Sadece bir avuç çocuk düzenli olarak lise eğitimlerine, çoğunlukla da diploma almalarına imkan tanımayan “misafir öğrenci” statüsü ile devam edebilmektedir. Diğerleri aralıklı olarak enformel eğitim programları ve kurslarına katılmaktadır. Bir kısmının okul kayıt başvuruları Türkçe düzeylerinin yeterli olmaması ya da eğitim

seviyelerinin tespitine yarayacak belgeler sunamamaları gerekçesiyle reddedilmiştir. Anlamlı eğitim olanaklarının mevcut olmaması, bu çocuklar tarafından Türkiye’de karşılaştıkları en ciddi problemlerden biri olarak algılanmaktadır.

Sağlık

Refakatsiz çocuk mülteciler devlet tarafından sağlanan sağlık hizmetlerinden çoğunlukla yararlanamamaktadır. Bunun önemli bir sebebi, ikamet tezkereleri edinmeleri için yüksek harçlar ödemeleri gerekmesi ve yetkililerin yasalarca izin verildiği halde çocukları bu harçlardan muaf tutmamaları nedeniyle ikamet tezkeresi edinememeleridir. İkamet tezkeresi olmaksızın, sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere devlet tarafından sağlanan hizmetlerden yararlanmaları için gerekli olan kimlik numaraları kendilerine verilmemektedir. Her ne kadar SHÇEK çalışanları acil durumlarda çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için çeşitli yöntemlere başvursalar da, bu çabalar tüm çocukları ilgilendiren sürekli bir çözümün yerini almaktan uzaktır. Çocuklar ancak yerel STK’ların kısıtlı kaynakları izin verdiği oranda sağlayabildiği son derece sınırlı fiziksel ve psikolojik sağlık desteği hizmetlerinden yararlanmaktadır.

Mülteci ve “Geçici Sığınmacı” Statüsü Belirleme ve Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürleri

Refakatsiz çocuk mülteciler geçici sığınma başvurularını polise kaydettirme aşamasında bazı problemlerle karşılaşsalar da; asıl olarak “geçici sığınmacı” statüsü mülakatları için çok uzun süreler beklemekten şikayet etmektedirler. Bu mülakatların uzun süreler yapılmaması, devletin bu çocukların ihtiyaçlarını derhal değerlendirmesini ve ihtiyaç duyulan bakım ve korumayı sağlamasını engellemektedir. Çocuklar, BMMYK’ya kayıtlarını hızlıca yaptırabilirken, çoğu zaman statü mülakatı sonuçlarını uzun süreler beklemekte ve bu bekleme süresince başvuruları ile ilgili ne zaman bir karar verileceğine dair bilgilendirilmemektedir. Afgan çocukların, BMMYK’nın Afganlar ile ilgili genel politikası nedeniyle, diğerlerinden daha uzun süreler bekledikleri görülmektedir. BMMYK’nın Afganlar ile ilgili bu politikası raporun yayını sırasında değişmiştir.

BMMYK tarafından mülteci olarak tanınan refakatsiz çocuklar, genellikle üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek üzere 18 yaşını doldurmadan yönlendirilmemektedir. Bu durum, görüşülen çocukların en büyük endişe duydukları sorunlardan biridir. BMMYK, mülteci olarak kabul edilen çocukların üçüncü ülkelere 18 yaşından önce yerleştirilmesinin insan kaçakçılığını teşvik edeceği gerekçesiyle, çocukların 18 yaşını doldurmalarının beklendiğini belirtmektedir. Ancak bu yaklaşım, refakatsiz çocuk mültecilerin eğitim ve diğer sosyal hizmetlerden mahrum bir şekilde senelerce Türkiye’de beklemelerine neden olmaktadır.

Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri

Her ne kadar Türkiye’deki mahkemeler, devlet koruması altındaki çocuklara vasi ve kayyım atama yetkisine sahipse de, refakatsiz çocuk mültecilere ikisi de nadiren atanmaktadır. Refakatsiz çocuk mülteciler aynı sorunu hukuki temsil konusunda da yaşamaktadır. Refakatsiz çocuk mültecilerin çoğu, ikamet tezkeresi ya da geçerli bir kimlik belgesi olmaması sebebiyle, bir hukuki temsilciye noter tasdikli vekalet verememektedir. Cezai kovuşturmayaya tabi çocuklara avukat atanırken, İçişleri Bakanlığı statü belirleme mülakatları sırasında çocukların hukuki temsilden yararlanmalarına izin vermemektedir. BMMYK’nın Türkiye temsilciliği ise tüm sığınmacıların BMMYK nezdindeki mülteci statüsü belirleme prosedürü içinde hukuki temsilden yararlanmasına izin vermektedir. Devlet

tarafından sağlanan hizmetlere erişimleri önünde ciddi bir engel teşkil etmesine rağmen görüşülen çocuklardan hiçbirine ikamet tezkeresi verilmemiştir. İkamet tezkeresi alabileceği bildirilen az sayıda çocuktansa çok yüksek miktarda harç ve ceza talep edilmektedir.

1.2 Tavsiyeler

Türkiye Hükümetine Yönelik Tavsiyeler

- Refakatsiz çocuk mültecilere, sığınmacı olmalarından önce çocuk oldukları bilinciyle muamele edilmelidir. Uluslararası ve ulusal mevzuat dahilindeki hakları tanınmalı; Türkiyeli çocuklara tanınan tüm haklara aynı düzeyde erişim olanağı sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mülteciler, hiçbir şekilde, özellikle yetişkinler ile bir arada kapatılmamalı; 2006 Uygulama Talimatı, refakatsiz çocuk mültecilerin idari gözetim altına alınmasını engelleyecek biçimde değiştirilmelidir. Benzer hükümlere sığınma ile ilgili hazırlanacak tüm yasalarda yer verilmelidir.
- Tespiti yapılan refakatsiz çocuk mülteciler Yabancılar Şube Müdürlükleri değil, Çocuk Polisi Birimleri'ne yönlendirilmeli; ilgili personel Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ni (No. 24372) uygulayacak şekilde eğitilmelidir.
- Hem emniyet personeli hem de savcılar refakatsiz çocuk mültecilerin tespiti konusunda eğitilmelidir.
- Polis memurları üzerlerinde çocukların görebilecekleri şekilde silah taşımamalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilere, sığınma prosedürü ve yasal hakları ile ilgili yaşlarına uygun şekilde ve anladıkları bir dilde yazılı ve sözlü bilgilendirme yapılmalıdır.
- Sahte kimlik belgeleri aksini gösterse bile refakatsiz çocuk mültecilerin yaşlarıyla ilgili beyanları esas alınmalı; yaş belirleme testleri fiziksel, bilişsel, davranışsal ve duygusal gelişime dair göstergeleri içermelidir. Yaş belirleme testlerinin sonuçları geniş bir hata marjı burakılarak değerlendirilmelidir. Refakatsiz çocuk mültecilerin yaş belirleme testi sonuçlarını beklerken çocuklar uygun bir devlet yurdunda kalmaları sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin sığınma başvurusunda bulunmasına hiçbir engel getirilmemeli; mülakat randevuları verilirken ve değerlendirme süreci içerisinde kendilerine öncelik gösterilmeli ve statü kararları mümkün olan en kısa sürede verilmelidir. Çocukların statü mülakatları yaşlarına ve kültürlerine uygun bir şekilde yapılmalı; eğitim almış tercümanlar kullanılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin zulüm görecekları yerlere *geri gönderilme (refoulement)* risklerini ortadan kaldırmak, sağlık ve diğer hizmetlere erişimlerini kolaylaştırmak için, sığınma başvuruları hakkında verilen olumlu kararlar resmi olarak kendilerine, vasilerine ve hukuki temsilcilerine tebliğ edilmelidir.
- Sığınma başvuruları reddedilen refakatsiz çocuklar zorla sınır dışı edilmemelidir.
- Emniyet, sağlık, sosyal hizmetler çalışanları ve tercümanlar da dahil olmak üzere refakatsiz çocuk mültecilerle çalışan tüm kamu görevlilerine sığınma prosedürü ile çocukların yaşları ve kültürlerine uygun mülakat teknikleri üzerine eğitim verilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili tüm kamu kurumlarında nitelikli tercümanlar istihdam edilmeli; tercümanlara gerekli eğitimler verilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mülteciler, Türkiyeli çocukların eğitime katılım imkanlarıyla aynı imkanlara sahip olmalı; çocuk olarak tespit edildikten sonra olabildiğince çabuk bir devlet okuluna kayıt olmaları sağlanmalıdır. Eğitimciler, refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili yasalar konusunda bilgilendirilmeli ve bu şekilde refakatsiz çocuk mültecilerin eğitime erişimleri önündeki ayrımcı kısıtlamalar

önlenmelidir. Eğitim ile ilgili resmi belgelerinin olmaması durumunda eğitim seviyelerinin belirlenebilmesini sağlayacak yöntemler geliştirilmeli ve uygulamaya konmalıdır.

- Refakatsiz çocuk mültecilerin sağlık hizmetlerine Türkiyeli çocuklar ile aynı derecede erişimi sağlanmalı; kendilerine ücretsiz sağlık hizmetinden yararlanabilmeleri için ikamet tezkeresi ve kimlik numarası verilmelidir. Sağlık personeline, çocukların yaşına ve kültürüne uygun yöntemlerle sağlık hizmeti vermek konusunda eğitim verilmeli; refakatsiz çocuk mültecilerin ruh sağlığı ihtiyaçları değerlendirilerek gerektiği durumlarda ihtiyaç duydukları tedavi sağlanmalıdır.
- Tıbbi test ve sağlık taramaları çocukların bilgilendirilmiş onayı alınarak yapılmalı; sonuçlar çocuklara bildirilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili alınacak tüm önemli kararlarda çocukların tercihleri dikkate alınmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilere ulusal mevzuata uygun şekilde vasi atanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilere hukuki temsilci atanmalı; hukuki temsilcilerin refakatsiz çocuk mültecilere koşulsuz erişimlerine izin verilmelidir. Statü mülakatları da dahil olmak üzere hukuki temsilciler refakatsiz çocuk mültecileri tüm yasal işlemlerinde temsil edebilmelidir. Gerekli belgeleri olmayan refakatsiz çocuk mültecilerin hukuki temsilcilere vekalet verebilmeleri için, noterler belgesiz kimlik tespit yöntemleri konusunda bilgilendirilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilere harçtan muaf ikamet tezkeresi düzenlenmeli; sağlık ve diğer kamu hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kamu hizmet sistemiyle uyumlu kimlik numaraları verilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin korunma ve diğer ihtiyaçları düzenli aralıklarla değerlendirilmeli; bu değerlendirmeler, mültecileri özel olarak ilgilendiren konularda eğitilmiş ve çocuklarla çalışma konusunda uzman kişiler tarafından yapılmalıdır.
- Kızılay aracılığıyla ve refakatsiz çocuk mültecilerin verdikleri bilgiler doğrultusunda aile bireyleri bulunmaya çalışılmalıdır.
- BMMYK, insani yardım kuruluşları ve STK'lar ile iş birliği içerisinde, 18 yaşını doldurarak devletin sunduğu barınma ve diğer korunma hizmetlerinden daha fazla yararlanamayacak çocukların, yeni yaşamlarına alışabilmeleri için gerekli "geçiş dönemi" desteği sunulmalı; bazı hassas durumdaki çocukların 18 yaşını doldurduktan sonra da gerektiği sürece devlet yurtlarında kalmalarına izin verilmelidir.
- BMMYK ve çocuk ve mülteci hakları alanında çalışan STK'larla işbirliği içerisinde, refakatsiz çocuk mültecilerin hakları ile ilgili farkındalık yaratma çalışmaları düzenlenmelidir.

BMMK'ya Yönelik Tavsiyeler

- Mülteci statüsü belirleme prosedürü boyunca, refakatsiz çocuk mültecilerin başvurularının özel eğitilmiş personel tarafından çocuğun yaşına uygun bir şekilde işleme konulup incelenmesi sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin BMMYK'ya kayıtları ve statü belirleme mülakatları ivedilikle yapılmalı; başvurularıyla ilgili kararlar gecikmeden verilmelidir. Prosedürde aksaklıklar olması durumunda, refakatsiz çocuk mültecilere bu aksaklıkların neden kaynaklandığı açıklanmalı ve kendilerine başvurularıyla ilgili kararların yaklaşık olarak ne zaman verileceğine dair bilgilendirme yapılmalıdır. Eğer statü kararlarındaki gecikmeler genel politikalarla ilgiliyse, gerekçeler çocuğa olabildiğince çabuk ve anlayabileceği bir şekilde anlatılmalıdır.

- BMMYK, Türkiye Devleti yetkilileri tarafından 18 yaşından büyük olarak kaydedilmiş olsalar bile, refakatsiz çocukların yaşlarıyla ilgili beyanlarını esas almaya devam etmeli; şüpheli durumlarda şüpheyi refakatsiz çocuk lehine kullanmalıdır.
- BMMYK'nın devlet kurumları, insani yardım örgütleri ve STK'larla iş birliği içerisinde, refakatsiz çocuk mültecilerin 18 yaşını doldurmaları nedeniyle devlet korumasından çocuk olarak yararlanamayacakları döneme hazırlanabilmeleri için kendilerine geçiş dönemi desteği sağlanmasına yönelik çabaları artarak devam etmelidir.
- BMMYK, Türkiye Hükümeti'ni, refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili ulusal ve uluslararası sorumluluklarını yerine getirme yönünde desteklemeye devam etmelidir.

BMMYK ile İş Birliğinde Bulunan “Yerleştirme” Ülkeleri ve Fon Sağlayan Ükelere Yönelik Tavsiyeler

- BMMYK ve çocuk ve mülteci hakları alanında çalışan yerel STK'ların, Türkiye'deki refakatsiz çocuk mültecilerin tüm haklarına erişmeleri ve en iyi düzeyde koruma almalarına yönelik gayretleri desteklenmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin geçici olarak Türkiye'de kaldıkları süre içerisinde kendilerine sunulan korumadaki boşluklar ışığında, çocukların 18 yaşından önce de üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesine imkan tanınmalıdır. Asgaride, BMMYK ve Türkiye Devleti yetkilileriyle birlikte çalışılarak refakatsiz çocuk mültecilerin 18 yaşına girer girmez kalıcı olarak uluslararası korumadan faydalanacakları üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri sağlanmalıdır.
- İçişleri Bakanlığı, refakatsiz çocuk mültecilere üçüncü bir ülkeye yerleşme zamanı geldiğinde sorunlarla karşılaşmadan ülkeden çıkış izni alabilmeleri için harç ve cezalardan muaf ikamet tezkeresi düzenlemeye teşvik edilmelidir.

1.3 Metodoloji

hYd, 2004 yılından bu yana Türkiye'de mültecilere hukuki destek sağlamaktadır. Bu süre boyunca gittikçe artan sayıda refakatsiz çocuk mültecinin Türkiye'ye geldiği ve çoğunun korunmayla ilgili ciddi sorunlar yaşadığı gözlemlenmiştir.⁴ Bu gözlemden çıkışla, hYd, refakatsiz çocuk mültecilerin tespit edilmesi, Türkiye'ye kabul koşulları ve Türkiye'deyken onlara sunulan bakıma dair bir değerlendirme çalışması yapmıştır. Bu raporda söz edilen değerlendirmenin sonuçları paylaşılarak şunlar amaçlanmıştır:

1. Türkiye'de bulunan refakatsiz çocuk mültecilerin hassas durumlarına yönelik farkındalık yaratmak;
2. Refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası standartlarla uyum içindeki yerel pratiklerle, bu standartların gerisinde kalan uygulamaları belirlemek;
3. Refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasıyla ilgili sürdürülebilir kurumsal çözümlere ve onların hem çocuk hem de mülteci olarak sahip oldukları haklara erişebilmelerine yönelik pratik tavsiyelerde bulunmak.

⁴ 2006 yılından bu yana hYd, yaşları 12 ile 17 arasında değişen 91 refakatsiz çocuk mülteciye danışmanlık vermiştir. 2006 yılında hYd'ye başvurmuş refakatsiz çocuk mültecilerin sayısı 2'yken, 2008'de 37'ye, 2009'da ise 57'ye çıkmıştır. Bu çocukların %80'ni hYd'ye başvurduğu sırada 16-17 yaşlarındaydı. hYd'den destek alan çocukların çoğunluğunu Afganistan ve Sudan'dan, geri kalanlarını ise Gine, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi Afrika ülkelerinden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Danışmanlık verilen 91 çocuktan 85'i erkek, 7'si kız çocuğudur.

Bu rapordaki bulgular Temmuz 2008-Aralık 2009 arasında refakatsiz çocuk mülteciler, devlet memurları, STK çalışanları ve BMMYK personeli ile yapılan mülakatlar ve hYd'nin danışmanlık verdiği çocukların dosyalarının incelenmesiyle elde edilmiştir.

hYd'de dosyası bulunan, 85'i erkek 7'si kız, toplamda 92 çocuk danışanın dosyası incelenmiş; ayrıca 16'sı erkek 1'i kız olmak üzere 17 refakatsiz çocuk mülteciyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşme yapılan çocukların 12'si İstanbul'daki devlet yurtlarında kalmaktaydı. hYd'nin, İstanbul dışındaki yurtlarda barınmakta olan çocuklar ve bu yurtların çalışanlarıyla görüşme talepleri defalarca reddedilmiştir. Görüşülen çocukların hepsi raporun hazırlanma amacı hakkında bilgilendirilmiş ve verdikleri bilgilerin mevcut raporda kullanılması için rızaları alınmıştır. Görüşülenlerin kimliklerinin gizliliğini güvence altına alabilmek için, görüşülen çocukların herhangi bir şekilde bireysel olarak ayırt edilmesine yol açabilecek hiçbir bilgi bu raporda kullanılmamıştır.

Uluslararası ve yerel STK ve devlet yetkilileriyle görüşmeler genellikle Ankara'da yapılmış olup; aşağıdakileri içermektedir:

- **SHÇEK yetkilileri:** SHÇEK Genel Müdürü (Ankara), İzmir İl Sosyal Hizmetler Müdürü, SHÇEK Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Müdürü (Ankara), ve SHÇEK Dokuz Eylül Erkek Yetiştirme Yurdu Müdürü (Buca, İzmir). hYd'nin İstanbul, Isparta ve Gaziantep illeri SHÇEK idareleriyle görüşme talepleri reddedilmiştir.
- **BMMYK çalışanları (Ankara ve İstanbul):** Kıdemli Koruma Görevlisi, Koruma Asistanı, Kalıcı Çözümler Asistanı, Asistan Hukuk Memuru, Kıdemli Mülteci Hukuku Eğitmeni ve Kıdemli Saha Asistanı.
- **Yerel STK temsilcileri:** Ankara Çocuk Hakları Platformu, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Mülteci ve Sığınmacılara Psiko-sosyal Destek Projesi (İstanbul), Mültecilerle Dayanışma Derneği (İzmir). Ayrıca Ankara merkezli Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği temsilcileriyle yapılan gayriresmi telefon görüşmeleri de rapora katkı sağlamıştır.
- **Uzmanlar:** Ankara Barosu Çocuk Hakları Komisyonu Başkanı Av. Türkay Asma ve Sosyal Hizmet uzmanı ve yazar Nihat Tarımeri.

hYd'nin Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı ve Çocuk Polisi yetkilileriyle görüşme talepleri resmi olarak reddedilmiştir.

1.4 Terminoloji

Raporda, ailesinden ya da yasal veya geleneksel olarak bakımında sorumlu olan yetişkinlerden ayrı düşmüş 18 yaşın altındaki sığınmacı ya da mültecileri anlatmak üzere "refakatsiz çocuk mülteci" tanımı kullanılmaktadır. Kimi zaman mülteci çocuklar bir ülkeye yanlarında aslında onların bakımından sorumlu olmayan yetişkinlerle gelebilmektedir. Ancak bu çocuklar, yanlarında kimse olmadan bir ülkeye gelen refakatsiz çocuklardan daha az hassas durumda olmayıp, onlarla aynı yasal durumda bulunmaktadır.⁵

Uluslararası normlara uygun olarak, refakatsiz çocuk mülteci, Türkiye'de bulunan ve BMMYK'ya

⁵ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, "The Separated Children in Europe Programme Statement of Good Practice" (*Uygulamalardaki İyi Örnekler Bildirgesi*), 2004, Bölüm A, Madde 2, http://www.savethechildren.net/separated_children/good_practice/SGP_3ed_print.pdf [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009].

“mültecilik,” Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı’na “sığınma”⁶ başvurusunda bulunmak isteyen, başvuruda bulunmuş olan ya da bu statülerden birine sahip olarak tanınmış tüm refakatsiz çocukları kapsamaktadır.⁷

“Mülteci” ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişidir.⁸

⁶ Türkiye’deki ulusal mevzuat, uluslararası koruma için başvuruda bulunan Avrupalı başvurucuları “iltica başvuru sahibi,” Avrupa dışından gelen başvurucuları ise “sığınma başvuru sahibi” olarak tanımlayarak birbirinden ayırmaktadır. Bakınız, İçişleri Bakanlığı, “Uygulama Talimatı”, Genelge no.57, B.05.1.EGM.0.13.03.02/16147, 71810-12/Gnl.D.6-6, 22 Haziran 2006. Tamamen ulusal mevzuattan kaynaklanan ve uluslararası standartlara göre “mülteci” durumunda bulunan kişiler arasında geldikleri ülkenin coğrafi/politik konumuna göre keyfi bir ayırım gözetilen bu mülteci ve sığınmacı tanımları, uluslararası hukuktaki “mülteci” ve “sığınmacı” kavramıyla karıştırılmamalıdır. Uluslararası kullanımda, “sığınmacı” mültecilik koruması için başvuruda bulunan, “mülteci” ise başvurusu olumlu sonuçlanmış kişiyi anlatmaktadır.

⁷ Mülteci hukukunun en temel ilkelerinden birine göre “mültecilik” hali, devletlerin ve karar vericilerin değerlendirmesinden bağımsız olarak, kişinin kendi ülkesinde maruz kaldığı zulüm tehlikesinden dolayı içinde bulunduğu bir durumu tarif eder. Devletler ve karar vericiler, adil bir sığınma prosedürü sonunda kişinin “mülteci” durumunda olup olmadığına dair resmi bir tespit bulunur. Ancak kişi eğer 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki tanıma göre “mülteci” durumunda ise, devlet ve karar vericilerin yürütmekte olduğu sığınma prosedürüne girmeden önce de zaten “mültecilik” halini tanımlayan kriterleri taşımaktadır. “Mültecilik” iddiasında bulunan bir kişi, adil bir sığınma prosedürü sonunda “mülteci” durumunda olmadığına kanaat getirilene değin, “mülteci” olarak kabul edilmeli ve bu şekilde muamele görmelidir. Bakınız, BMMYK, “Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees” (1951 Sözleşmesi ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü Bağlamında Mülteci Statüsü Belirleme Kriterleri ve Prosedürleri El Kitabı), Ocak 1992, para. 28, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=3ae6b3314> [Erişim Tarihi: 15 Aralık 2009].

⁸ 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ndeki bu mülteci tanımı, raporda kullanılan mülteci tanımı ile aynıdır. Dünya genelinde genel şiddet ortamından kaçan birçok mülteci bu tanıma uymamakta; bu durumdaki mültecilerin yararlanabileceği “ikincil koruma” statüsüne ulusal mevzuatta yer verilmiş olsa da, uygulamada başvuruculara bu kapsamda koruma verilmediği görülmektedir.

2. GİRİŞ ve BAĞLAM

Dünya üzerindeki 16 milyon mülteci nüfusunun neredeyse yarısı çocuktur.⁹ Mülteci çocukların çoğu uğradıkları zulümden aile bireyleri ile birlikte kaçmaktaysa da; kayda değer bir bölümü bu kaçış esnasında ailelerinden ayrı düşmektedir. Refakatsiz çocuk mültecilerden bazıları yakın akrabalarının öldürülmelerine, tecavüze uğramalarına, tutuklanmalarına ya da “kayıp edilmelerine” tanıklık etmiştir. Kimisi de kendi hapse atılmış, işkence görmüş¹⁰ ya da kaçırma, zorla evlendirme ve zorla silah altına alma gibi çocuğu hedef alan zulüm biçimlerine maruz kalmıştır.¹¹ Birçok çocuk hayatlarının büyük bir bölümünü sürgünde geçirmekte ve bu esnada tekrar tekrar zulümden ve çatışmadan kaçmak zorunda kalmaktadır.¹² Bazıları ülkelerinin ve topluluklarının yakınındaki mülteci kamplarına sığınırken, diğerleri kendilerini çok daha uzaklarda, ailelerinden ayrı ve evlerine geri dönme imkânından yoksun olarak bulmaktadır.

Geçtiğimiz beş yıl içinde Türkiye’de sığınma başvurusunda bulunan refakatsiz çocukların sayısı iki katından fazla artmıştır.¹³ Türkiye’de koruma arayan refakatsiz çocuk mültecilerin sayısı, Yunanistan ve İspanya¹⁴ gibi Güney Avrupa ülkelerinde yapılan başvurularla kıyaslandığında düşük olsa da, bu yerlerde aynı dönemde gözlemlenen artışla benzerdir.¹⁵ 2009 yılında BMMYK 285 refakatsiz ve

⁹ BMMYK, “2008 Global Trends: Refugees, Asylum Seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons” (2008 Küresel Eğilimler: Mülteciler, Sığınmacılar, Geri Dönenler, Ülke İçinde Yerinden Edilenler ve Vatansızlar), 16 Haziran 2009, s. 2 ve 13, <http://www.unhcr.org/4a375c426.html> [Erişim Tarihi: 15 Aralık 2009].

¹⁰ Bakınız, örneğin Danimarka Mülteci Konseyi (Danish Refugee Council), “Unaccompanied Children in the Danish Asylum Process – Experiences from Legal Counselling of and Assistance to Children” (Danimarka Sığınma Sistemindeki Refakatsiz Çocuklar - Çocuklara Sağlanan Hukuki Destek ve Yardımlardan Edinilen Deneyimler), 2000, http://www.drc.dk/fileadmin/uploads/pdf/English_site/Publications/Unac_ulflrapport.pdf [Erişim Tarihi: 14 Aralık 2009]. Söz konusu araştırmanın bulguları, Danimarka’da sığınma başvurusunda bulunmuş refakatsiz çocukların yaklaşık üçte birinin menşe ülkelerinde hapse atıldığını, üçte birinin işkence gördüğünü ve geri kalan üçte birinin de askeri faaliyetlere katılmış olduğunu ortaya koymuştur.

¹¹ Liden Hilde ve Rusten Hilde, “Asylum, Participation and the Best Interests of the Child: New Lessons from Norway” (İltica, Katılım ve Çocuğun Yüksek Yararı: Norveç’ten Örnekler), Children and Society 21 (2007): 273, 275. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi, “Report on Protection and Assistance for Separated Children Seeking Asylum” (Refakatsiz olarak Sığınma Arayan Çocukların Korunması ve bu Çocuklara Sağlanan Yardımlara İlişkin Rapor) Doc. 10477, 22 Mart 2005, para. 6.

¹² Steven Hick, “The Political Economy of War-Affected Children” (Savaştan Etkilenmiş Çocuklarla İlgili Politik Ekonomi), The Annals of the American Academy of Political and Social Science 575, No.1 (2001): 106-112.

¹³ 2004 yılında BMMYK’ya kayıtlı refakatsiz çocukların sayısı 116 iken, bu sayı 2009’da 285’e çıkmıştır. Bkz. Ek: Tablo 1, “Türkiye’de BMMYK’ya Kayıtlı Refakatsiz Çocuklar, 2004-2009.”

¹⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün (HRW) tahminlerine göre Ocak 2008 itibarıyla İspanya’da 3000 ile 5000 arasında refakatsiz çocuk mülteci bulunmaktadır. Bkz. HRW, “Returns at any Cost: Spain’s Push to Repatriate Unaccompanied Children in the Absence of Safeguards” (Ne Pahasına Olursa Olsun Geri Göndermek: İspanya’daki Refakatsiz Çocukların Güvenceler Olmaksızın Geri Gönderilmesi), 2008, s. 3,

<http://www.hrw.org/en/reports/2008/10/17/returns-any-cost-0> [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2009]. Yine İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün tahminlerine göre 2008 yılında 1000 kadar refakatsiz çocuk Yunanistan’a giriş yapmıştır. Bkz. HRW, “Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece” (Kaderlerine Terk Edilenler: Refakatsiz Göçmen Çocukların Korunmasında Yunanistan’ın Sistemik İhmali), 2008, s. 2,

<http://www.hrw.org/en/reports/2008/12/22/left-survive> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009]. Ayrıca bkz. HRW, “In the Migration Trap: Unaccompanied Minor Children in Europe” (Göç Kapanı: Avrupa’daki Refakatsiz Küçükler), 2010, <http://www.hrw.org/en/world-report-2010/migration-trap> [Erişim Tarihi: 21 Ocak 2010].

¹⁵ Bkz. BMMYK Türkiye, 1997-2007 Arası Avrupalı Olmayanların Sığınma Başvuruları

<http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTML/Editor/File/avrupalı%20olmayan%20yeni%20sgnma%20basvurular-97-2007.doc> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009]. BMMYK, 2003’ten 2005’e kadar her yıl ortalama 3900 yeni başvuru almıştır. Başvuru sayısı 2006 yılında 4550’ye, 2007’de 7640’a, 2008 yılında da 12980’e çıkmış; 2009 yılında ise 7834’e gerilemiştir. 2008’deki keskin yükseliş daha önce dosyaları “beklemeye alınmış” olan yaklaşık 7000 Iraklı başvurucunun kayıtlarının bu yıl içerisinde alınmaya başlanmasından kaynaklanmaktadır. Bkz. BMMYK, “Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries” 2008 (Sanayileşmiş Ülkelerde İltica Başvuruları ve Eğilimleri), 2008, 24 Mart 2009, <http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/49c796572.pdf> [Erişim Tarihi: 16 Aralık 2009].

ailesinden ayrı düşmüş çocuk mültecinin kaydını yapmıştır.¹⁶ Son beş yıl içinde Türkiye'ye gelen refakatsiz çocukların büyük bir bölümü Somali ve Afganistan'dan; bir kısmı da İran, Irak, Sudan ve diğer Asya ve Afrika ülkelerinden gelmiştir.¹⁷

Refakatsiz çocuk mülteciler, tıpkı yetişkin mülteciler gibi, Türkiye'ye birçok farklı yoldan ulaşmaktadır. Bazıları Yunanistan veya İtalya'ya ulaşmayı umarken insan kaçakçıları tarafından yarı yolda terk edilmiş; diğerleri Afganistan ve İran üzerinden Türkiye'ye kara sınırlarından yasa dışı yollarla getirilmiş ve İstanbul'a varmayı başarmıştır. Kimi refakatsiz çocuklar ise Yunanistan'a ulaşmış olmalarına rağmen, orada yakalanıp Türkiye'ye geri gönderilmiştir. Rapor kapsamında görüşülen Sudanlı çocukların çoğu gemiyle geçirdikleri son derece tehlikeli bir yolculuğun ardından Libya'dan Türkiye'ye varmıştır. Bu çocuklar, kaçakçılara kendilerini İtalya'ya götürmeleri için para vermiş, fakat İtalya yerine İzmir'e götürülmüşlerdir. Bazıları kaçakçılar tarafından İstanbul'a getirildikten sonra İstanbul Otobüs Terminali'nde bırakılmış; kimiye bilmedikleri bir yerde kendi kaderlerine terk edilmiştir. Örneğin, görüşülen çocuklardan biri bilmediği bir sahile bırakıldığını ve İstanbul'a ulaşmak için günlerce yürümek zorunda kaldığını anlatmıştır.

Refakatsiz çocuklar Türkiye'ye ulaştıklarında sadece koruyucu hizmetlere değil, sığınma prosedürüne erişimde de ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Sayısı bilinmemekle birlikte birçoğu başvuru fırsatı bile bulamadan sınır dışı edilmekte; geri kalanlar da çocuk oldukları teyit edilene kadar günlerce veya haftalarca yetişkinlerle birlikte idari gözetim altında tutulmaktadır. Türkiye'ye sığınan refakatsiz çocukların neredeyse hiçbirine yasal vasi ya da kayyım atanmamış; İçişleri Bakanlığının gerçekleştirdiği "geçici sığınma" mülakatlarına giren küçük bir bölümü de hukuki temsil hakkından mahrum edilmiştir.

İlgili devlet kurumları, refakatsiz çocukları barındırmak ve onların sosyal, sağlık ve hukuki ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak amacıyla çeşitli tedbirler almış olsa da, bu tedbirler çoğu zaman hem iç hukukun gerekleri hem de uluslararası standartlar bağlamında yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de işleyen bir çocuk koruma sistemi olmasına rağmen, refakatsiz çocuk mültecilere sağlanan koruma, nadiren Türkiyeli çocuklara sağlanan korumayla aynı düzeyde gerçekleşmektedir. Örneğin, hYd tarafından bilinen çocukların ancak birkaçı okula gidebilmekte; büyük bir çoğunluğu etkili sağlık hizmetlerine erişimde ciddi engellerle karşılaşmaktadır.

Nihayetinde, refakatsiz çocukların büyük bir bölümü BMMYK tarafından mülteci olarak tanınırsalar da, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için Türkiye'de yıllarca beklemek durumunda kalmaktadır. Söz konusu "üçüncü ülkeye yerleştirme" sürecine ilişkin işlemler uzun sürmekte ve Türkiye'den mülteci yerleştiren ülkelerinden en az biri refakatsiz çocuk mültecilerin yerleştirme için başvurularını değerlendirmeye dahi almamaktadır. Üçüncü bir ülkeye yerleştirilme için kabul alsalar dahi, ikamet izni ile ilgili ağır para cezalarını ödeyemediklerinden bu ülkelere gidebilmelerine olanak sağlayacak çıkış izinlerini alamama riski ile karşı karşıyadırlar.

Raporun tavsiyeler bölümünde de belirtildiği üzere, refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasına ilişkin bu ciddi boşlukların doldurulabilmesini sağlayacak sürdürülebilir mekanizmalar oluşturabilmek için Türkiye bütüncül ve kurumlararası bir yaklaşımı benimsemelidir.

¹⁶ Bkz. Ek: Tablo 1, "Türkiye'de BMMYK'ya Kayıtlı Refakatsiz Çocuklar, 2004-2009." BMMYK, "refakatsiz" çocukları (*unaccompanied minors*) yanlarında hiç bir yetişkin olmadan sığınma ülkesinde bulunan çocuklar olarak tanımlarken, "ailesinden ayrı düşmüş" çocukları (*separated minors*) yanlarında akrabaları da dahil olmak üzere yetişkinler olsa bile, ebeveynleri ya da yasal veya geleneksel olarak bakımlarından sorumlu diğer yetişkinlerden ayrı düşmüş çocuklar olarak tanımlamaktadır. Yani BMMYK'ya göre ikinci grup, birinci grubu da kapsamaktadır. Bkz. BMMYK, "Guidelines on International Protection: Child Asylum Claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees" (*Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi'nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri*), Aralık 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b2f4f6d2.pdf> [Erişim Tarihi: 15 Aralık 2009].

¹⁷ Bkz. Ek: Tablo 1, "Türkiye'de BMMYK'ya Kayıtlı Refakatsiz Çocuklar, 2004-2009."

2.1 Türkiye’deki Sığınma Prosedürü

Akdeniz’i çevreleyen Avrupa ülkeleri yasadışı göç akımının önüne geçmek amacıyla gittikçe sertleşen tedbirler aldıkça, Türkiye; Afrika, Asya ve Orta Doğu’dan Avrupa’ya doğru gerçekleşen göç hareketlerinin ana kavşaklarından biri haline gelmiştir.

Her yıl, Türkiye’ye 40’tan fazla ülkeden binlerce mülteci ulaşmaktadır. Ancak Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamında korumayı yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen kişilere sağlamaktadır.¹⁸ Hemen hemen tümü Avrupa dışındaki ülkelere Türkiye’ye gelen sığınmacıların Türkiye’de mülteci statüsü alabilmeleri mümkün değildir. Türkiye’de mülteci statüsü alamayacak olan bu kişilerin korunmaya ve “kalıcı çözüme” yönelik beklentilerine yanıt bulmak, büyük ölçüde, Birleşmiş Milletler’in mültecilerin korunmasından, desteklenmesinden ve kalıcı bir çözüme erişimlerinden sorumlu kuruluşu olan BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) üzerine düşmektedir.

Türkiye, Avrupa dışından gelen sığınmacılara dair 1951 Mülteci Sözleşmesi dahilinde sınırlı bir sorumluk üstlenmiş olsa da, bu kişilerin BMMYK’ya yaptıkları mültecilik başvurularının değerlendirilmesi esnasında ülkede kalmaları için geçici izin vermektedir. BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınan başvuru sahipleri için üçüncü ülkelere yerleştirilme imkanı doğmaktadır. Hâlihazırda Türkiye’den yerleştirilme yapılan başlıca üçüncü ülkeler ABD, Kanada ve Avustralya’dır.¹⁹

Türkiye’deki mülteci statüsü belirleme genellikle aylar, çoğu zaman yıllar süren, zor bir süreçtir. Türkiye’deki sığınma sistemi birbirine “paralel” iki prosedürden oluşmaktadır. Bu prosedürlerden ilki, hangi ülkeden olursa olsun tüm sığınmacıların takip etmesi zorunlu olan ve Türkiye’deki uluslararası koruma statülerinden birini alabilmek için yerel yetkililere yapılan başvurudur. İkincisi ise, Avrupa dışından gelen sığınmacıların mülteci statüsü olarak Türkiye dışında bir kalıcı çözüm bulabilmek için BMMYK nezdinde takip etmeleri gereken süreçtir. Avrupa dışından gelen tüm sığınmacılar bu iki prosedüre eş zamanlı olarak başvurmak zorundadır.

Türkiye’de “geçici sığınmacı statüsü” alabilmek için sığınmacıların İçişleri Bakanlığı’na başvurmaları gerekir. Geçici sığınmacı statüsü, sığınmacılara BMMYK tarafından mültecilik başvuruları incelenirken Türkiye’de yasal olarak yaşama hakkı tanır. Türkiye’nin sığınmacı kabul sistemi “zorunlu ikamet ili” politikasını temel alır. Sığınma başvuru sahipleri, başvuruları değerlendirilirken yaşamak üzere “uydu kent” olarak tabir edilen ve Türkiye’nin genellikle iç bölgelerinde bulunan 30 civarında şehirden birine yönlendirilmektedir. Üçüncü bir ülkeye yerleştirilme ya da sınır dışı edilme nedeniyle Türkiye’den

¹⁸ Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’ni Madde IB (1)(a)’da kullanılan ifade uyarınca “1 Ocak 1951 öncesinde Avrupa’da meydana gelmiş olaylar” sonucunda mülteci durumuna düşmüş kişiler bağlamında uygulayacağını belirterek kabul etmiştir. Bkz: BMMYK, “States Parties to the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol” *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesine ve 1967 Protokolüne Taraf Devletler*, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/protect/openssl.pdf?tbl=PROTECTION&id=3b73b0d63> (Erişim tarihi: 14 Aralık 2009). Mültecilerin statüsüne ilişkin 1967 Protokolü’nü sonradan onaylayan Türkiye Hükümeti, Türkiye’nin 1951 Sözleşmesi’ni Sözleşme’nin Madde IB (1)(a)’daki tanıma göre sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda mülteci olan kişilere uygular şeklindeki sınırlandırmasını devam ettireceğini beyan etmiştir. Bkz: BMMYK, Uluslararası Hukuk Görsel İşitsel Kütüphanesi, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme* ve “*Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü*”, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/prsr/prsr.html> (Erişim tarihi: 14 Aralık 2009). Türkiye, günümüzde Mülteci Sözleşmesi’ne taraf olan ve “coğrafi sınırlandırmayı” devam ettiren yalnızca birkaç devletten biridir ve 1951 Sözleşmesi ile ilgili yükümlülüklerini sadece Avrupa Konseyi üyesi olarak yorumladığı “Avrupa” ülkelerinden gelenlere dair üstlenmektedir.

¹⁹ 2009 yılında, BMMYK Türkiye Temsilciliği %80’i ABD’ye olmak üzere 6.038 kişinin ABD, Kanada, Avustralya, Finlandiya ve İsveç’e yerleştirilmesini sağlamıştır. Üçüncü bir ülkeye yerleştirilen bu kişilerin %70’ini Iraklılar, %26’sını İranlılar, %3’ünü Somalililer ve geri kalanını da on dört farklı Afrika ve Asya ülkesinden gelen mülteciler oluşturmaktadır.

ayrılana dek sığınmacıların bu şehirlerde ikamet etmeleri gerekmektedir. Bu şehirlerin dışına herhangi bir sebeple çıkabilmeleri polisin iznine tâbidir.

Türkiye’de halihazırda çoğunluğunu Irak, İran, Afganistan ve Somali’den gelenlerin oluşturduğu 16.000 sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır.²⁰ Sığınma başvurusunda bulunanların birçoğu işkence mağduru olmalarının yanında; Türkiye’ye çok zahmetli ve tehlikeli yolculukların nihayetinde varabilmişlerdir. Türkiye’ye varmayı başaranların çoğunun elinde hemen hemen hiç bir maddi kaynak bulunmamaktadır. BMMYK ve İçişleri Bakanlığı’na kayıt olmalarının ardından, sığınmacılar kendi kaderlerine terk edilmekte; barınma ve sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere tüm temel ihtiyaçlarının masraflarını kendilerinin karşılaması beklenmektedir. Tüm aile bireylerinin, her altı ayda bir yenilenmesi gereken ikamet tezkereleri için, son derece yüksek meblağlarda ikamet harcı ödemeleri gerekmektedir.²¹ BMMYK ve Türkiye Devleti sığınmacıların bazılarını çok sınırlı maddi destek sağlamakta; sağlanan bu yardım yalnızca en zor durumda olanlara verilmektedir. Oldukça sınırlı iş olanaklarına mukabil neredeyse hiçbir sosyal destek alamadıkları bu koşullarda, sığınmacıların ve mültecilerin büyük bir bölümü aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Büyük çoğunluğu, BMMYK’dan mültecilik başvurularına ilişkin bir karar çıkmasını aylarca, hatta yıllarca beklemektedir. Buna ek olarak, BMMYK tarafından mültecilik başvuruları kabul edilmiş olanların “üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek”²² için de ayrıca bir yıl ya da daha uzun süreler beklemeleri gerekmektedir. Tüm bu süreçteki güvensiz yaşam koşulları ve güç bela bulabildikleri işlerde karşılaştıkları ayrımcılık ve istismar, bazılarını Avrupa’ya ulaşabilme uğruna hayatlarını tehlikeye atmaya zorlamaktadır.

2.2 Türkiye’nin Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Korunmasına İlişkin Yükümlülükleri

Refakatsiz çocuk mülteciler, Türkiye’de kaldıkları süre boyunca, Türkiye kanunlarına tabidirler. Bu nedenle, Türkiye Hükümeti refakatsiz çocuk mültecilere, asgari olarak, vatandaş çocuklara sağladığı düzeyde bir bakımı sunma yükümlülüğü altındadır.²³ Söz konusu yükümlülükler, gerek uluslararası hukuk ve standartlarda gerekse Türkiye’deki mevcut iç hukuk ve düzenlemelerde belirtilmiştir.

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’nin (1951 Mülteci Sözleşmesi)²⁴ yanı sıra Türkiye’de bulunan refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasına ilişkin bir diğer temel uluslararası sözleşme de 1989 tarihli BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’dir (Çocuk Hakları Sözleşmesi). Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye tarafından Nisan 1995 tarihinde onaylanmış olup tüm çocukların

²⁰ 2009 yılı itibarıyla, BMMYK Türkiye Temsilciliği’nin toplam dosya sayısı 16.337’dir. Bu dosyaların 7.834’ü aynı yıl içerisinde sığınma başvurusunda bulunanlarıdır. 2009’da alınan başvuruların, %48’ini Irak, %25’ini İran, %13’ünü Afganistan, %4’ünü Somali ve geri kalanını da 50 kadar farklı ülkeden gelenler yapmıştır.

²¹ İkamet izni ücreti her yıl Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve 492 Sayılı Harçlar Kanunu’na dayanılarak alınmaktadır. 2009 yılında 6 aylık ikamet izni ücreti kişi başına 306,30TL’dir (15-18 yaş arası için 288,15TL). İkamet harcı yanında ikamet tezkeresi alabilmek için bir kereye mahsus olarak 135TL tutarında defter bedeli alınmaktadır. Dolayısıyla, Yabancılar Şube Müdürlükleri’ne ilk kayıt yapıldığı sene ödenmesi gereken toplam tutar yaklaşık olarak 750TL’ye tekabül etmektedir. 2010 senesi için belirlenen harçlar 2009’a göre yaklaşık olarak %8 oranında arttırılmıştır.

²² Aralık 2009’da, BMMYK Türkiye Temsilciliği statüsü tanınmış mültecilerden ancak yaklaşık olarak yarısının üçüncü bir ülkeye yerleştirilebildiğini belirtmektedir.

²³ BM Genel Kurulu, *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, 20 Kasım 1989, Madde 2, <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> [Erişim Tarihi: 14 Aralık 2009]. Ayrıca bkz. Çocuk Koruma Kanunu No. 5395, Madde 4(c).

²⁴ Bkz. 1951 Mülteci Sözleşmesi, *dipnot* 18. Türkiye 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne Mart 1962 tarihinde, 1967 Protokolüne ise Temmuz 1968 tarihinde taraf olmuştur.

korunmasına ilişkin devletin sorumluluğunu resmi olarak ortaya koymaktadır.²⁵ Dünya çapında 190'dan fazla devlet tarafından onaylanmış olan Sözleşme, ulusal ve siyasal sınırlara bakılmaksızın çocukların temel haklarına ilişkin neredeyse evrensel olan bir kabulü yansıtır.²⁶

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hükümleri, refakatsiz çocuk mültecilerin yeterli düzeyde ve uygun yöntemlerle korunmalarına, destek görmelerine ve yüksek yararlarının göz önünde tutulmasına ilişkin Türkiye'nin yükümlülüklerini açıkça ortaya koyar. Bu bağlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye'yi özellikle aşağıdakilerle yükümlü kılmaktadır:

- Kendi egemenlik alanında bulunan tüm çocuklara statü ya da milliyetlerine bakılmaksızın Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince sahip oldukları hakları sağlamak;²⁷
- Çocuk adına karar verirken ya da hareket ederken "çocuğun yüksek yararını" göz önünde bulundurmak²⁸ ve
- Refakatsiz olanlar da dahil olmak üzere Türkiye'ye sığınmış olan tüm çocukların sahip oldukları hakları kullanabilmeleri amacıyla ihtiyaç duyabilecekleri her tür koruma ve insani yardımdan yararlanabilmeleri için gerekli bütün önlemleri almak.²⁹

Ülkelerin Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Sözleşme'nin İhtiyari Protokollerine uyumunu izlemekle görevli BM Çocuk Hakları Komitesi, devletlerin refakatsiz çocuk mültecilere nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin önemli gözlemler ve tavsiyelerde bulunmuştur.³⁰ Komite, izleme görevinin bir parçası olarak, Türkiye'nin refakatsiz çocuk mültecilere ilişkin Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesindeki yükümlülüklerine uyumunu da değerlendirmiştir. Ekim 2009 tarihinde yayınladığı değerlendirme raporunda, Komite Türkiye'nin çatışmalarda silah altına alınmış olma ihtimali olan mülteci ve sığınmacı çocukların tespit edilmesine yönelik mekanizmaları kurmadığını ve bu durumdaki çocukların entegrasyon ve rehabilitasyonuna yönelik tedbirlerin yetersiz olduğunu tespit etmiştir.³¹ Komite, aynı

²⁵ Türkiye'nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocuk Satışı, Fuhuşu ve Pornografisi ve Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki Ek İhtiyari Protokollerini de 2000 yılında imzalamış olması, çocuk haklarının korunmasına dair kararlılığını göstermektedir. Türkiye, aynı zamanda, aralarında 2002 yılında imzaladığı Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin de bulunduğu çocukların korunmasına dair başka sözleşmeleri de onaylamış ya da imzalamıştır. Bunlara ek olarak, Türkiye, Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı ile bağlantılı çocukların korunmasına ilişkin sözleşmelerin de imzacısıdır. Bu bağlamda, 1956 tarihli Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuka Dair Sözleşme Nisan 1972 tarihinde, 1980 tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme ise Ağustos 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁶ Clotilde Giner, *The Politics of Childhood and Asylum in the UK (Birleşik Krallık'ta Çocukluğun ve İlticanın Politikası)*, Children and Society 21 (2007): 249.

²⁷ BM Çocuk Hakları Komitesi (CRC), "CRC General Comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin" (*CRC Genel Yorum No. 6 (2005): Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla İlgili Olarak Menşe Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar*), 1 Eylül 2005, CRC/GC/2005/6, [http://www.unhcr.ch/TBS/doc.nsf/7cec89369c43a6dfc1256a2a0027ba2a/532769d21fcd8302c1257020002b65d9/\\$FILE/G0543805.pdf](http://www.unhcr.ch/TBS/doc.nsf/7cec89369c43a6dfc1256a2a0027ba2a/532769d21fcd8302c1257020002b65d9/$FILE/G0543805.pdf) [Erişim Tarihi: 14 Aralık 2009].

²⁸ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 3.1.

²⁹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 22'ye göre:

Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

³⁰ BM Çocuk Hakları Komitesi, *CRC Genel Yorum No. 6, dipnot* 27.

³¹ BM Çocuk Hakları Komitesi, "Consideration of Reports submitted by States Parties under Article 8 of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict: Concluding Observations: Turkey" (*Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokolün 8. Maddesi uyarınca Taraf Devletlerin Sunduğu Raporların Görüşülmesi: Nihai Gözlemler: Türkiye*), 29 Ekim 2009, CRC/C/OPAC/TUR/CO/1, para. 20, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4afa9afb2.html> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009].

zamanda, Türkiye'nin bu tedbirler bağlamındaki eksiklikleri gidermesi, hukuki destek hizmetlerini geliştirmesi, "bu durumdaki çocukların bedensel ve ruhsal olarak toparlanmaları ve sosyal entegrasyonları için kültürlerine ve yaşlarına uygun çok yönlü bir yaklaşımı benimseyen" hizmetleri derhal sağlaması, sınır görevlilerine gerekli eğitimleri vermesi ve geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesine riayet etmesi yönünde de tavsiyelerde bulunmuştur.³²

Avrupa Konseyi'nin kurucu üyelerinden biri olan Türkiye, aynı zamanda, Konsey'in refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasına ilişkin olarak aldığı çok sayıda tavsiye karara da riayet etme sorumluluğundadır.³³ Söz konusu tavsiye kararlarda, diğer hususların yanı sıra, refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasına ilişkin sağlanması gereken asgari güvenceler,³⁴ hassas konularından ötürü bu çocuklara vasi atanması dahil olmak üzere özel destek sağlanması gerekliliği³⁵ ve çocukların ancak ve ancak olağanüstü hallerde ve son çare olarak idari gözetim altına alınmalarının mümkün olabileceği belirtilmektedir.³⁶

Bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu,³⁷ Avrupa Komisyonu³⁸ ve diğer AB birimleri³⁹ tarafından kabul edilen bir dizi karar da Türkiye'deki refakatsiz çocuk mültecilerin korunması için yol gösterici nitelik taşımaktadır. Türkiye, benzer bir biçimde, 1954'te yürürlüğe giren 1950 tarihli İnsan Hakları ve Temel

³² BM Çocuk Hakları Komitesi, *dipnot* 31, paragraf 21.

³³ Bkz, Avrupa Konseyi, "Arrival of Asylum Seekers at European Airports, Recommendation 1475" (*Avrupa Havaalanlarına Ulaşan Sığınmacılara İlişkin 1475 Sayılı Tavsiye Kararı*), 2000, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta00/EREC1475.htm> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009]; Avrupa Konseyi, "Access to Assistance and Protection for Asylum-Seekers at European Seaports and Coastal Areas, Recommendation 1645" (*Avrupa Limanlarında ve Kıyı Şeritlerinde Sığınmacıların Koruma ve Yardıma Erişimlerine İlişkin 1645 Sayılı Tavsiye Kararı*), 29 Ocak 2004, para. 10.ii.g., <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1645.htm> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009]; Avrupa Konseyi, "Common Policy on Migration and Asylum, Recommendation 1624" (*Göç ve İltica Alanında Ortak Politikaya İlişkin 1624 Sayılı Tavsiye Kararı*), 30 Eylül 2003, sınır kontrolüne ilişkin paragraf 9.iv <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta03/EREC1624.htm> [Erişim Tarihi: 16 Aralık 2009].

³⁴ Avrupa Konseyi, "Council Resolution of 26 June 1997 on Unaccompanied Minors who are Nationals of Third Countries" (*Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 Tarihli Konsey Kararı*) 97/C 221/03, 26 Haziran 1997, http://www.savethechildren.net/separated_children/other_resources/legal_policy/minors_unaccompanied_EUcouncil_resolution.pdf [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009].

³⁵ Avrupa Konseyi, "Migration of Unaccompanied Children: Acting in the Best Interests of the Child," (*Refakatsiz Çocukların Göçü: Çocuğun Yüksek Yararını Göz Önünde Bulundurmak*), MG-RCONF Bölgesel Konferansı Nihai Bildiri, Malaga, İspanya, 27-28 Ekim, 2005, p. 14, http://www.coe.int/T/DG3/Migration/Source/Draft_Programme_en.pdf [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

³⁶ Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi, "Protection and Assistance for Separated Children Seeking Asylum," (*Ebeveynlerinden Ayrı Çocuk Sığınmacılara Yardım Sağlanması ve Korunmaları*), Doc. 10477, 22 Mart 2005, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc05/EDOC10477.htm> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

³⁷ Bkz., Avrupa Parlamentosu, "Resolution on the Harmonization of Forms of Protection Complementing Refugee Status in the European Union," (*Avrupa Birliğinde İkincil Koruma Biçimlerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Karar*) Resmi Bülten C 150, 28 Mayıs 1999, 17. Madde; Avrupa Parlamentosu, "Resolution on Measures to Protect Minors in the European Union," (*Avrupa Birliğinde Çocukların Korunmalarına Yönelik Tedbirlere İlişkin Karar*) Resmi Bülten C 020, 20 Ocak 1997, 38. Madde.

³⁸ Bkz., örneğin, Avrupa Komisyonu, "Communication From the Commission to the European Parliament and the Council: Action Plan On Unaccompanied Minors (2010 – 2014)," (*Komisyon'un Avrupa Parlamentosu ve Konseyine Sunumu: Refakatsiz Küçükler Hakkında Eylem Planı, 2010-2014*), 6 Mayıs 2010, COM(2010)213 final, SEC(2010)534, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:EN:PDF>.

³⁹ Bkz., örneğin, Avrupa Birliği: Avrupa Temel Haklar Kurumu, "Separated, Asylum-Seeking Children in European Union Member States: Summary Report," (*Avrupa Birliği'nde İltica Talep Eden Refakatsiz Çocuklar: Özet Rapor*), 30 Nisan 2010, 978-92-9192-591-9, http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/pub_sep_asylum_en.htm [Erişim Tarihi: 12 May 2010].

Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve Ekim 2002’de yürürlüğe giren 1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin de aralarında bulunduğu genel Avrupa insan hakları standartlarına uymakla yükümlüdür.

BMMYK, yetki alanının bir parçası olarak, refakatsiz çocuk mültecilere dair çeşitli konuları ele alan yorumları ve rehber ilkeleri uzun yıllardır yayınlamaktadır.⁴⁰ Örneğin, BMMYK’nın Aralık 2009 tarihli Çocuk Sığınmacılara İlişkin Rehber İlkeleri, refakatsiz çocuk mültecilerin mültecilik iddialarının değerlendirilmesinde kullanılacak hukuki parametreleri ortaya koyması açısından özellikle büyük bir önem taşımaktadır.⁴¹

Sivil toplum kuruluşları yayınları da, benzer bir biçimde, refakatsiz çocuk mültecilere ilişkin iyi uygulamaları ortaya koymuştur.⁴² Bu açıdan sıklıkla atıfta bulunulan ve Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı tarafından yayınlanan “Uygulamalardaki İyi Örnekler Bildirgesi,”⁴³ ilgili tüm uluslararası sözleşmeler ve belgelerin ayrıntılı bir analizini sağlamaktadır.

Dolayısıyla, refakatsiz çocuk mültecilerin korunması ve desteklenmesi konusunda Türkiye’nin yükümlülüğü yalnızca Çocuk Hakları Sözleşmesi ve ilgili diğer sözleşmelerle sınırlı değildir. Türkiye’nin, aynı zamanda, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin tavsiyelerine riayet etme sorumluluğu da bulunmaktadır. Söz konusu belgeler ışığında Türkiye aşağıda yer alan ilkelere uyma yükümlülüğündedir:

- Refakatsiz çocuk mültecilere ilişkin atılacak her adımda çocuğun yüksek yararı ilkesi öncelikli olarak göz önünde bulundurulmalıdır.;
- Refakatsiz çocuk mültecileri etkileyecek her türlü kararda çocukların da görüşleri dikkate alınmalıdır;
- Refakatsiz çocuk mülteciler, diğer çocuklarla aynı haklara sahiptir ve eş düzeyde muamele görmelidirler;
- Refakatsiz çocuk mülteciler, statülerinden dolayı, sınırlarda, Geri Gönderme Merkezlerinde, nezarethanelerde ya da benzeri kapatma yerlerinde alıkonmamalıdır;
- Refakatsiz çocuk mülteciler, çocuk olduklarının tespit edilmesinin ardından, vakit kaybetmeksizin çocukların korumasından sorumlu makamlara yönlendirilmelidir;

⁴⁰ Bkz., BMMKY, “Thematic Compilation of Executive Committee Conclusions,” (Yürütme Komitesi Kararlarının Tematik Derlemesi), Ağustos 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a7c4b882.html> [Erişim Tarihi: 14 Aralık 2009]; BMMKY, “UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child,” (Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Rehber İlkeleri), Mayıs 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48480c342.html> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009]; BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Assistance to Unaccompanied Refugee Minors: Report of the Secretary-General,” (Refakatsiz Çocuk Mültecilere Yardım Sağlanmasına İlişkin BM Genel Sekreteri Raporu), A/60/300, 24 Ağustos 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43bce4782.html> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009]; BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum,” (Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz), Şubat 1997, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3360.html> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009]; BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Refugee Children: Guidelines on Protection and Care,” (Mülteci Çocuklar: Koruma ve Bakıma İlişkin Rehber İlkeler), 1994, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3470.html> [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2009].

⁴¹ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16.

⁴² Bkz., BM Kurumlararası Koordinasyon Birimi, “Inter-Agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children” (Refakatsiz ve Ebeveynlerinden Ayrı Çocuk Mültecilere İlişkin Kurumlararası Organın Rehber İlkeleri), Ocak 2004, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4113abc14.html> [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2009]; Save the Children, “Working with Separated Children: Field Guide and Training Manual” (Refakatsiz çocuk mültecilerle Çalışmak: Saha Kılavuzu ve Eğitim El Kitabı), 2000, http://www.savethechildren.org.uk/en/54_2376.htm [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2009].

⁴³ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5.

- Refakatsiz çocuk mültecilere, çocuk olduklarının tespit edilmesinin hemen ardından, vasi atanmalıdır;
- Yaş tespitinin gerekli olduğu durumlarda, ilgili işlemler mutlaka yeterli uzmanlığa sahip profesyoneller tarafından gerçekleştirilmelidir ve
- Refakatsiz çocuk mültecilerin sığınma prosedürüne erişimleri hiçbir şekilde engellenmemeli ve çocuklara sürecin her aşamasında hukuki temsil sağlanmalıdır.

Ulusal Mevzuat ve Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre, Türkiye'nin taraf olduğu ve usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.⁴⁴ Ayrıca, temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle ortaya çıkabilecek uyumsuzluklarda, milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.⁴⁵

Yukarıda belirtildiği üzere, Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni Nisan 1995 tarihinde onaylamıştır. Bu tarihten sonra, Türkiye'deki düzenlemelerin Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmesi amacıyla, refakatsiz çocuk mültecileri de kapsayan hassas konumdaki tüm çocuklara ilişkin özel koruma tedbirlerini içeren "Çocuk Koruma Kanunu" dahil olmak üzere bir dizi kanun çıkarılmıştır.⁴⁶

SHÇEK, Türkiye'nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve devlet kurumlarının bu alandaki çalışmalarının koordine edilmesi görevini üstlenmiştir. Kurum, aynı zamanda, Türkiye'deki refakatsiz çocuk mültecilere barınma sağlanmasından sorumludur. Bu rapor çerçevesinde görüşülen çocukların büyük bir bölümü, SHÇEK'e ait merkezlerde kalmaktaydı. Dahası, bu raporun hazırlanması sırasında, refakatsiz çocuk mültecilerin koruma ihtiyaçlarının karşılanmasında olumlu adımlar atan devlet görevlilerinin büyük bir bölümünün SHÇEK görevlileri olduğu görülmüştür.

Aşağıda yer alan temel kanun, yönetmelik ve genelgeler, Türkiye'de refakatsiz çocuk mülteciler için de geçerli olan, çocukların korunmasına ilişkin standartları belirlemektedir:

- Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, No. 26386, Aralık 2006;
- Çocuk Polisi'nin refakatsiz çocuk mültecilere ilişkin görevleri de dahil olmak üzere temel işlevlerini belirleyen Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği (*Çocuk Polisi Yönetmeliği*), No. 24372, Nisan 2001;
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, No. 2828, Mayıs 1983;
- Milli Eğitim Temel Kanunu, No. 1739, Haziran 1973; İlköğretim ve Eğitim Kanunu, No. 222, Ocak 1961; Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun, No. 2922, Ekim 1983; Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, No. 26080, Şubat 2006; Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği, No. 26023, Aralık 2005; Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği, No. 26033, Aralık 2005; Mülteci ve Sığınma Başvuru Sahiplerinin Eğitim Sorunları, No. 24126/158423, Eylül 2006; Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, No. 27305, Temmuz 2009; ve
- Türk Medeni Kanunu, No. 4721, Aralık 2001, (vasi tayin edilmesine ilişkin hükümler)

Bu rapor boyunca, refakatsiz çocuk mültecilerin korunmasına temel teşkil etmeleri nedeniyle, yukarıda anılan mevzuatın yanı sıra Türkiye'deki sığınma sistemini düzenleyen mevzuata, ilgili uluslararası hukuka ve rehber ilkelere atıfta bulunmaktadır. Raporunda yer alan tavsiyeler, refakatsiz

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 7 Kasım 1982, Madde 90.

⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 7 Kasım 1982, Madde 90.

⁴⁶ Çocuk Koruma Kanunu, *dipnot* 23.

ocuk mültecilerin korunması hususunda, Türkiye'nin iç hukuk, uluslararası hukuk ve rehber ilkelerden doğan yükümlülükleri ile fiili uygulama arasındaki boşluklara işaret etmektedir.

3. BULGULAR

3.1 Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakıma a

Alınmadan Önceki Durumları

Libya'dan, şu anda Yunanistan'da olan üç Sudanlı ile birlikte geldik. Bizle gelen gruptaki diğer kişiler Etiyopyalı ve Nijeryalıydı. Kaçakçı İtalya'ya gideceğimizi söylemişti fakat buraya vardığımızda Türkiye'de olduğumuzu öğrendim. İzmir'e geldiğimizde, polis bizi yakaladı. Onlara 17 yaşında olduğumu söyledim. 17 gün boyunca beni alıkoydular.⁴⁷

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Refakatsiz çocuk mülteciler Türkiye'ye birçok farklı yoldan giriş yapmaktadır. Bazıları İstanbul Atatürk Havalimanı'ndan pasaport ve vizeyle, bazıları Suriye veya İran sınırından düzensiz yollarla, kimiye Libya'dan gelen gemilerle Türkiye'ye girmektedir. Dolayısıyla refakatsiz çocuk mültecilerin tespit edilebilmesi; sığınma prosedürü ve çocuk koruma hizmetlerine erişimlerinin güvence altına alınabilmesi için her durumda geçerli olacak tek bir yöntemden söz etmek mümkün değildir. Ancak, gene de karşılaşılabilecek her tür vakada uyulması gereken bazı temel ilkeler mevcuttur.

2004 yılında yayınlanan "Uygulamalardaki İyi Örnekler Bildirgesi" hükümetlere refakatsiz çocukları sınırlarda tespit etmeye ve yetişkinlerin refakatinde sınırlara gelen çocukların aslen refakatsiz olup olmadığını belirlemeye yönelik prosedürler düzenlemelerini tavsiye etmektedir.⁴⁸ Uygulamalardaki İyi Örnekler Bildirgesi'ne göre:

Koruma talep eden refakatsiz çocukların sınırlardan girişi hiçbir şekilde engellenmemeli ve geri gönderilmemelidirler. İdari gerekçelerle hiçbir şekilde alıkonmamalı ve giriş noktalarındaki sınır yetkilileri tarafından detaylı mülakatlara tabii tutılmamalıdır.⁴⁹

Refakatsiz çocukların idari gerekçelerle sınırlarda, idari gözetim merkezlerinde, polis karakollarında ya da çocuklar için kurulmuş özel alıkonma mekanlarında tutulmaları bu ilkelerin ihlali anlamına gelmektedir.⁵⁰ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtildiği üzere, çocuklar zorunlu olmadığı sürece idari gözetim altına alınmamalı; zorunlu olduğu durumlarda ise yetişkinlerden ayrı tutulmalıdırlar.⁵¹

Uygulamalardaki İyi Örnekler Bildirgesi, idari gözetime alternatif olarak refakatsiz çocuklara uzun süreli bakım sağlanana kadar geçici barınma imkanları sunulmasını önermektedir:

Ülkeye gelişlerinin ve refakatsiz çocuk olarak tespitlerinin hemen ardından refakatsiz çocuklar uygun bakım merkezlerine yönlendirilmelidirler. Çocukların bakımından yükümlü yetkililer refakatsiz çocukların ihtiyaçlarına ilişkin özenli bir değerlendirme yapmalı ve bakım düzenlemeleriyle ilgili değişiklikler asgari düzeyde tutulmalıdır... Çocuğun yüksek yararı gerektirdiğinde kardeşlerin birlikte barınmaları sağlanmalıdır... İster koruyucu aileler aracılığıyla ister çeşitli bakım merkezlerinde olsun, refakatsiz çocuk mültecilerin ve göçmen çocukların bakımları onları özel olarak etkileyen

⁴⁷ Sudanlı bir çocuk.

⁴⁸ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.4. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, "Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 tarihli Konsey Kararı," *dipnot* 34, Madde 3(1) ve BMMYK, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz," *dipnot* 40, paragraf 5.1-5.3

⁴⁹ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.1.

⁵⁰ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.9.

⁵¹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 37(b) ve 37(c).

*meselelerle kültürel, dilsel ve dini ihtiyaçları hakkında duyarlı ve bilgi sahibi profesyonel kişiler tarafından yapılmalıdır.*⁵²

Refakatsiz çocuk mültecilerin birçoğu sığınma ülkelerine kimlik belgeleri olmaksızın ulaştığından, devlet yetkilileri onların “çocuk” olduklarını tescil etmek için sıklıkla yaş belirleme testlerine başvurmaktadır. Uluslararası standartlara göre bu testlere yalnızca zorunlu olduğu durumlarda başvurulmalı;⁵³ başvurulduğu durumlarda ise fiziksel, gelişimsel, bilişsel ve fizyolojik bir dizi unsur göz önüne alınmalıdır.⁵⁴ Yaş belirleme testleri, tecrübeli ve bağımsız uzmanlar tarafından toplumsal cinsiyet ve kültürel farklılıklara duyarlı bir şekilde yapılmalıdır.⁵⁵ Teknolojik yöntemler kullanıldığında, bu yöntemlerin teste tabi tutulan çocuk için güvenli olduğundan ve insan onuruna aykırı bir uygulama teşkil etmediklerinden emin olunmalıdır.⁵⁶ Yaş belirleme testleri ancak çocuğun ve atanmış vasisinin açık onayı ile yapılmalıdır.⁵⁷ Ayrıca, yaş belirleme testi sonuçlarının çocuğun gerçek yaşıyla bire bir örtüşmeyeceği ve testin sonucunda çıkan ortalama yaşa geniş yanılma payı konulması gerektiği genel kabul görmektedir.⁵⁸ Genel kabul gören bir başka prensip ise, çocuğun yaşının belirsiz olduğu durumlarda, belirsizlik durumunun çocuğun lehine yorumlanması ve 18 yaşın altında olduğunu iddia eden bir çocuğun beyanının esas alınması gerekliliğidir.⁵⁹

Türkiye’de kullanılan kemik testi ve röntgen gibi yöntemlere dayanarak yaş belirleme güvenilir kabul edilmemektedir. Örneğin, Birleşik Krallık’taki kemik testleri Birleşik Krallık’taki “ırk” sınıflandırılmasına göre “Beyaz (Caucasian)” kabul edilen öznelerin 1950’li yıllardaki yaş ile ilgili verilerini referans aldığından, hatalı kabul edilmiş ve eleştirilmiştir.⁶⁰ Kemik testlerinin, tam da sığınma başvuruları

⁵² Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11.1

⁵³ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf.5.11.

⁵⁴ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri,” *dipnot* 16, paragraf 75; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.8; Kraliyet Pediatri ve Çocuk Sağlığı Koleji, “Policy Statement” (*Politika Bildirgesi*), 2006, http://www.rcpch.ac.uk/doc.aspx?id_Resource=1581 [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009]; BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, paragraf 31(i).

⁵⁵ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.8

⁵⁶ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri,” *dipnot* 16, paragraf 75; BMMYK, “Mülteci Çocuklar: Koruma ve Bakıma İlişkin Rehber İlkeler,” 1994, *dipnot* 40, s. 104.

⁵⁷ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri,” *dipnot* 16, paragraf 75; Avrupa Konseyi, Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 tarihli Konsey Kararı,” *dipnot* 34, Madde 4(3).

⁵⁸ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri,” *dipnot* 16, paragraf 75; Avrupa Konseyi, Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 tarihli Konsey Kararı,” *dipnot* 34, Madde 4(3). Ayrıca bkz., BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 5.11; BMMYK ve BMMYK, “Mülteci Çocuklar: Koruma ve Bakıma İlişkin Rehber İlkeler,” 1994, *dipnot* 40, s.104.

⁵⁹ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.8; BMMKY, “Mülteci Çocuklar: Koruma ve Bakıma İlişkin Rehber İlkeler,” 1994, *dipnot* 40, s.104; BMMYK, “Unaccompanied Minors Seeking Asylum in Greece,” *Yunanistan’da İltica Başvurusunda Bulunan Refakatsiz Küçükler*, Nisan 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd557d.html> [Erişim Tarihi: 15 Aralık 2009]; Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi, Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi, “Ebeveynlerinden Ayrı Çocuk Sığınmacılara Yardım Sağlanması ve Korunmaları,” *dipnot* 36, paragraf 32 ve BMMYK, “Procedural Standards for Refugee Status Determination under UNHCR’s Mandate,” (*BMMYK Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları*), 1 Eylül 2005, Kısım 3.4.5, sayfa 3-26, <http://www.unhcr.org/publ/PUBL/4316f0c02.html> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

⁶⁰ Eleştirilenler, gerçekleşen ciddi beslenme ve çevre değişimleri nedeniyle kemiklerin kemik testlerinde kullanılan standartların geliştirildiği döneme göre çok daha hızlı geliştiğini, bu nedenle de kullanılan standartların güvenilir olmadıklarını tespit etmektedir. Ayrıca, Birleşik Krallık’ta uygulanan kemik testlerinin o testlerdeki standartlar belirlenirken temel alınan çocukların geldiği etnik ve ırk grubundan farklı çocuklar için geçerli olmayacağı

çerçevesinde sıklıkla yaş tespitine tabii tutulan çocukların bulunduğu 15-18 yaş grubuna uygulandığında kusurlu sonuçlar verdiği kabul edilmektedir.⁶¹ Ayrıca, röntgen yönteminin, (radyasyona maruz kalma söz konusu olduğundan) tedaviye yönelik kullanılmaması, özellikle de bu teste tabii tutulan çocuğun veya yasal vasisinin bilgilendirilmiş rızası alınmadan uygulanması durumunda ciddi etik ve klinik sorunları beraberinde getirmektedir.⁶²

Ulusal Mevzuat ve Uygulama

Ulusal mevzuata göre refakatsiz küçüklere koruma sağlamakla yükümlü birim Çocuk Polisi'dir.⁶³ Çocuk polisi, çocuk ailesine veya SHÇEK kurumuna teslim edilene kadar sağlık dahil olmak üzere çocuğun tüm temel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür.⁶⁴ Uluslararası yasa ve standartlara uygun bir şekilde hem "mülteci" hem de "refakatsiz çocuk" tanımlarını içeren Çocuk Polisi Yönetmeliği,⁶⁵ çocuğun ailesine ya da SHÇEK kurumuna teslim edilmesine kadar geçen bekleme süresince çocuğun geçici olarak barındırılacağı "Çocuk Bakım Ünite"lerinin kurulmasını öngörmektedir.⁶⁶ Önemli bir diğer nokta da, yöntemlikte, refakatsiz çocuk hakkında Emniyet Teşkilatı'nın çocuk birimleri dışında kalan birimleri tarafından hiçbir işlem yapılmaması ve refakatsiz çocuğun derhal Çocuk Polisi'ne teslim edilmesinin öngörülmesidir.⁶⁷

Çocuk Polisi Yönetmeliği'nde tarif edilen uygulama, devlet çocuğu ancak refakatsiz bir çocuk olarak tespit ettikten sonra geçerli olmaktadır. Bir kişinin refakatsiz çocuk olarak tespiti kimi zaman yaş belirleme testi kullanılarak yapılmaktadır. Sığınmayla ilgili ulusal mevzuat yaş tespiti yöntemlerinin, kişinin 18 yaşın altında olduğunu beyan ettiği ancak dış görünümü itibarıyla 18 yaşından büyük olduğuna kanaat getirilen durumlarda uygulanmasını öngörmektedir.⁶⁸ Yaş testleri devlet hastanelerinde veya Adli Tıp Kurumu'na bağlı birimlerce yapılmalıdır.⁶⁹ Yaş testi tamamlanana kadar, refakatsiz çocuk mülteci "varolan imkanlar dahilinde" Çocuk Polisi birimlerinde veya "Yabancılar Şube Müdürlükleri Misafirhanelerinde" barındırılacaktır.⁷⁰ Bugünkü adları Geri Gönderme Merkezi olan sözkonusu "Yabancılar Şube Müdürlükleri Misafirhaneleri" uluslararası standartları karşılamayan ve çocukların yetişkinlerle birlikte tutuldukları idari gözetim merkezleridir.⁷¹

belirtilmektedir. Kraliyet Pediatri ve Çocuk Sağlığı Koleji, "The Health of Refugee Children – Guidelines for Paediatricians," (*Mülteci Çocukların Sağlığı-Çocuk Doktorları Rehberi*), paragraf 5.6.

<http://www.library.nhs.uk/guidelinesfinder/ViewResource.aspx?resID=29920> [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2009]. Ayrıca bkz., Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi, "Ebeveynlerinden Ayrı Çocuk Sığınmacılara Yardım Sağlanması ve Korunmaları," *dipnot* 36, paragraf 31

⁶¹ Heaven Crawley, "When is a Child not a Child? Asylum, Age Disputes and the Process of Age Assessment" (*Bir Çocuk Ne Zaman Çocuk Değildir? İltica, Yaşla İlgili Anlaşmazlıklar ve Yaş Tesbiti Süreci*), Göç Hukuku Uygulayıcıları Birliği, 2007, s. 3, <http://www.ilpa.org.uk/publications/Executive%20Summary%20Age%20Dispute.pdf> [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2009].

⁶² Kraliyet Pediatri ve Çocuk Sağlığı Koleji, "Politika Bildirgesi," *dipnot* 54.

⁶³ Emniyet Genel Müdürlüğü, "Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği No. 24372," 13 Nisan 2001.

⁶⁴ a.g.e., *dipnot* 63, Madde 7.

⁶⁵ a.g.e., Madde 4'de "mülteci" "[v]atandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya orada bulunmaktan korktuğu için yararlanmak istemeyen veya vatandaşı olmadığı halde önceden yaşadığı ikamet ülkesi dışında bulunan, oraya dönmeyen veya korku nedeniyle dönmek istemeyen", "refakatsiz çocuk" ise, "[m]ülteci durumunda olan ve ölüm, kaybolma ve gözetim gibi nedenlerle aile birliği bozulan ailenin tek başına kalan ve bir yetişkinin refakatinde olmayan" çocuk olarak tanımlanmaktadır.

⁶⁶ a.g.e., Madde 4 ve 20.

⁶⁷ a.g.e., Madde 19.

⁶⁸ İçişleri Bakanlığı, "Uygulama Talimatı", Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 6.

⁶⁹ a.g.e.

⁷⁰ a.g.e..

⁷¹ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, "Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his Visit to Turkey on 28 June - 3 July 2009. Issue Reviewed: Human Rights of Asylum

Yaş tespitleri ardından uzun süreli barındırılacakları SHÇEK yurtlarına yerleştirilmeden önce refakatsiz çocuk mülteciler sağlık taramasından geçirilmektedir. Genel sağlık değerlendirmesinin bir parçası ve SHÇEK kurumuna kabul prosedürünün gerekliliği olarak kan testine tabi tutulmaktadır.⁷²

SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından Mart 2010'da dağıtılan bir genelgede de “yaşını ispatlayacak herhangi bir belgesi bulunmayan, fiziki gelişimi ile takvim yaşı uyumlu görülmeyen kişilerin İl Emniyet Müdürlükleri tarafından [ancak] yaş tespit raporu alındıktan sonra” ilgili SHÇEK kurumlarına kabul edilebileceği hatırlatılmıştır.⁷³ Ancak, bu genelge de refakatsiz çocuk mültecilerin yaş tespiti ve sağlık kontrolleri süresince SHÇEK kurumlarına kabulüne kadar geçen ara dönem içinde barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması hakkındaki boşluğu halen dolduramamaktadır.

Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespit Edilmesindeki Sorunlar

hyd'nin danışmanlık verdiği ve rapor için görüştüğü çocukların birçoğu Türkiye'ye geçerli seyahat belgeleri olmadan düzensiz yollarla İran ve Suriye sınırlarından giriş yapmışlardır. Birçok Afgan çocukla benzer bir şekilde Türkiye'ye gelmiş Afgan bir refakatsiz çocuk mülteci “İstanbul'a İran üzerinden kaçakçılar tarafından getirildim. Kalabalık bir grup ile birlikte yolculuk ettim ama bu kişilerden hiçbiri akrabam veya yakınım değildi” diyor. Sudanlı bir çocuk ise seyahat tecrübesini şöyle anlatıyor:

Türkiye'ye Suriye'den geldim ve Antakya'dan giriş yaptım. Toplam 31 kişi ile birlikte kaçak olarak sınırı geçtik. Bizi üç ayrı gruba ayırmışlardı. Benim grubumda iki Somalili, bir Filistinli, bir Etiyopyalı ve bir Afrikalı vardı. Diğer iki gruptaki kişiler yakalandı. Biz otobüsle İstanbul'a gönderildik.

Bazı çocuklar Türkiye'ye Libya'dan gemiyle geldiklerini; İtalya veya Yunanistan'a getirildiklerini sanırken, Ege sahillerinden Türkiye'ye giriş yaptıklarını anlatıyor. Bazıları ise Yunanistan'a vardktan hemen sonra Türkiye'ye sınırdışı edildiklerini söylüyor. Sudanlı başka bir çocuk seyahat öyküsünü şöyle anlatıyor:

İzmir'e gemiyle geldim. Sudan'ı terk ettiğimizden beri yanımda kuzenim vardı ve benimle o ilgileniyordu. Yunanistan'a geçtik fakat yakalandık. Ben geri gönderildim, kuzenimse orada kaldı. Şu anda nerede olduğumu bilmiyorum. Beni İzmir'e geri gönderdiler. Yunanistan'dan geri gönderilirken tanıştığım dört adamla birlikte hemen İstanbul'a geldik.

Refakatsiz çocukların birçoğu Türkiye'deki ilk günlerini sahilde, parklarda veya sokaklarda uyuyarak geçirmektedir. Bazı çocuklar ise birçok mülteci ve göçmenin yaşadığı İstanbul'un Kumkapı mahallesine gittiklerini ve tanıştıkları kişiler tarafından BMMYK'ya veya mültecilere destek veren STK'lara yönlendirildiklerini anlattılar. Çocuklardan biri İstanbul'a vardktan sonra yaşadıklarını şu şekilde aktarıyor:

Seekers and Refugees” (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in 28 Haziran-3 Temmuz 2009 tarihli Türkiye ziyaretine ilişkin raporu. İncelenen konu: Mülteci ve Sığınmacıların İnsan Hakları), CommDH(2009)31, 1 Ekim 2009, paragraf 60, https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1511237&Site=CommDH#P262_54256 [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009]; İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), “Stuck in a Revolving Door: Iraqis and Other Asylum Seekers and Migrants at the Greece/Turkey Entrance to the European Union” (Döner Kapıda Sıkışık Kalanlar: Avrupa Birliği Türkiye /Yunanistan Girişindeki Iraklı ve diğer sığınmacı ve Göçmenler), 26 Kasım 2008, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/greeceturkey1108web_0.pdf (Erişim Tarihi 13 Aralık 2009); Helsinki Yurttaşlar Derneği, “İstenmeyen Misafirler: Türkiye'de Yabancılar Misafirhanesinde Tutulan Mülteciler, Nisan 2008, http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/multeci_gozetim_raporu_tr.pdf [Erişim Tarihi : 12 Aralık 2009].

⁷² “Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik No. 26386,” Aralık 2006, Madde 14(4).

⁷³ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, “Sığınmacı / Mültecilere ait işlemler, Genelge No. B.02.1.SÇE.0.09.01.00,” 24 Mart 2010, Bölüm B, paragraf 3.

İstanbul'daki otobüs garında daha önce Riyad'da yaşamış Arapça konuşan bir Türk ile tanıştım. Bana Kumkapı'ya gitmemi söyledi. Yaklaşık üç ay Kumkapı'da kaldım. Somalililerle iki ayrı evde kaldım fakat her iki seferde de evden kovuldum; çünkü kira payımı ödeyemiyordum. Daha sonra Faysal ile tanıştım, bana hYd'ye gitmemi söyledi. Ve Mona, Somalili bir kadın, beni buraya [hYd] getirdi.

Görüşülen birçok çocuk sığınma prosedürüne henüz erişmeden jandarma, sahil güvenlik veya polis kuvvetleri tarafından yakalandıklarını ve yetişkin göçmenlerle birlikte alıkonduklarını belirttiler.

Türkiye'de refakatsiz çocuk mültecilerin tespit edilmesine yönelik etkin bir sistemin varolmadığı geniş kesimlerce tespit edilmiştir. BM Çocuk Hakları Komitesi Ekim 2009'da yayınlanan raporunda da bu eksikliği saptamış, "sınır yetkilileri arasında özel olarak eğitim almış görevlilerin hazır bulundurulmasını [...] ve refakatsiz çocukların geri gönderilmeleriyle ilgili karar alınırken çocuğun yüksek yararı ve geri göndermeme ilkelerinin mutlak olarak gözetilmesini" tavsiye etmiştir.⁷⁴

Refakatsiz çocuk mültecilerin tespiti konusundaki eksiklik alanda çalışan STK'lar tarafından da gözlenmektedir. BMMYK Türkiye Temsilliği'nden yetkililerin de belirttiği üzere, yetkililer sınır bölgelerinde göçmen gruplarını yakaladıklarında "genelde yetişkin ve çocuklar arasında herhangi bir ayırım yapmamaktadır." Aynı şekilde, İzmir'de bulunan bir STK olan Mülteci-Der'den bir temsilci de gözlemlerini şu şekilde aktarmaktadır:

Göçmenler çoklukla küçük şehirlere yakın bölgelerde yakalanıyorlar. Bu bölgelerde ne tercüman ne de psikolog bulunuyor. Tabii ki onlara sığınma prosedürü ile ilgili bilgi verebilecek birileri de yok. Refakatsiz küçükleri tespit etmeyi sağlayacak yöntemler, mekanizmalar da mevcut değil. Çocuklar genellikle kendileriyle aynı uyruktan olan yetişkinlerle yolculuk ediyorlar. Ya yetkililer yetişkinlerden biri ile çocuk arasında bir aile bağı olduğunu varsayıyor ya da çocuk yetişkinlerden biriyle eşleştirilerek sanal bir aile bağı oluşturuluyor.

Bu uygulamaların sonucu olarak, büyük sayıda refakatsiz çocuk, Türkiye'de yasa dışı olarak bulunmaları nedeniyle yakalanan hemen hemen bütün göçmenler gibi sığınma prosedürüne erişmeden sınır dışı edilmektedir.⁷⁵

hYd, sadece 2009 yılının son iki ayında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden aldığı "geçici tedbir kararlarıyla" sığınma başvurusunda bulunamadan yetkililerce yakalanan 10 refakatsiz çocuğun uluslararası koruma ihtiyaçları değerlendirilmeden sınır dışı edilmelerini engellemiştir.⁷⁶ Yerel yetkililer, bu çocukların açıkça sığınma talepleri olmasına karşın, onları "kaçak göçmen" olarak tespit etmiş; çocuklar yakalandıkları andan itibaren idari gözetim altına alındıkları süre boyunca neden tutuldıkları, ne kadar tutulacakları, hangi uygulamalara tabi olacakları ya da Türkiye kanunlarına göre haklarının ne olduğu konusunda hiçbir şekilde bilgilendirilmemişlerdir.⁷⁷

⁷⁴ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, "Nihai Gözlemler: Türkiye", *dipnot* 31.

⁷⁵ 2008'den itibaren hYd, yakın sınır dışı tehlikesi olan bir çok vakada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 39'uncu İhtüyük Maddesi bağlamında Mahkeme'den aldığı "Geçici Tedbir Karar"ları sayesinde uluslararası koruma talepleri değerlendirilmeyen birçok kişinin sınır dışını durdurmuştur. Mültecilerin Türkiye'de iltica prosedürüne erişimde karşılaştıkları sorunlarla ilgili bakınız: Uluslararası Af Örgütü, "İki Arada Bir Derede: Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor", 22 Nisan 2009, <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/986> [Erişim Tarihi: 13 Aralık2009].

⁷⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de tespit ettiği gibi yakın sınır dışı tehlikelerinde Türkiye'deki iç hukuk yolları etkisizdir (Bakınız, Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye Kararı [Başvuru No. 30471/08]). Bu nedenle, yakın sınır dışı tehlikesi altında olan kişiler için sınır dışını durdurmanın tek yolu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden sınır dışı işlemini durduracak geçici tedbir kararı almaktır.

⁷⁷ hYd'nin hukuki destek dosyalarından bilgiler.

Refakatsiz Çocukların İdari Gözetim Altında Tutulması

Sınırdışı edilmeyen çocuklar uluslararası yasalara aykırı olmasına rağmen rutin olarak yetişkinlerle birlikte kapatılmaktadırlar. Görüşülen çocukların hepsi en az bir gün boyunca alıkonulduklarını ve birçoğu ise haftalarca yetişkinlerle birlikte tutulduklarını belirtmiştir. İzmir’de yakalanan bir çocuk, yakalanır yakalanmaz polisler 18 yaşından küçük olduğunu beyan etmesine rağmen neredeyse üç hafta boyunca yetişkin göçmenlerle tutulduğunu anlatmıştır.

Görüşülen çocuklardan hiçbirine alıkonma nedeni ve süresi bildirilmemiştir. Bazıları yaş belirleme testinin sonucunu beklemek için tutulduğunu tahmin ederken; diğerleri neden tutulduklarına dair hiç bir gerekçe düşünmemektedir. Çocuklar, ya Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüklerince ya da Çocuk Polisi tarafında, kimi durumlarda ise her iki birimce idari gözetim altında tutulmuşlardır. Görüşülen çocuklardan bazıları, özgürlükten alıkondukları süre boyunca yetkililerin kendilerine hiçbir açıklama yapmadığını; bu nedenle, hangi birim tarafından tutulduklarını bilmediklerini belirtmiştir.

Görüşülen çocukların alıkonma deneyimleri birçok benzerliğin yanında önemli farklılıklar da göstermektedir. Çocukların bazıları, tutuldukları süre boyunca yetkililerden iyi muamele gördüklerini anlatmaktadır:

İlk önce çok korktum. Fakat daha sonra [polislerin] çok iyi olduklarını fark ettim. Herşey çok güzeldi ve hiçbir sorun yaşamadım. İyi uyudum. Ayrı banyolar da vardı. Yeterince yemek de verdiler. Günde üç öğün yemek yedim. Dışarı çıkmama izin vermiyorlardı; fakat telefon görüşmesi yapabiliyordum. Beni sevdiği için polislerden biri arama yapabilmem için telefonunu bile verdi.

Ancak çoğu çocuk idari gözetim altında tutuldukları dönemle ilgili olumsuz deneyimler aktarmışlardır. Yakın bir tarihte aile bireylerinin ölümüne tanık olması nedeniyle travma yaşayan bir çocuk, bir haftalık alıkonma süresi boyunca polis tarafından itilip kakıldığını ve rahatsız edildiğini anlatmıştır. Görüşülen çocukların bir çoğu aşırı kalabalık ve yatak kapasitesi yetersiz odalarda tutulduklarını, kendilerine yeterli yemek verilmediğini ve banyoları sınırlı derecede kullanabildiklerini anlatmışlardır. Çocuklardan biri yalnızca dört yataklı bir odada 16 çocuk ile birlikte tutulduğunu aktarmış; bir diğeri bir haftalık tutulma süresince yalnızca ekmek ve peynir ile beslendiğini ve bazı günler bu besinlerin dahi kendisine verilmediğini söylemiştir. Bir başka çocuk ise Çocuk Polisi Yönetmeliği’nin 22. Maddesi’ni ihlal eden bir şekilde polislerin silah taşıdığını görmesi nedeniyle çok endişelendiğini anlatmıştır. Somalili bir çocuk alıkonma deneyimini birçok çocuğunkine benzer bir şekilde şöyle anlatmıştır:

Dört gün kaldık. İçinde sadece bir tek yatak olan küçük bir odada tuttular bizi. Ya yatakta, ya yerde ya da bankın üzerinde uyuduk. Çok pisti her yer. Bir sürü kişi içeri girip çıkıyordu. Kaç yaşında olduklarını bilmiyorum ama bizden daha büyük gözüküyorlardı. Bizim dilimizi konuşan kimse yoktu. Sadece polislerden biri bize iyi davrandı. Yalnızca iyi olan polis memuru görevdeyken bize yemek verdiler. Tuvalete gitmek için izin almamız gerekiyordu. Kardeşim ve ben hayatımızda ilk defa hapsedilmiştik.

Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Korunmasında Çocuk Polisi'nin Sorumluluğu

Kanunlara göre, refakatsiz çocuklar, uzun süreli bakım için SHÇEK yurtlarından birine yerleştirilene kadar, güvenlik güçlerinin diğer birimlerince derhal Çocuk Polisi Birimi'ne teslim edilmelidir. Ancak, birçok vakada tespit edildiği üzere, çocuklar Yabancılar Şube Müdürlükleri tarafından kapatılmakta veya çocuk oldukları tespit edilene ve bir SHÇEK yurduna yerleştirilene kadar kendi imkanlarıyla barınmalarını sağlamak zorunda bırakılmaktadırlar. Yapılan görüşmeler bu durumun, Çocuk Polisi'nin refakatsiz çocuk mültecilerin sorumluluğunu almak istememesinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. BMMYK'nın Ankara Bürosu'ndaki Kıdemli Koruma Görevlisi'nin belirttiği üzere:

Refakatsiz küçüklerin sayısı artmaya başladığında, Çocuk Polisi sorumluluk almayı reddetti. Çocukları bir otel odasında barındırdığımız ve ne yapacağımızı bilemediğimiz için aile mahkemesine başvurduk. Hakimleri, Çocuk Polisi'nin bu çocukların sorumluluğunu alması gerektiği konusunda ikna etmemiz hayli zaman aldı.

BMMYK'nın uygulama ortağı ve yerel bir STK olan İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın (İKGV) Mülteci Psiko-Sosyal Destek Programı eski koordinatörü de Çocuk Polisi'nin refakatsiz çocuk mülteciler için ayrı bir bütçe kalemine sahip olmaması nedeniyle çocukların sorumluluğunu almak istemediğini aktarmış; "Çocuk Polisi Birimleri'nin çocukların barındırılması için uygun yerler olmadığı açıktır. Sonuçta, gözaltı" diyerek, Çocuk Polisi tarafından kabul edilen refakatsiz çocuk mülteciler içinse Çocuk Polisi birimleri içinde barınabilecekleri uygun mekanların olmamasını ayrıca ciddi bir sorun olarak değerlendirmiştir.

Refakatsiz çocuk mültecilerin işlemlerinin önemli bir bölümünü yürüten kurum Çocuk Polisi Yönetmeliği ile bağlı olmayan Yabancılar Şube Müdürlükleri'dir. İstanbul'da, Yabancılar Şube Müdürlüğü tarafından halihazırda idari gözetim altına alınmamış olan çocuklar bu birime yönlendirilir, kayıtları bu birimce yapılır ve bazı vakalarda yaş tespitine gönderilirler. Yabancılar Şube Müdürlüğü, çocuğun 18 yaş altında olduğuna kesin olarak kanaat getirdikten sonra, onu Çocuk Polisi'ne yönlendirir. Çocuk Polisi daha sonra çocuğun SHÇEK kurumuna yerleştirilmesi için gerekli işlemleri başlatır.

Bu süreç son derece bürokratik olup, çok ağır işler. Geri Gönderme Merkezleri'nde tutulmayan çocuklar, bir SHÇEK kurumuna yerleştirilene kadar kendi barınmalarını kendi imkanlarıyla sağlamak zorunda kalırlar. Yerel STK'lar ve BMMYK refakatsiz çocuk mülteciler için bir SHÇEK yurduna yerleştirilene kadar kalabilecekleri barınma imkanları arasa da, bu çabalar düzenli ve kalıcı bir çözüm sunamamaktadır. 11 kişilik bir grup çocuğun anlatısına göre, Yabancılar Şube Müdürlüğüne kayıtları alınana kadar on günden fazla bekletilmiş; kimi bu süre içerisinde İstanbul'un çeşitli parklarında yatmak zorunda kalmıştır. BMMYK ve yerel STK'ların bir SHÇEK kurumuna yerleştirilene kadar refakatsiz çocuk mültecilerin Çocuk Polisi tarafından barındırılmaları talebi, çocukların yaş testlerinin sonuçlanmadığı ve Yabancılar Şube Müdürlüğü tarafından Çocuk Polisi'ne resmi bir gönderim yapılmadığı gerekçeleriyle reddedilmektedir.

İKGV Psiko-Sosyal Mülteci Destek Programı'nın eski koordinatörünün belirttiği üzere, Çocuk Polisi birimlerinin refakatsiz çocuk mültecileri koruma yükümlülüklerini üstlenmemeleri nedeniyle, bu çocuklar sokaklarda kendi kaderlerine terk edilmektedir:

Çocuk Polisi'nin çocukların sorumluluğunu almayı reddetmesi ve uygun bir ara çözüm bulmaması yasanın ihlali anlamına geliyor. Bir çocuğu sokaklarda korumasız bırakmamaları gerek; fakat bunu yapıyorlar. Hatırlatalım; söz konusu olan çocuklar "koruma ihtiyacı olan çocuklar" olarak tespit edilmiş olanlar.

Yaş Tespiti

Genellikle, 18 yaşından küçük gösteren veya 18 yaşın altında olduğunu belirten bir seyahat veya kimlik belgesi sunabilen refakatsiz çocuk mülteciler, yetkililerce çocuk olarak işleme alınmaktadır. Ancak, 18 yaşın altında olduğunu iddia etmesine rağmen bunun aksini gösteren sahte belgeler taşımakta olan refakatsiz çocuk mülteciler ya yetişkin olarak kabul ediliyor ya da yaş tespitine tabi tutuluyorlar. Örneğin; Kongo uyruklu 15 yaşında bir çocuk, sahte pasaportunda yaşı 25 olarak belirtildiğinden polis tarafından yaş belirleme testine yönlendirilmiş ve test sonuçlarının beklendiği süre boyunca idari gözetim altına alınmıştır. Bir hafta sonra gelen yaş belirleme testi sonuçları çocuğun 18 yaşın üzerinde olduğunu gösterdiğinden yetkililer beyanını dikkate almayarak onu yetişkin olarak sığınma prosedürüne dahil etmeye karar vermiştir. Ancak hYd'nin, çocuğun yaşının 18'in altında olduğunu tespit eden daha kapsamlı bir yaş belirleme raporu sunmasının ardından yetkililer çocuğun beyanını kabul etmiş ve kendisini bir SHÇEK yurduna yönlendirmiştir. Herhangi bir kimlik belgesi olmayan refakatsiz çocuk mülteciler ise dış görünüşleri itibarıyla 18 yaşından büyük gözüktüklerine kanaat getirilmesi durumunda yaş belirleme testine tabii tutulmaktadır.⁷⁸

Görüşülen çocuklardan yaş belirleme testine tabi tutulanların tümü test sonuçlarının kendileriyle paylaşılmadığını ve bu testlerin hangi amaçla yapıldığı ile ilgili hiçbir bilgi almadıklarını belirtmişlerdir. Afgan bir çocuğun anlatımına göre:

Bana hiçbir soru sormadılar, ben de sormadım çünkü korkuyordum. Bir çevirmen vardı. Bana ne testin neden yapıldığını, ne de sonucunu söylediler. Test sonucu açıklandıktan sonra ne olacağını da anlatmadılar. Çok korktum.

Bazı çocuklar yaş belirleme testlerinin sonucu alınana kadar, uluslararası normlara aykırı bir şekilde, yetişkinlerle birlikte tutulmaktadır. Sudanlı bir çocuk bu konudaki deneyimini şöyle aktarmıştır:

Testler için polis beni bir hastaneye götürdü. Her iki kolumdan da kan aldılar, kollarımın ve bacaklarımın röntgenini çektiler. Benimle konuşan ya da bana bir soru soran olmadı. Psikolojik test yapılmadı. Testen sonra beni tekrar polis karakolundaki hücreye götürdüler. Testin sonuçlarını almadım.

Refakatsiz çocuk mültecilerin dosyalarının incelenmesi ve çocuklar ile yapılan görüşmeler yaş belirleme testlerinin genel olarak devlet hastanelerinde, çocukların özellikle bilek ve bacak kemik röntgenlerine dayanarak yapıldığını gösteriyor. Görüşülenlerden, testlerin sonucunda 18 yaşın altından olduğu tespit edilmiş çocukların büyük çoğunluğu test sonuçlarının alınmasını takip eden birkaç gün veya hafta içerisinde bir SHÇEK yurduna yerleştirilmiştir. Yaş belirleme testleri sonucunda 18 yaşın üzerinde olduklarına kanaat getirilenler ise yetişkin sığınma başvurusu sahipleri olarak işleme alınmıştır.

Görüşülen çocuklardan hiçbiri yetkililerin yaptırdığı yaş tespiti dahilinde psikolojik değerlendirmeye tabii tutulmamıştır. Yaş tespitinin yalnızca kemik testlerine dayanarak ve diğer yaş ve olgunluk göstergeleri göz önüne alınmadan yapılması Türkiye'de sıklıkla eleştirilen bir uygulamadır.⁷⁹ Türkiyeli bir sosyal hizmet uzmanının bu konu ile ilgili gözlemleri şöyledir:

⁷⁸ İçişleri Bakanlığı, "Uygulama Talimatı," Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 6'da bir kişinin "yaşının 18 yaşından büyük gözüktüğü durumlarda bir Devlet Hastanesi'nden veya Adli Tıp Kurumundan yaşının tespiti" istenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, "Sığınmacı / Mültecilere ait işlemler, Genelge No. B.02.1.SÇE.0.09.01.00," *dipnot* 73, paragraf 3'te "yaşını ispatlayacak herhangi bir kimlik belgesi bulunmayan, fiziki gelişimi ile takvim yaşı uyumlu görülmeyen kişilerin İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yaş tespit raporu alındıktan sonra" ancak SHÇEK kurumlarına yerleştirilebilecekleri belirtilmektedir.

⁷⁹ Bükren Bora; Şafak Alp Alper; Yazıcı Burhan, Büken Erhan ve Mayda Atilla Senih, "Is the assessment of bone age by the Greulich-Pyle method reliable at forensic age estimation for Turkish children?" (*Greulich-Pyle metodu ile kemik yaşının hesaplanması Türkiyeli çocukların adli yaş tahminlerinin yapılmasında güvenilir mi?*), *Forensic Science International* 173, No. 2(2007): 146-153,

Kemik testi fizyolojik olgunluğu tespit etmeyi sağlar ve genel olarak çocuğun büyümesinde bir anormallik veya sapmanın olup olmadığını teşhis etmek için kullanılır. Bu yöntemin kullanılması çocuğun fiziksel gelişiminde ortaya çıkabilecek problemlerin teşhis edilmesi söz konusu olduğunda meşrudur. Yalnızca bu teste dayanarak çocukların bazı haklarından mahrum bırakılmaları kabul edilemez. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 18 yaşın altında olan kişileri çocuk olarak tanımlar. Ancak, söz konusu yaş sınırı yalnızca fiziksel olgunluk ile belirlenemez. Zihinsel, sosyal ve diğer gelişimsel kriterler de yaş tespitinde göz önüne alınması gereken unsurlardır.⁸⁰

Sağlık Taraması

Görüşülen çocukların tümü uzun süreli bakım için bir SHÇEK yurduna yerleştirilmeden önce kan testine tabii tutulduklarını belirtmiştir.⁸¹ Çocukların birçoğu sağlık taraması sonuçları alınana kadar kapatıldığını anlatmıştır. Aralarından yalnızca birkaçı sağlık taraması testleriyle ilgili bilgilendirilmiştir. Sudanlı bir çocuk sağlık taraması ile ilgili deneyimini şöyle aktarıyor:

İki gün poliste tutulduktan sonra bizi testler için hastaneye götürdüler. İki polis bize eşlik etti. Biraz kan aldılar. Tercüman yoktu. Hemşire bizimle Türkçe konuştu; biz de ne dediğini anlamadık. Testten sonra, bize test sonucunu söyleyen olmadı. Sonra tutulduğumuz yere geri götürüldük.

Çocuklardan bazıları ise sağlık taraması esnasında kendilerine kelepçe takıldığını anlatmıştır. Afgan bir çocuk, bir grup sığınmacı çocuk ile birlikte ellerine kelepçe takıldıktan sonra kan testine götürüldüklerini söylemiştir:

Hastaneye götürülen yaklaşık 20-25 çocuk vardı. Ellerimizi kelepçelediler. Sanki bir kafile gibiydik. Yanımızda da on kadar polis vardı. Bizi kan testi yaptırmaya götürdüler. Farsça konuşan tercüman bunun sağlığımız için olduğunu söyledi.

2009 yılının başlarından itibaren çocukların sağlık testlerine kelepçeli olarak götürülmesi uygulamasının genel olarak sona erdiği görülse de, çocuklar benzer uygulamalara halen maruz kaldıklarını anlatmaya devam etmektedir. Bu uygulama, çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletlerin takılamayacağını belirten Çocuk Koruma Kanunu'nun açık ihlali anlamına gelmektedir.⁸²

3.2 Uzun Süreli Bakım

En başında biz de refakatsiz çocuk mültecilere sığınmacı olarak bakıyorduk; çocuk olarak değil. Halbuki çocuk çocuktur. Öncelikle birincil bakım ihtiyaçları karşılanmalı, ardından sığınma ihtiyaçları ile ilgililenilmelidir.⁸³

http://www.biomedexperts.com/Abstract.bme/17391883/Is_the_assessment_of_bone_age_by_the_Greulich-Pyle_method_reliable_at_forensic_age_estimation_for_Turkish_children [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

⁸⁰ Senar Ataman, "Kemiğin kaç yaşında?", 5 Ocak 2008,

<http://www.multeci.net/modules.php?name=News&file=print&sid=117> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

⁸¹ Bu uygulama SHÇEK yurtlarına kabulden önce yapılması gereken sağlık taramasıyla ilgilidir: Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik No. 26386, *dipnot* 72 ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, "Sığınmacı / Mültecilere ait işlemler, Genelge No. B.02.1.SÇE.0.09.01.00," *dipnot* 73

⁸² Çocuk Koruma Kanunu, *dipnot* 23, Madde 18.

⁸³ Kıdemli Koruma Görevlisi, BMMYK Ankara.

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Uluslararası standartlar devletlerin refakatsiz çocuk mültecilere uzun süreli bakım sağlama yükümlülüğünü ortaya koymaktadır.⁸⁴ Barınma, sosyal etkinliklere katılım imkanı, giyim, maddi destek ve 18 yaşını geçen çocukların koruma sisteminin dışına çıkarılma süreçlerini kolaylaştırıcı önlemler, devletin refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili uzun süreli bakım yükümlülüklerindedir. Bakım hizmeti sunulmadan önce çocuğun yaşı, cinsiyeti, psikolojik durumu, aile geçmişi, verilen bakımın sürekli olup olamayacağı, çocuğu ailesi ile birleştirebilme olanakları, ülkesinden kaçma nedenleri ve eğitim geçmişi gibi kriterler göz önünde bulundurularak çocuğun ihtiyaçlarının titizlikle belirlenmesini takiben uygun bakım hizmeti sunulmalıdır.⁸⁵ Sunulacak bakım ile ilgili tüm kararlarda çocuğa danışılmalıdır.⁸⁶

“Sosyalleşme ve gelişme açısından bir devamlılık sağlaması” itibariyle çocuğun mensubu olduğu toplumsal grup içerisinde barındırılması en uygun yöntem olarak kabul görmektedir.⁸⁷ Bu tür bir bakım, tercihen çocuğun kültürel grubundan bir koruyucu ailenin yanına yerleştirilmesi şeklinde sağlanmalıdır. Ancak gerekli eğitimlerden geçmiş bir personel gözetiminde çocukların küçük gruplar halinde evlerde barındırılmaları da uygulanabilecek bir seçenektir.⁸⁸ Refakatsiz çocuk mültecilerin yalnızca gerekli görüldüğü durumlarda kurum içi bakım merkezlerine yerleştirilmelerinin uygun olacağı belirtilmektedir.⁸⁹ Her tür bakım, çocukların etkin bir şekilde korunup korunmadıklarını düzenli olarak kontrol etmeyi sağlayacak izleme prosedürleri içermelidir.⁹⁰

Refakatsiz çocuk mültecilere, 18 yaşını doldurup da çocuk koruma sisteminin kapsamından çıktıklarında bağımsız yaşama daha kolay adapte olabilmelerini sağlayacak geçiş dönemi bakım hizmetleri ve danışmanlık sağlanmalıdır.⁹¹

Ulusal Mevzuat ve Uygulama

SHÇEK de refakatsiz çocuklara koruyucu aile aracılığıyla sunulan korumayı, sosyal hizmet kurumları içerisinde sunulan korumaya tercih etmektedir. SHÇEK Genel Müdür Yardımcısı da kurumun bu yaklaşımını şöyle özetlemektedir:

*Çocuk için en iyisi ebeveynlerinin ona bakmasıdır. Eğer bu mümkün değilse evlat edinme veya koruyucu aile bakımı düşünülmelidir. Sosyal hizmet kurumları içerisindeki bakım ancak son çare olmalıdır.*⁹²

⁸⁴ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11 ve C.13.

⁸⁵ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 10.4; BMMYK, “Working with Unaccompanied Children: A Community-Based Approach,” (*Refakatsiz Çocuklarla Çalışmak: Topluluk Temelli Bir Yaklaşım*), Mayıs 1996, http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:3763 [Erişim Tarihi: 20 Aralık 2009]; ve BMMYK, “Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Rehber İlkeleri,” *dipnot* 40.

⁸⁶ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C13.3.

⁸⁷ BM Kurumlararası Koordinasyon Birimi, “Refakatsiz ve Ebeveynlerinden Ayrı Çocuk Mültecilere İlişkin Kurumlararası Organın Rehber İlkeleri) Inter- agency,” *dipnot* 42, paragraf 4(b).

⁸⁸ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.13.3; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 10.2.

⁸⁹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 20(3), ayrıca şunu eklemektedir: “Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda Kefalet (Kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel kültürel ve dil kimliğine gerek saygı gösterilecektir.”

⁹⁰ BMMYK, “Refakatsiz Çocuk Mültecilere Yardım Sağlanmasına İlişkin BM Genel Sekreteri Raporu,” *dipnot* 40, paragraf 44.

⁹¹ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C13.3 ve BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 10.9.

Bu yaklaşıma rağmen, 2009 yılının sonunda SHÇEK korumasında olan yaklaşık 20.000 çocuktan yalnızca 1.155'i, yani %5'i, koruyucu aile yanında yaşamaktadır.⁹³ Refakatsiz çocuk mültecilerin istisnasız tümünün bakımı ve barınması koruyucu aile veya kendi ülkelerinden gelen aileler aracılığıyla değil, SHÇEK yurtlarında sağlanmaktadır.⁹⁴ 2009 yılının sonunda Türkiye'de SHÇEK yurtlarında barınmakta olan refakatsiz çocuk mültecilerin sayısı 118'dir.⁹⁵ Görüşülen çocukların birçoğunun bulunduğu İstanbul'da, yaklaşık 60 mülteci çocuk, yalnızca refakatsiz çocuk mültecilerin barındırıldığı Kadıköy Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde yaşamaktadır.⁹⁶ Daha az sayıda mülteci çocuk ise SHÇEK'in Kartal, Küçükbakkalköy ve Bahçelievler semtlerinde bulunan yurtlarında, Türkiyeli çocuklar ile birlikte barınmaktadır.⁹⁷ Kız çocukların bakım ve korunması genellikle İstanbul'un Bahçelievler semtindeki SHÇEK yurtlarında sağlanmaktadır. 18 yaşını geçen tüm çocukların SHÇEK kurumlarından ayrılması gerekmektedir.

Yasa gereğince hasas durumda olan 18 yaşından büyük çocuklar 20 yaşına kadar devlet korumasından yararlanmaya devam edebilseler de, bu genişletilmiş koruma genellikle mültecilere sunulmamaktadır.⁹⁸ İlgili sığınma mevzuatına göre, refakatsiz çocuk mültecilerden 18 yaşını doldurduklarında SHÇEK yurdunu terk etmeleri istenir ve diğer yetişkin sığınmacılar gibi bu çocuklar da yaşamlarını kendi imkanlarıyla idame ettirmeleri beklenen "uydu kentler"e yönlendirilirler.⁹⁹

Görüşülen çocukların birçoğu SHÇEK kurumlarındaki koşullardan memnun olduklarını belirttiler. Örneğin, Sudanlı bir çocuk kalmakta olduğu SHÇEK yurdundaki koşulları şöyle anlattı:

Benim odamda yaklaşık 18 çocuk kalıyor. Yemekleri seviyorum. Bize kıyafet de veriyorlar. Etkinlik olarak, boks yapıyoruz, bir spor öğretmenimiz var, bir de televizyon. Yurttan dışarı çıkmak için izin almak kolay. Türkçe derslerine başladım. Dersleri yurtta yapıyoruz.

Birçok çocuk **yurt çalışanlarıyla ilişkilerine** dair özellikle olumlu değerlendirmeler yaparak çalışanların kendilerine destek verdiklerini ve yardımcı olduklarını belirtti. İstanbul'da yaşayan refakatsiz çocuk mültecilere sosyal ve hukuki destek sağlayan STK temsilcileri de SHÇEK çalışanları ile ilgili olumlu

⁹² Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdür Yardımcısı Nurdan Tornacı'nın UNICEF' in üç aylık yayın organı'nda alıntılanmış haliyle, UNICEF, "Autumn 2007: Minimum Standards, Children First No. 05/07 (2007)," (Sonbahar 2007: Asgari Standartlar, Önce Çocuk, No: 05/07), <http://www.unicef.org/turkey/oc5/cp73.html> [Erişim Tarihi: 13 Aralık 2009]. İlgili mevzuat: "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu No. 2828" (Mayıs 1983), Madde 22 ve "Koruyucu Aile Yönetmeliği No. 21728" (Erişim tarihi: Ekim 1993).

⁹³ SHÇEK Genel Müdürlüğü'nden (Ankara) Erdem Baylan tarafından aktarılmıştır.

⁹⁴ Bkz, Ek: Tablo 4, "Çocuk Olarak Devlet Korumasına Alınmış Olma Durumuna Göre Refakatsiz Çocuklar, 2004-2009."

⁹⁵ Tablo 4, *dipnot* 94. 2009 yılı sonunda, BMMYK'ya kayıtlı 167 refakatsiz çocuğun "çocuk" olarak tespit edilmeyerek ilgili devlet kurumlarının bakımına alınmadığı görülmektedir. Bu çocuklar, BMMYK tarafından çocuk olarak tespit edilmiş olmalarına rağmen, ya kemik testi sonuçlarına dayanarak ya da sahte seyahat belgelerinde belirtilen yaşları temel alınarak, İçişleri Bakanlığı tarafından 18 yaşından büyük olduklarına kanaat getirilmiş ve bu nedenle SHÇEK bakımına alınmamışlardır.

⁹⁶ Bu yurttaki Türkiyeli çocuklar 2008 yılının Kasım ayında başka bir yurda yönlendirilmişlerdir. "Yabancı" çocuklarla, Türkiyeli çocukların ayrı yurtlarda barındırılma gerekçelerinden biri olarak bazı Türkiyeli çocuklar ile mülteci çocukların arasında çıkan anlaşmazlıklar gösterilmektedir. Yurt personelinin İstanbul İl SHÇEK Müdürlüğü'ne Türkiyeli çocukların yaz tatili süresince aşama aşama başka bir yurda transfer edilmesine dair taleplerine rağmen, Türkiyeli çocuklar Kasım 2008'de topluca başka bir yurda transfer edilmişlerdir. Ne mülteci ne de Türkiyeli çocuklara kendileri hakkında alınan bu karara dair danışılmaması ve değişikliğin aniden gelişmesi, çocuklarda ciddi endişeye neden olmuştur.

⁹⁷ Söz konusu SHÇEK yurtları Yeldeğirmeni Kartal Gözlemevi, Küçükbakkalköy Gözlemevi ve Bahçelievler Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu'dur.

⁹⁸ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu No. 2828, *dipnot* 92, Madde 24. 18 yaşını dolduran bazı çocukların en fazla birkaç ay olmak üzere bir süre daha SHÇEK yurtlarında kalmalarına kimi zaman imkan tanınmaktadır.

⁹⁹ Raporun "2.1 Türkiye'deki Sığınma Prosedürü" bölümüne bakınız.

bildirimlerde bulundular.¹⁰⁰ Raporun hazırlanma süreci sırasında görüşülen Afrika kökenli çocuklardan bazıları kaldıkları yurttan çalışmakta olan sağlık görevlisi ve ahçının tavır ve yaklaşımlarından şikayetçi olsalar da, bu sorunlar çocukların kurum yetkililerine şikayetlerini doğrudan bildirmesinin ardından giderildi.¹⁰¹

Türkiyeli çocuklarla aynı yurttan barınmakta olan az sayıda çocuğun hepsi, kurum çalışanlarının bütün çocuklara eşit bir şekilde davrandıklarını belirtti. Sudanlı bir çocuğun anlatımına göre: “Türkiyeli ve Türkiyeli olmayan çocuklara karşı yaklaşım ve tavır aynı; aynı yemekleri yiyip, aynı yerde uyuyup, aynı saatte uyanıyoruz.” Buna rağmen, çocuklar Türkçe konuşmanın yurt içerisinde önemli bir ayrıcalık olduğunu ve önemli imkanlar yarattığını anlattılar. Somalili bir çocuk bu duruma dair görüşünü şöyle aktardı:

[Yurt çalışanlarının] Türkiyeli çocuklara ve mülteci çocuklara yaklaşımlarında bir fark yok. Fakat Türkiyeli çocuklar, kurum çalışanlarıyla Türkçe konuştukları için daha iyi anlaşabiliyor, pazarlık edebiliyor ve istediklerini daha kolay elde edebiliyorlar.

Yurttan kalan diğer çocuklarla etkileşimleri ile ilgili de çocuklar olumlu değerlendirmeler yaptılar. Bazı çocuklar dil ve kültürel özelliklere bağlı olarak oluşan farklı gruplar arasında çıkan gerilimden bahsetseler de, bu sorunların hiçbir zaman önemli bir çatışmaya dönüşmediğini aktardılar. Kadıköy Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi'nin yurdunda kalan çocukların bazıları kavga çıkardıkları için birkaç günlüğüne Küçükbakkalköy'de bulunan bir başka SHÇEK kurumuna gönderildiklerini anlattılar. Aslında çocukların yurttan uzaklaştırılmaları ortaya çıkan gerilimin azaltılmasını hedeflese de, çocuklar bu uzaklaştırmayı bir ceza olarak algılamaktaydı. Ayrıca, geçici bir süreyle de olsa başka bir yurda gönderilmelerinin hali hazırda yaşadıkları yerinden edilme, yalnızlık ve travma duygularının artmasına ve pekişmesine neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal etkinlikler açısından bakıldığında, Kadıköy Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi'nin yurdunda kalan çocuklar kurum içerisinde bulunan küçük bir tenis kortunda da olsa, hemen hemen hergün futbol oynayabildiklerini ve Kadıköy sahilinde kısa süreli dolaşmak için düzenli olarak izin alabildiklerini anlattılar. Bazı çocuklar SHÇEK sosyal hizmet uzmanları ile birlikte, yurda yakın bir mesafede yer alan Fenerbahçe Stadyumu'nda oynanan futbol maçlarına gittiklerini ve yazın bir hafta süresince Antalya'da tatil yapma imkanı bulduklarını belirttiler. Diğer olumlu bir aktarım ise İstanbul çevresinde düzenli olarak yaptıkları geziler ve diğer yurtlarda kalan arkadaşlarını kendi yurtlarında misafir etme imkanlarıydı.

Çocuklar SHÇEK yönetimi tarafından kendilerine cep harçlığı olarak ayda 17TL **maddi destek** verildiğini belirttiler. İstanbul'da bulunan bir SHÇEK kurumunda barınması sağlanan çocuklar SHÇEK yönetiminden aldıkları cep harçlığına ek olarak kimliğini açıklamak istemeyen bir kişiden yurttan kalan çocuk sayısına göre ayda 20 ila 45TL arasında harçlık aldıklarını anlattılar.¹⁰² Çocuklar aileleri, arkadaşları ve kendileriyle aynı ülkeden gelen kişilerle irtibat kurma ve iletişimlerini devam ettirme

¹⁰⁰ İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Mülteci ve Sığınmacılara Psiko-Sosyal Destek Projesi'nin önceki koordinatörü de SHÇEK çalışanlarıyla ilgili deneyimlerini örneğin şu şekilde aktarmaktaydı: “SHÇEK çalışanları her zaman çok yardımcıydılar. Örneğin, ne zaman bir çocuğun psikolojik tedavisi için ofisimize gelmesi gerektiğini söylesek, hemen çocukları gönderiyorlardı.”

¹⁰¹ Bazı çocuklar yurdundan sağlık görevlisinin, siyah oldukları için onlara dokunmak istemediğinden şikayet ediyordu. Bu şikayetlerini kurum çalışanlarıyla paylaşmalarının ardından, ilgili görevli uyarıldı ve çocuklar tekrar sorun yaşadıklarını bildirmediler. Afrika kökenli başka çocuklar ise yemekhanede yemek servisi yapan bir görevlinin kendilerine sürekli Afrika'ya dönmelerini söylediğini bildirdi. Şikayetleri dikkate alan kurum görevlileri, bu çalışanın yurttaki görevinden alınmasını sağladılar.

¹⁰² SHÇEK yönetimi tarafından verilen cep harçlığı, rapor yayınlanırken çocukların yaşları ve okula gidiyor olup olmamalarına göre değişen miktarlarda artmıştı. İsmi bildirmek istemeyen bağışçı tarafından yapılan yardım ise 2008'in Eylül ayında BMMYK aracılığıyla başlamıştı.

ihtiyaçlarını ortaya koyan bir şekilde, aldıkları maddi desteğin büyük bir bölümünü telefon konuşmaları için harcadıklarını anlattılar.

Refakatsiz çocuk mülteciler **giyecek ihtiyaçlarının** karşılanmasıyla ilgili farklı deneyimler aktardılar. Bazıları giyecek ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılandığını anlatırken, bazı çocuklar ise kendilerine yeterince kıyafet verilmediğini veya verilen giysilerin beden ölçülerine uygun olmadığını anlattılar. Kadıköy Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi çalışanları da çocuklara yeterli giyecek sağlayamadıklarından yakınarak; özellikle kış aylarına uygun giysi temin etmekte zorlandıklarını belirttiler.

SHÇEK çalışanları ve yurttan kalan çocukların ortak bir şekilde tespit ettikleri en önemli sorun şüphesiz **tercüman** eksikliğiydi. SHÇEK kurumlarında barınması sağlanan refakatsiz çocuk mülteciler ekseriyetle Arapça, Farsça, Fransızca, Paştu ve Somali dillerini konuşmaktayken, kurum çalışanlarının birçoğu yalnızca Türkçe konuşmaktadır. Görüşülen SHÇEK çalışanları, dil probleminin yarattığı iletişim sorunlarının çocukların psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarını tespit etmelerinin önünde önemli bir engel teşkil ettiğini; sığınma prosedürü ile ilgili çocukları bilgilendirme çabalarının da bu nedenle sekteye uğradığını aktardılar. Mülteci çocuklara doğrudan hizmet sunan STK çalışanları ise tercüman eksikliğinin çocuklarda endişe kaynağı olduğunu ve genellikle bu eksiklik nedeniyle kendilerine sunulan psikolojik ve sağlık hizmetlerini anlamadıklarını belirttiler.

18 yaşını doldurmak suretiyle SHÇEK yurdundan ayrılmak durumunda kalma görüşülen çocukların tümü için ciddi bir endişe kaynağıydı. Çocukların birçoğu 18 yaşını doldurduklarında SHÇEK yurdunu terk etmeleri gerektiğinin bilincinde olsalar da yurttan ayrıldıktan sonra hayatlarını nasıl idame ettirebilecekleri ile ilgili bir fikir sahibi değildiler. Genellikle, kurum çalışanları 18 yaşını dolduran çocukların kurum dışında bir barınma imkanı bulabilmeleri için yurttan birkaç hafta daha kalmalarına izin vermektedir. Bazı istisnai durumlarda da çocukların 18 yaşını doldurduktan sonra daha uzun süreler yurttan barınmalarına izin verilmektedir. Örneğin, kaldığı SHÇEK yurdunda tercüman olarak yurt çalışanlarına yardımcı olan bir erkek çocuk ile üçüncü ülkeye yerleştirilmeyi bekleyen bir kız çocuğunun SHÇEK yurdunda 18 yaşını geçtikten sonra da kalmalarına izin verilmişti.

SHÇEK çalışanları yurttan ayrılmayla ilgili sınırlı derecede danışmanlık verebildiklerini, ancak kendilerinin dışında diğer hiçbir kurumun çocukların yurttan ayrılması öncesinde onları bu süreçte hazırlayan bir danışmanlık hizmeti sunmadığını bildirdiler. Kısa bir süre önce SHÇEK yurdundan ayrılan Sudanlı bir mülteci, yurttan ayrılma deneyimini şöyle anlatıyor:

Yurt iyiydi. Günde üç öğün yemek, kıyafet ve cep harçlığı veriyorlardı. Bir süreliğine Türkçe derslerine de gittim. Gerçekten yurt çok iyiydi, şimdi yurdu çok özleyorum. Müdür bana bir talimat aldıklarını ve yurdu terk etmem gerektiğini söyledi. Ona gidecek yerimin olmadığını, bana bir hafta müddet verilerse kalacak bir yer arayabileceğimi söyledim. Kalmama izin verdiler. Kendimi gerçekten çok kötü hissettim. Şimdi çok küçük bir odada 6 kişi ile birlikte kalıyorum. Kirayı nasıl ödeyebiliriz bilmiyorum. Her şeyimi kaybetmiş gibi hissediyorum...

18 yaşını dolduran çocuklar için barınma imkanları ve diğer sosyal destek olanakları oldukça sınırlıdır. BMMYK, SHÇEK yurtlarından ayrılan tanınmış mültecilere küçük miktarlarda olsa da sürekli, sığınmacılara ise “bir kereye mahsus” maddi destek sağlamaktadır. 2009 yılının sonlarına doğru, BMMYK, SHÇEK yurtlarından ayrılmış olan mülteci ve sığınmacıların korunma ihtiyaçları ve bu alandaki boşluklarla ilgili bir araştırma yürütmüştür. Bu araştırma ile eşzamanlı olarak, BMMYK bazı yerel STK’ların yurtlardan ayrılmış gençlere giysi ve yiyecek yardımında bulunmasına önayak olmuştur.¹⁰³ Fakat, bu gençler için barınma imkanı bulmak son derece zor olmakta; kalabalık,

¹⁰³ Yardım yapan örgütler arasında BMMYK’nın uygulama ortağı olan İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ve Caritas bulunmaktadır.

güvencesiz ortamlarda, daha önce de son derece sınırlı erişimleri olan eğitim ve sağlık imkanlarına erişimleri hemen hemen tamamen yok olmuş bir şekilde yaşamak durumunda kalmaktadırlar. 2009 yılında BMMYK ve BMMYK'nın uygulama ortağı olarak hizmet veren İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul Gençlik Rehabilitasyon ve Meslek Edindirme Merkezi (İSMEM) yetkilileri ile irtibata geçerek SHÇEK yurtlarından 18 yaşını doldurarak ayrılanlara bu merkezde barınma imkanı sağlanması ve meslek edinme eğitimlerine dahil edilmeleri için girişimlerde bulunmuştur. Ancak İSMEM, kabul edeceği çocukların ileri seviyede Türkçe konuşabmesini beklediğinden, mülteci gençlerin kuruma kabul edilmesi mümkün olmamaktadır. Bu şarttan feragat edilmediği sürece hassas durumda bulunan mülteci gençlerin İSMEM'in sunduğu imkanlardan faydalanması şüphesiz mümkün olamayacaktır.

3.3 Eğitim

*Artık eğitim yaşındayız, düzgün bir gelecek kurabilmek için eğitim almamız gerekiyor...*¹⁰⁴

*4-5 aylık bir süre için bize Türkçe öğretmek üzere yurda bir öğretmen geldi ama bu kurslar bir ya da iki ay önce bitti. Şu anda başka bir kurs da yok. Merkez çalışanlarına okula gitmek istediğimizi söyledik, onlar da ilgilenenlerini söylediler. Genellikle ayda bir kez bizi bir yerlere götürüyorlar, ama bunun dışında hep burada televizyon izliyoruz.*¹⁰⁵

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukların eğitimi ile ilgili ortaya koyduğu normlar uluslararası kabul görmekte; Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf ülkeler, eğitimi tüm çocukların sahip olduğu temel bir hak olarak tanımaktadır.¹⁰⁶ Çocuk Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmeler, herkese açık, zorunlu bir ücretsiz ilköğretimle mesleki kurslar da dahil olmak üzere mevcut ve ulaşılabilir ortaöğretim çağrısında bulunmaktadır.¹⁰⁷ Her çocuk ayrımcılığa uğramadan tüm eğitim imkanlarından faydalanabilmelidir.¹⁰⁸

Uluslararası standartlar, refakatsiz çocuk mültecilerin vatandaş çocuklar ile aynı eğitim imkanlarına sahip olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.¹⁰⁹ Ayrıca, çalışma olanaklarını arttıracak mesleki

¹⁰⁴ Somalili bir çocuk.

¹⁰⁵ Afgan bir çocuk.

¹⁰⁶ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 28(1).

¹⁰⁷ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23.

¹⁰⁸ a.g.e., Madde 2; BM Genel Kurulu, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme," Madde 13.2, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf> [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009]. Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesini 2003 yılında onaylamıştır.

¹⁰⁹ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11.3; Avrupa Konseyi, "Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 tarihli Konsey Kararı," *dipnot* 34, Madde 3(6); BMMYK, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz," *dipnot* 40, paragraf 7.12; BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 28(1) genel olarak ve özellikle tüm çocukların ortaöğretime erişimlerini talep eden, Madde 28(1)(b).

eğitilmeye katılmalarına da imkan tanınmalıdır.¹¹⁰ Bunlara ek olarak, tüm eğitim kurumları, refakatsiz çocuk mültecilere yönelik “esnek, hoşgörülü ve kucaklayıcı bir yaklaşım” benimsemelidir.¹¹¹

Ulusal Mevzuat ve Uygulama

Türkiye’de bulunan refakatsiz çocuk mültecilerin eğitimine yönelik eksiklikler, bu hassas gruba Türkiye’de sunulan korumadaki en önemli boşluklardandır. Türkiye’nin uluslararası ve ulusal hukuk bağlamındaki yasal sorumlulukları ve tüm çocukların eğitime katılımını ön gören ulusal mevzuata rağmen, mülteci çocuklar devlet okullarına kabul edilmemeleri nedeniyle temel eğitimden çoğu zaman yıllarca mahrum kalmaktadır.

Türkiye Anayasası’nın 42. maddesinde “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” denmektedir. Bu hak, zorunlu ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki eğitim ve zorunlu ilköğretimi tamamlayamamış kişiler için resmi olmayan çeşitli eğitimleri düzenlemekte olan yasa, yönetmelik ve genelgeler aracılığıyla hayata geçirilmektedir.¹¹²

14 yaş altındaki tüm çocuklar için okula gitmek zorunludur.¹¹³ Bu yaşa gelmiş ama ilköğretimi tamamlayamamış çocuklar, ilköğretimlerini tamamlamak üzere en çok iki yıl daha okula devam edebilirler.¹¹⁴ İlköğretime devam edemeyen ya da eğitimleri aksayan çocuklar ilköğretim eşdeğeri programlara katılabilirler.¹¹⁵ Milli Eğitim ve İşleri Bakanlıkları, 14 yaş ve altı mülteci çocukların okula yazılmalarını desteklemek amaçlı çeşitli genelgeler de yürürlüğe sokmuştur.¹¹⁶

14 yaş üstü çocukların okula devamı zorunlu değildir; ancak, ilköğretimlerini tamamlamış olmaları durumunda ortaöğretime devam etmeye hak kazanırlar ya da yaygın eğitim kurslarına devam edebilirler.¹¹⁷ 14 yaş üstü mülteci çocukların da benzer eğitim olanaklarından yararlanma hakları vardır. Türkiye yasaları, “ülkesi belli olmayan (Haymatlos) veya sığınmacı/mülteci durumundaki yabancı çocukların” öğrenci vizesi almadan, en az altı aylık geçerli bir ikamet izni almaları kaydıyla ortaöğretime devam etmelerine izin vermektedir.¹¹⁸ Refakatsiz çocuk mülteciler açısından ikamet izni alma şartı, nadir olarak ikamet izinlerini alabilseler bile, bu izinler en fazla altı aylık süreler için verildiğinden, ortaöğretime katılmada ciddi bir engel teşkil etmektedir.¹¹⁹ Ayrıca, çocukların ortaöğretime kayıt olabilmeleri için, önceki eğitimlerini kanıtlayan belgeler sunmaları istenmektedir.¹²⁰ Ülkelerini terk etme koşulları göz önüne alındığında böyle belgeleri nadiren temin

¹¹⁰ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 7.14.

¹¹¹ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11.3.

¹¹² Eğitimle ilgili mevzuat: Milli Eğitim Temel Kanunu No. 1739, Haziran 1973; İlköğretim ve Eğitim Kanunu No. 222, Ocak 1961; Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun No. 2922, Ekim 1983; Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği No. 26080, Şubat 2006; “Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği No. 24804, Temmuz 2002; Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26023, Aralık 2005; Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26033, Aralık 2005.

¹¹³ İlköğretim ve Eğitim Kanunu No. 222, *dipnot* 112, Madde 3 ve Milli Eğitim Temel Kanunu No. 1739, *dipnot* 112, Madde 22.

¹¹⁴ İlköğretim ve Eğitim Kanunu No. 222, *dipnot* 112, Madde 46.

¹¹⁵ a.g.e., Madde 11.

¹¹⁶ İşleri Bakanlığı, Mülteci ve Sığınma Başvuru Sahiplerinin Eğitim Sorunları No. 24126/158423, 22 Eylül, 2006. Bu genelgede, mülteci ve sığınmacı çocukların ilköğretim okullarına kabul edileceği; okula devam süresince ikamet harcından muaf tutulacağı belirtilir.

¹¹⁷ Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26023, *dipnot* 112 ve Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26033, *dipnot* 112.

¹¹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, “Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği No. 27305”, 31 Temmuz 2009, Madde 25(1)(b).

¹¹⁹ Raporun, 2.1 Türkiye’deki Sığınma Sistemi ve 3.6 Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri bölümlerine bakınız.

¹²⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, “Milli Eğitim Bakanlığı Denklik Yönetmeliği No. 25393”, 5 Mart 2004.

etme imkanına sahip çocuk mülteciler için bu şart da aynı şekilde ortaöğretim önündeki ciddi bir engeldir.

Türkiyeli çocuklar gibi, 14 yaş üstü mülteci çocuklar da uzaktan eğitim programları¹²¹, halk eğitimi¹²² ve mesleki eğitim programları¹²³ gibi yaygın eğitim imkanlarından yararlanabilirler. Uzaktan eğitim programlarına kayıt olabilmek için, öğrencilerin geçerli bir ikamet izninin olması ve önceki eğitimlerini kanıtlayan belgeler sunmaları zorunludur.¹²⁴ Belirtildiği üzere böyle belgelerin temini, çoğu refakatsiz çocuk mülteci için mümkün değildir. Aynı şekilde, halk eğitim kursları da, kayıt yaptırmak isteyen öğrencilerden geçerli bir ikamet tezkeresi istemektedir.¹²⁵ Ancak yetkililerin halk eğitim programlarına kabul edilecek kişilerde aranan şartlara dair istisnalar uygulama yetkileri olduğundan; refakatsiz çocuk mültecilerin bu programlara katılmaları teoride de olsa mümkündür.¹²⁶ Ayrıca, eğer söz konusu katılımcılar “devlet koruması altındaki çocuklar” ise, Halk Eğitim Merkezleri’nde belli bir kursun açılması için asgari bir öğrenci sayısının sağlanması gerekmektedir.¹²⁷ Yasal düzenlemelerle sağlanan bir önemli garanti Türkçe bilgisinin yeterli bulunmamasının hiçbir şekilde mültecilerin çeşitli eğitim imkanlarına erişimini sınırlamak amacıyla kullanılamayacağı net bir şekilde belirtilmiş olmasıdır.¹²⁸

Çocuk mültecilerin yararlanabilecekleri eğitim olanaklarının varlığına rağmen, hYd tarafından tanınan ya da rapor için görüşülen çocukların çok küçük bir kısmı düzenli olarak okula devam edebilmektedir. Raporun hazırlandığı sırada, Fransızca konuşan üç çocuk, SHÇEK ve hYd çalışanlarının büyük gayretleri sonucu özel bir Fransız okuluna “misafir öğrenci” statüsü ile devam etmekteydi.¹²⁹ Misafir statüsü, bu çocukların diploma alamayacakları anlamına gelmektedir. Türkçe konuşan 14 yaş altı yedi Afgan çocuk ise hızlandırılmış bir ilköğretim denklik programı olan Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı’na devam etmektedir. Raporun hazırlık sürecinde, devlet lisesine devam etmekte olan ise yalnızca akıcı Türkçe konuşabilen ikisi Afgan, biri Somalili üç çocuk bulunmaktaydı.

Görüşülen çocuklardan geri kalanların tümü okula gidemedikleri için ciddi endişe duymakta ve bunun nedenini anlayamamaktaydı: “Niye okula gidemediğimi bilmiyorum. Merkezdeki Türkiyeli çocukların hepsi okula gidiyor.”¹³⁰ Görüşülen çocuklar, Türkiye’ye gelen çoğu refakatsiz çocuk mülteci gibi, ya çatışmalar ya da ülkelerinden ayrı sürgünde geçirdikleri zaman nedeniyle Türkiye’ye gelmeden önce zaten eğitimlerine ara vermek durumunda kalmıştı. Zorunlulukların sonucu ortaya çıkan eğitimlerdeki bu düzensizlikler ve akıcı Türkçe konuşamamaları, yetkililerce okula kayıt edilmemelerine sıklıkla gösterilen gerekçelerdendi. Yetkililer Türkçe konuşabilme zorunluluğunun eğitim seviyelerini kanıtlayacak belgeleri olmayan çocuklar için seviye belirlemede gerekli olduğunu

¹²¹ Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26023, *dipnot* 112; Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26033, *dipnot* 112.

¹²² Milli Eğitim Bakanlığı, “Yaygın Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği No. 26080”, 14 Şubat 2006, Madde 54.

¹²³ Yaygın Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği No. 26080, *dipnot* 122 ve Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği, No. 24804, *dipnot* 112.

¹²⁴ Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26023, *dipnot* 112, Madde 14-15; Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği No. 26033, *dipnot* 112, Madde 14-15.

¹²⁵ Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği, No. 24804, *dipnot* 112, Madde 45.

¹²⁶ Yaygın Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği No. 26080, *dipnot* 122.

¹²⁷ a.g.e., Madde 55.

¹²⁸ Milli Eğitim Temel Kanunu No. 1739, *dipnot* 112, Madde 4.

¹²⁹ Başlangıçta okul müdürü, Kongolu çocuğu “diğer çocukların ona alışması zaman alır” gerekçesiyle okula kaydetmeyi istemedi.

¹³⁰ Afgan bir çocuk.

öne sürmektedir.¹³¹ Oysa ilgili yasal düzenlemeler, bu gerekçelendirmenin hukuki bir zemini olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.¹³²

Birçok refakatsiz çocuk mülteci, düzensiz de olsa Halk Eğitim Merkezleri'nde çeşitli bilgisayar, el işi ya da Türkçe kurslarına katıldığını belirtmektedir. Bununla beraber, bilinen bir vakada bir Halk Eğitim Merkezi'ndeki Türkçe kursu yeterli öğrenci olmaması gerekçesiyle iç mevzuata aykırı olarak iptal edilmiştir.¹³³ Bazı çocuklar, SHÇEK bünyesinde düzenlenen kurslara da katılmaktadır; ama, bu kurslar gönüllü eğitimcilerce açıldığından düzenli olamamaktadır.

Geleceklerine dair beklentileri konuşulurken, çocuklar sıklıkla eğitim alma konusundaki isteklerini dile getirmişlerdir. Sudanlı bir çocuk, "ümidim eğitimimi tamamlamak ve güvenli bir yerde yaşamak. Aydınlık ve parlak bir gelecek istiyorum" derken; bir diğer çocuk ise "önemli olan eğitimimi tamamlamak, iyi bir çevrede yaşamak ve hayatımın geri kalanında özgür olduğumu hissetmek" demiştir.¹³⁴ Başka bir çocuk ise "eğitime devam etmek istiyorum çünkü eğitim hayattaki en önemli şeydir"¹³⁵ derken, bir başka Afgan çocuk ise okula gidebilse, Türkiye'de kalmayı düşünebileceğini söylemiştir.

Türkçe becerileri ve eğitim seviyeleri ne olursa olsun, Türkiye refakatsiz çocuk mültecilere eğitim imkanı sağlamakla yükümlüdür.¹³⁶ Özellikle refakatsiz çocuk mültecilerin Türkiye'den üçüncü ülkelere yerleştirilme işlemlerinin onlar 18 yaşına basmadan başlatılmadığı göz önüne alındığında,¹³⁷ Türkiye'de buldukları süre içerisinde örgün eğitime erişimlerinin sağlanması, bu çocukların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri durumunda o ülkeye, Türkiye'de kalmaları durumundaysa Türkiye'ye entegrasyonlarını kolaylaştıracaktır. 6-14 yaş arası refakatsiz çocuk mültecilerin, ilköğretime katılma zorunluluğu ile daha büyük olanların kanunların ve imkanların izin verdiği ölçüde eğitim imkanlarından faydalanma hakları SHÇEK tarafından Mart 2010'da ilgili birimlere iletilen genelgeyle de tekrar hatırlatılmıştır.¹³⁸

3.4 Sağlık

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Uluslararası insan hakları belgeleri çocuklar da dahil olmak üzere¹³⁹ "herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına"¹⁴⁰ sahip olma hakkı olduğunu belirtir. Devlet korumasına alınmış çocuklara ihtiyaç duydukları "bedensel ya da ruhsal tedavi sağlanmalı ve sağlanan tedavi belli aralıklarla gözden geçirilmelidir."¹⁴¹ Bu haklara, milliyet ve etnik kimlik temelli ayrımcılık da

¹³¹ SHÇEK çalışanları, bu gerekçenin refakatsiz çocuk mültecileri okullarına kaydetmek istemeyen müdürler tarafından sıkça kullanıldığını belirtmektedir.

¹³² Milli Eğitim Temel Kanunu No. 1739, *dipnot* 112, Madde 4; İlköğretim ve Eğitim Kanunu No. 222, *dipnot* 112, Madde 11 ve Milli Eğitim Bakanlığı, 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Açılacak Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıflar ve Kurslar Yönetmeliği No. 12757, 22 Ekim 1967, Madde 1.

¹³³ Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği No. 26080, *dipnot* 112, Madde 55.

¹³⁴ Sudanlı bir çocuk.

¹³⁵ Sudanlı bir çocuk.

¹³⁶ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23.

¹³⁷ Raporun, 3.5 Mülteci ve "Geçici Sığınmacı" Statüsü Belirlemeyle Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürleri bölümüne bakınız.

¹³⁸ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, "Sığınmacı / Mültecilere ait işlemler, Genelge No. B.02.1.SÇE.0.09.01.00, *dipnot* 73, C Bölümü, Madde 1.

¹³⁹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Önsöz.

¹⁴⁰ BM Genel Kurulu, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme, *dipnot* 108, Madde 12(1).

¹⁴¹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 25.

dahil olmak üzere hiçbir şekilde ayrımcılık söz konusu olmadan herkes erişebilmelidir.¹⁴² Buna göre, refakatsiz çocuk mülteciler, “sağlık hizmetlerine erişim konusunda yurttaş çocuklar ile eşit haklara sahip olmalıdır.”¹⁴³

Ailevi kayıplar, travmalar, yaşamlarında ani parçalanmalar yaşayan ve çoğu şiddet görmüş refakatsiz çocuk mültecilerin durumlarına özel bedensel ve ruhsal sağlık ihtiyaçları olduğu çok açıktır.¹⁴⁴ Uluslararası belgeler ve kılavuzlar, işkence ve silahlı çatışma mağduru çocukların öz güven aşılayan ve onurlarını koruyan bir şekilde bedensel ve ruhsal sağlıklarının geri kazandırılmasına yönelik önlemlerin alınmasını ön görmektedir.¹⁴⁵ İster sürgün halindeyken yaşadıkları besin eksikliklerinden veya fiziksel yıpranmadan kaynaklanan bedensel, ister maruz kalınan travmalar ya da sığınılan ülkede karşılaşılan ırkçılık nedeniyle ortaya çıkan ruhsal sağlık ihtiyaçları olsun, tüm sağlık ihtiyaçları özenle dikkate alınmalıdır.¹⁴⁶ Refakatsiz çocuk mültecilere kültürlerine uygun ruhsal sağlık danışmalığı verilmesi iyileşme sağlanabilmesi için çok önemlidir.¹⁴⁷

Ulusal Mevzuat ve Uygulama

Türkiye’de çocukların korunması ile ilgili mevzuat refakatsiz çocuk mültecilere ihtiyaç duydukları sağlık hizmetinin sağlanması konusunda devleti açıkça bağlamaktadır:

*Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirdir.*¹⁴⁸

Yasal düzenlemelere göre, SHÇEK bakımında olan çocuklara devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi ve ilaç sağlanacak;¹⁴⁹ tüm SHÇEK tesislerinde bir sağlık çalışanı bulundurulacaktır.¹⁵⁰ Ayrıca, SHÇEK tesislerine yerleştirilmeden önce çocuklar, bulaşıcı hastalıklara karşı sağlık taramasından geçirilecek ve gerekli olması durumunda uygun tedavi en kısa zamanda uygulanacaktır.¹⁵¹

Geniş kapsamlı yasal düzenlemelere rağmen refakatsiz çocuk mülteciler, ücretsiz sağlık hizmeti ve ilaçlara erişim konusunda önemli engellerle karşılaşmaktadır. Yabancılar Şube Müdürlükleri’nce ikamet izinlerinin düzenlenmesindeki aksamalar sağlık hizmetlerine erişim konusundaki ana engellerdendir. Refakatsiz çocuk mülteciler, ikamet izinleri olmadan yabancı kimlik numaralarını alamamakta; bu da bir devlet hastanesinde tedavi görmelerine ve ücretsiz ilaç alabilmelerine engel

¹⁴² BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 2(1) ve BM Genel Kurulu, “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme, *dipnot* 108, Madde 2(2).

¹⁴³ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11.2; BM Çocuk Hakları Komitesi, “CRC Genel Yorum No. 6 (2005): Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla İlgili Olarak Menşe Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar,” *dipnot* 27, paragraf 46 ve BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 7.9

¹⁴⁴ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 7.10.

¹⁴⁵ Avrupa Konseyi, “Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 tarihli Konsey Kararı,” *dipnot* 34, Madde 3(7) ve 39; BM Çocuk Hakları Komitesi, “CRC Genel Yorum No. 6 (2005): Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla İlgili Olarak Menşe Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar,” *dipnot* 27, paragraf 60.

¹⁴⁶ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11.2.

¹⁴⁷ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.11.2. ve BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 7.10 ve 7.11.

¹⁴⁸ Çocuk Koruma Kanunu, *dipnot* 23, Madde 5(d), 45.

¹⁴⁹ Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik No. 22462, 13 Kasım 1995, Madde 51; Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği No. 24539, 30 Eylül 2001, Madde 16.

¹⁵⁰ Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik No. 22462, *dipnot* 149, Madde 12 (psikologun görev ve yetkileri), Madde 14 (sağlık hizmeti görevlileri), Madde 15 (diyetisyenin görev ve yetkileri), Madde 16 (hemşirenin ve hemşire yardımcısının görev ve yetkilileri), Madde 33 (revir ve tecrit yeri).

¹⁵¹ Çocuk Koruma Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik No. 26386, *dipnot* 72.

teşkil etmektedir.¹⁵² Raporun hazırlık sürecinde görüşme yapılan SHÇEK çalışanları, bu problemleri aşabilmek için bir çok geçici yöntemle başvurmak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Acil tedavi ihtiyacındaki bir refakatsiz çocuk mültecinin ilgili devlet hastanesinde tedavi görebilmesi için aynı kurumda kalmakta olan Türkiyeli çocuklardan birinin kimlik belgesinin kullanılması, bazı SHÇEK kurumlarının refakatsiz çocuk mültecilerin tedavi ihtiyaçları için özel bir fon ayırması ya da SHÇEK çalışanlarının kişisel maddi katkıları, SHÇEK yurtlarındaki görevlilerin bu son derece ciddi boşluğu bir nebze olsa da kapatabilmek için gösterdikleri çabalardandır. Yerel STK'lar ile insani yardım kuruluşları da refakatsiz çocuk mültecilerin tedavi ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için son derece sınırlı fonlar sağlamaktadır.

Refakatsiz çocuk mültecilerin etkin sağlık hizmetlerine ulaşım konusunda karşılaştığı önemli engellerden biri de devlet hastaneleri ve SHÇEK tesislerinde çoğu zaman tercüman bulunmamasıdır. Görüşülen refakatsiz çocuk mültecilerin çoğu, sağlık problemlerini sağlık çalışanlarına anlatmada; aldıkları ya da alacakları tedaviye dair bilgi edinmede ciddi zorluklar yaşadıklarını ifade etti. Nitelikli tercümanların bulunmaması, refakatsiz çocuk mültecilere psikolojik destek sunmanın önünde de kritik bir engel olarak durmaktadır.

Benzer bir sorun da çoğu “uydu kentte,” mültecilerle çalışma deneyimi olan yetkin psikologların bulunmamasıdır. Her ne kadar yerel STK'lar, BMMYK'nın uygulama ortakları ve az sayıda ruhsal sağlık çalışanı bu boşluğu doldurmaya çalışsa da, mevcut psikolojik destek yeterli olmaktan uzaktır. BMMYK Türkiye ile çalışan bir psikolog psikolojik destek ihtiyacının ciddiyetini şu şekilde anlatmaktadır:

Refakatsiz çocuk mültecilerin son derece kendine has bir psikolojik durumları var: hem ergen, hem mülteci, hem de ebeveynlerinden ayrı düşmüş durumdadır. Mesleki görüşüm, eğer bu çocuklar SHÇEK yurtlarında kalmaya devam edecekse, psikolojik rehabilitasyonlarına yönelik ciddi yatırım yapılması gerektiği yönündedir.¹⁵³

3.5 Mülteci ve “Geçici Sığınmacı” Statüsü Belirleme ve Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürleri

BMMYK'daki mülakatım esnasında biraz stresliydim. Mülakat bir buçuk saat sürdü. Bana mülakatın sonucunu almamın ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirilmemin iki yıl kadar sürebileceğini söylediler. Bunu duyunca allak bullak oldum ve ümidim yok oldu. Hala da sonucumu bekliyorum.¹⁵⁴

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Refakatsiz çocuklarla ilgili yapılacak her tür çalışma “çocuğun yüksek yararını” gözetmelidir.¹⁵⁵ Bu prensip, mülteci statüsü belirleme prosedürü de dahil olmak üzere refakatsiz çocuk mültecileri ilgilendiren her tür uygulamada onlara nasıl yaklaşılması gerektiğini belirleyicidir.¹⁵⁶

¹⁵² Bugün, devlet hastanelerinden sağlık hizmeti almak da dahil çeşitli devlet hizmetlerinden yararlanmak için kimlik numarası gerekmekte; Türkiye’de yasal olarak ikamet eden yabancılara, ikamet tezkereleriyle birlikte bu uygulamaya uyumlu kimlik numaraları verilmektedir. Raporun, 3.6 Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri bölümüne bakınız.

¹⁵³ Dr. Nedret Oztan, BMMYK Türkiye’nin sözleşmeli klinik psikoloğu.

¹⁵⁴ Afgan bir çocuk.

¹⁵⁵ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 3(1); Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf B.1; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 1.5.

¹⁵⁶ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 10; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40.

Öncelikle tüm çocukların uluslararası korumadan yararlanabilmek için sığınma prosedürüne dahil olabilmeye imkanı olmalıdır.¹⁵⁷ Çocuklar, hiçbir şekilde, hızlandırılmış prosedüre tabii tutulmamalı, kapsamlı bir değerlendirme yapılmadan “mesnetsiz” olduğu gerekçesiyle başvuruları reddedilmemelidir.¹⁵⁸ Sığınma talepleri ile ilgili kararlar sığınma ve mülteci koruması alanında uzman, yetkin bir otorite tarafından verilmelidir.¹⁵⁹ Refakatsiz çocukların başvurularına öncelik verilmeli; hızlı ve adil bir karar vermek için her tür çaba gösterilmelidir.¹⁶⁰ Mülteci statüsü belirleme prosedürü süresince refakatsiz çocukların hukuki bir temsilci tarafından temsil edilmeleri sağlanmalı;¹⁶¹ yasal bir vasi tarafından çıkarlarının gözetilebilmesi¹⁶² için gerekli atamalar yapılmalıdır. Ayrıca prosedür süresince durumlarıyla ilgili kendi tercihleri anlaşılmaya çalışılmalı ve bunlar dikkate alınmalıdır.¹⁶³ Mülteci statüsü belirlemeyle ilgili görüşmeler, refakatsiz çocuk mültecilerin özel ihtiyaçları ve hassas durumlarına dair bilgileri ve nitelikli bir görevli tarafından, yalnızca mülakata alınabilecek olgunluktaki çocuklarla yapılmalıdır.¹⁶⁴ Mülakatlar, çocuk-dostu ve yaşa uygun¹⁶⁵ bir biçimde yapılmalı; katılan tercümanlar da sığınma alanı ve çocuklarla nasıl çalışılması gerektiği hususlarında özel eğitim almış olmalıdır.¹⁶⁶

Mülteci çocuklar yaşları, olgunluk seviyeleri ve daha az belirgin başka etkenler sebebiyle, maruz kaldıkları zulmü yetişkinlerden farklı şekilde tecrübe eder ve tanımlarlar.¹⁶⁷ Gerektiğinde, çocuğun mesnetli zulüm korkusunu açıkça ifade edebilme olgunluğunda olduğuna ya da kendisine acı veya utanç veren olayları anlatmaya hazır olup olmadığına dair bir değerlendirilme bağımsız bir uzman tarafından yapılmalıdır.¹⁶⁸ Eğer bir çocuk, mülteci statüsünü belirleyecek gerekli bilgiyi sağlamak

¹⁵⁷ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12(a); BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 6.

¹⁵⁸ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12(a).

¹⁵⁹ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.1.1; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 8.2.

¹⁶⁰ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 66; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 8.1.

¹⁶¹ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 69; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12(b); BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 22(1) ve European Council on Refugees and Exiles (*Mülteci ve Sürgündekiler Avrupa Konseyi*), “Position on Refugee Children” (*Mülteci Çocuklarla İlgili Tutum Belgesi*), 1996, Paragraf 24, http://www.ecre.org/resources/Policy_papers/243 [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009]; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 4.2 ve 8.3.

¹⁶² BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 69; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.1.3; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 5.7.

¹⁶³ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 8 ve 70; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 5.15.

¹⁶⁴ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.7 ve C12.1.3; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 8.2 ve 8.4.

¹⁶⁵ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 5.8 ve 5.12.

¹⁶⁶ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 5.13.

¹⁶⁷ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 2, 15 ve 72; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.2.1.

¹⁶⁸ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.1.2; European Council on Refugees and Exiles, “Mülteci Çocuklarla İlgili Tutum Belgesi,” *dipnot* 161, paragraf 27.

konusunda yeterince olgun değilse, karar verici çocuğun menşe ülkesindeki genel durum, mensubu olduğu toplumsal grubun ve aile üyelerinin ülkedeki koşulları gibi “objektif” bilgilere bakarak çocuğun ülkesinde zulüm görme ihtimali olup olmadığını değerlendirmelidir.¹⁶⁹ Tüm bu değerlendirmeler yapılırken, çocuğun gelişim seviyesi, menşe ülkesindeki koşullar ile ilgili sınırlı bilgi sahibisi olmasının muhtemelliği ve özel hassasiyetleri göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁷⁰

Gelecekleri konusunda uzun süre belirsiz bir konumda bırakılmamaları için, refakatsiz çocukların mültecilik başvuruları ile ilgili kararlar mümkün olan en kısa sürede verilmelidir.¹⁷¹ Refakatsiz bir çocuğun sığınma başvurusu reddedildiğinde, kendisi ve/veya hukuki temsilcisi bu karara itiraz edebilmeli; itirazlar adil bir şekilde hızla değerlendirilmelidir.¹⁷² Sığınma başvurusu reddedilen bir çocuk, 18 yaşına girinceye kadar zorla sınır dışı edilmemeli ve devlet korunmasından yararlanmaya devam etmelidir.¹⁷³ Refakatsiz bir çocuk ancak “çocuğun yüksek yararı” prensibinin gerektirdiği durumlarda menşe ülkesine geri gönderilmelidir.¹⁷⁴ Çocuğun yüksek yararı prensibi, yasa dışı göçle mücadele de dahil tüm diğer hususlarla ilgili değerlendirmelerden önce gelmelidir.¹⁷⁵

Ulusal Mevzuat ve Uygulama

Önceki bölümlerde anlatıldığı üzere¹⁷⁶, Türkiye’ye Avrupa dışından gelmiş sığınmacılar, birbirinden ayrı işleyen ama birbirine paralel iki statü belirleme sürecinden geçmektedir. Bunlar, Türkiye İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen “geçici sığınmacı” statüsü belirleme ve BMMYK Türkiye tarafından yürütülen “mülteci” statüsü belirleme prosedürleridir.

İçişleri Bakanlığı “Geçici Sığınma” Prosedürü

“Geçici sığınma” prosedürü, kayıt mülakatı (*ön görüşme*) ve statü belirleme mülakatından (*kişisel mülakat*) oluşmaktadır.¹⁷⁷ Statü belirleme mülakatı sonrası, İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlükleri’ndeki ilgili memurlar, verilmesi gereken karara dair bir tavsiye yazısı ile vakayı nihai statü kararının verilmesi için Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı’na gönderir.¹⁷⁸ İlgili mevzuatta refakatsiz çocuk mültecilerin mülakatlarında psikolog ve sosyal hizmet uzmanının bulundurulması, mülakata katılan uzmanın raporunun değerlendirmede dikkata alınması ve İçişleri Bakanlığı’na gönderilecek dosyaya bir kopyasının eklenmesi öngörülmüştür.¹⁷⁹

¹⁶⁹ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 12; BMMYK, “Interviewing Applicants for Refugee Status (RLD4)” (*Mültecilik Statüsü Mülakatı Yapma*), 1995, sayfa 27, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ccea3304.pdf> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

¹⁷⁰ BMMYK, “Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi’nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri”, *dipnot* 16, paragraf 8, 15 ve 74; BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 8.6.

¹⁷¹ BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 8.5; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.1.1.

¹⁷² BMMYK, “Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz,” *dipnot* 40, paragraf 8.5; Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.1.1.

¹⁷³ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.13.6.2.

¹⁷⁴ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.13.6.2; BM Çocuk Hakları Komitesi, “CRC Genel Yorum No. 6 (2005): Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla İlgili Olarak Menşe Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar,” *dipnot* 27, paragraf 84.

¹⁷⁵ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.13.6.1.

¹⁷⁶ Raporun, 2.1 Türkiye’deki Sığınma Prosedürü bölümüne bakınız.

¹⁷⁷ İçişleri Bakanlığı, “Uygulama Talimatı”, Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 5-10.

¹⁷⁸ İçişleri Bakanlığı, “Uygulama Talimatı”, Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 5-10.

¹⁷⁹ İçişleri Bakanlığı, “Uygulama Talimatı”, Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 6.

Görüşülen çocukların çoğu polise kayıt esnasında ciddi sorunlarla karşılaşmadığını belirtirken; genellikle son derece yüzeysel yaklaşık beş dakika süren kayıt görüşmelerine tabi tutulduklarını anlattılar. Çocuklardan biri “polis karakolunda kimlik belgemin kopyasını aldılar. Benimle ya da ailemle ilgili bir soru sormadılar” dedi. Bazıları polisin ve tercümanların tavrının dostane olmadığından şikayet ederken, sadece bir tanesi kayıt esnasında ciddi bir zorlukla karşılatıldığından söz etti. Bu çocuk, Ankara’daki ilgili polisin, BMMYK’nın kendisine verdiği polise yönlendirme mektubunu yüzüne fırlatarak, kaydını almayı reddettiğini söyledi.

Statü belirleme mülakatı yapılan bazı çocuklar, bu görüşme için kayıtlarından sonra aylarca beklemek zorunda kaldıklarını belirtti. İçişleri Bakanlığı’nın statü belirleme mülakatlarındaki gecikmelerin Yabancılar Şube Müdürlükleri’ndeki personel ve tercüman sayısının yetersizliğinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Bu gecikmeler nedeniyle, Türkiye devleti yetkilileri refakatsiz çocuk mültecilerin acil ihtiyaçlarını tespit etmekte geç kalmakta ve “çocuğun yüksek yararı” ile ilgili uluslararası yükümlüklerinin gerisine düşmektedir.¹⁸⁰

Görüşme yapılan çocuklardan yalnızca bir kaçı İçişleri Bakanlığı’nın statü belirleme mülakatına girmiştir. Çocuklardan biri süreç ile ilgili bazı zorlukları şöyle anlatmıştır:

Polisle yaptığım sığınma mülakatım çok uzun sürdü; yaklaşık 5 saat [...] Polis memuru bana iyi davranmadı. İzmir’deki bir otelde geceliği 3TL’ye kaldığımı söylediğimde, bu ücretin mümkün olmayacağını ve yalan söylediğimi söyledi. Söylediklerime ikna olmadığını ve beni sınır dışı edeceğini söyledi. Ayrıca, onun söylediklerini anlamadığımı söyledi; ama tercüman çeviri yaparken çok fazla hata yaptığından sinirlendim ve daha fazla cevap vermek istemedim. Üstüne, yanımda bulunan SHÇEK sosyal hizmet uzmanı da polisi sinirlendirdiğim için bana kızdı...¹⁸¹

hYd’nin danışmanlık verdiği çocukların dosyaları incelendiğinde, refakatsiz çocuk mültecilerin, yetişkinler gibi, ancak BMMYK tarafından mülteci olarak tanınıp üçüncü bir ülkeye yerleşme işlemleri tamamlandıktan sonra, Türkiye’den ayrılmalarından çok kısa bir süre önce İçişleri Bakanlığı’ndan “geçici sığınmacı” statüsü alabildikleri görülmektedir. Halbuki, Türkiye’nin statü belirleme kapasitesini arttırma yönündeki çabalarını da içeren statü belirleme sorumluluğunu BMMYK’dan alarak tümünden üstlenme yönündeki çalışmaları¹⁸² göz önünde bulundurulduğunda, İçişleri Bakanlığı’nın refakatsiz çocuk mültecilerin uluslararası koruma ihtiyaçlarını kapsamlı olarak değerlendirmesi beklenmektedir. Bu geçiş sürecinde, BMMYK’nın yanlış bir kararla refakatsiz çocuğu red etmesi eğer bir mültecinin zulüm göreceği ülkesine geri gönderilmesine sebep oluyorsa; ortaya çıkan ihlalden nihayetinde Türkiye sorumlu olacağı için, İçişleri Bakanlığı’nın sığınma başvurularını kapsamlı ve detaylı bir incelemeye tabi tutması son derece önemlidir.¹⁸³

Refakatsiz bir çocuğun “geçici sığınma” başvurusu reddedilirse, bu karara öncelikle İçişleri Bakanlığı’na sunulacak bir itiraz dilekçesiyle; bunun rededilmesi durumundaysa İdare

¹⁸⁰ Örneğin, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 3(1) ve 20(1); Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.7 ve C.13.3.

¹⁸¹ Somalili bir çocuk.

¹⁸² Örneğin, Avrupa Komisyonu, “Establishment of a Reception, Screening and Accommodation System (Centers) for Asylum Seekers and Refugees: Standard Summary Project Fiche” (*Sığınmacılar ve Mültecileri İçin Kabul, Tarama ve Barınma Sistemi (Merkezleri): Standart Özet Proje Fişi*), No. TR 07 02 17, Eşleştirme No. TR 07 IB JH 03, p. 5, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/ipa/tr_07_02_17_reception_centres_en.pdf [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009]. Bu proje fişine göre, Türkiye İçişleri Bakanlığı, 2012 yılı itibariyle sığınmacıların kabul ve statü belirleme prosedürleri ile ilgili tüm sorumluluğu üstlenecek; bu merkezlerde 2012’ye kadar ki geçiş sürecinde ise BMMYK ve İçişleri Bakanlığı ortak bir prosedür işletecektir.

¹⁸³ Örneğin, *D. ve Diğerleri v Türkiye*, Başvuru No. 24245/03, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 22 Haziran 2006, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/44b7ac2b4.html> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

Mahkeme'lerine başvurularak itiraz edilebilir.¹⁸⁴ Ne var ki, çocuğun bu itiraz hakkından etkin bir biçimde yararlanabilmesi için, çocuğa hukuki temsilci ve vasi atanmış olması şarttır.¹⁸⁵ Ancak bu atamalar Türkiye'de hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Yasal düzenlemeler refakatsiz çocukların 18 yaşına kadar devlet korumasından yararlanmasını öngörmekte, bu da çoğunlukla zorla geri göndermenin önüne geçmektedir.¹⁸⁶ hYd'nin, devlet yetkilileri tarafından "çocuk" olarak kabul edilen bir refakatsiz çocuk mültecinin sınır dışı edildiğine dair bilgisi bulunmamaktadır.

BMMYK "Mülteci Statüsü Belirleme" Prosedürü

BMMYK, Avrupa dışındaki ülkelerden geldikleri için Türkiye'de kalıcı ikamet izni verilmeyen diğer mülteciler gibi, refakatsiz çocuk mülteciler için de "kalıcı çözüm" bulma konusunda çok önemli bir rol oynamaktadır.¹⁸⁷ BMMYK prosedüründe, kayıt ve mülteci statüsü belirleme mülakatları sonrası mültecilik statüsü tanınır ya da başvuru reddedilir.¹⁸⁸ Reddedilen sığınmacılar, bu karara itiraz edebilir ya da kapanan dosyalarının tekrar açılmasını ve gözden geçirilmesini talep edebilirler.¹⁸⁹ BMMYK tanınmış mültecileri, çoğunlukla ABD, Kanada ve Avustralya olmak üzere Türkiye'den mülteci kabul eden üçüncü ülkelere yerleştirilmek üzere yönlendirmeye çalışır. Refakatsiz çocuk mültecileri ilgilendiren hemen hemen her vakada, BMMYK üçüncü bir ülkeye yerleştirmeye ilgili yönlendirmeyi yapmak için çocuğun 18 yaşına girmesini beklemektedir. Mülteci statüsü belirleme prosedürü süresince refakatsiz çocuklara nasıl davranılması gerektiğine dair çok sayıda BMMYK kılavuz belgesi bulunmaktadır.¹⁹⁰

Görüşme yapılan çoğu çocuk BMMYK'ya yapmak istedikleri başvurularıyla ilgili ilk olarak BMMYK'nın İstanbul'daki uygulama ortağı İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ile irtibata geçmiştir.¹⁹¹ Bu şekilde BMMYK ile irtibatlarını kuran çocukların hiçbiri, BMMYK kayıtları esnasında bir problem ile karşılaştığını bildirmemiştir. Görüşülenlerden yalnızca birkaçı BMMYK'ya kayıt olmak için BMMYK'nın Ankara ofisine başvurmuş; bunlardan yalnızca bir tanesi, doğum sertifikasını BMMYK'nın kapıdaki

¹⁸⁴ İçişleri Bakanlığı, "Uygulama Talimatı", Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 12. Türkiye'de idarenin işlemlerine karşı iptal istemi ile dava açıldığında, iptali istenen işlem otomatik olarak durmaz. Bu nedenle, bir işlemin iptaliyle ilgili bir dava açıldığında, aynı zamanda dava sonuçlanıncaya kadar o işlemin yürütmesinin durdurulmasıyla ilgili ayrı bir talepte de bulunmak gerekir. Yürütmeyi durdurma talepli bir iptal davasında yürütmeyi durdurma talebi yerel mahkemeye ret edilebileceği gibi; Türkiye'deki İdare Mahkemeleri, yakın sınır dışı tehlikelerinde "yürütmeyi durdurma" taleplerine genellikle uzun süre sonra yanıt verdiklerinden, etkisiz kalmaktadırlar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'yle ilgili içtihadında da Türkiye'de başvuruları reddedilmiş sığınmacıların sınır dışı kararları ile ilgili "etkin bir çözüm yolu" olmadığı tespit edilmiştir. Bakınız, *Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye*, Başvuru. No. 30471/08, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 22 Eylül 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ab8a1a42.html> [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009]; *D.ve diğerleri v. Türkiye*, *dipnot* 183 ve *Jabari v. Türkiye*, Başvuru No. 40035/98, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 11 Temmuz 2000, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b6dac.html> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

¹⁸⁵ Raporun, 3.6 Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri bölümüne bakınız.

¹⁸⁶ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu No. 2828, *dipnot* 92, Madde 22'ye göre devlet korunmasına alınacak "korunmaya muhtaç çocuklar" arasında uyruk temelli bir ayırım yapılmamaktadır.

¹⁸⁷ Raporun, 2.1 Türkiye'deki Sığınma Prosedürü bölümüne bakınız.

¹⁸⁸ BMMYK mülteci statüsü belirleme prosedürünün detayları için: BMMYK, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59.

¹⁸⁹ BMMYK, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59, Ünite 7 (itiraz) ve Ünite 9 (dosya açtırma).

¹⁹⁰ BMMYK, "Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi'nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri", *dipnot* 16; BMMYK, Mültecilik Statüsü Mülakatı Yapma, *dipnot* 169, sayfa 27; BMMYK, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz," *dipnot* 40, paragraf 8.1-8.10.

¹⁹¹ Yetişkin sığınmacıların BMMYK'ya kayıt olmak için, genellikle, BMMYK Ankara Ofisine gitmeleri gerekmektedir. BMMYK İstanbul Saha Ofisi sadece refakatsiz çocuk mültecileri ve çok hassas durumda olarak kabul edilen yetişkin başvuru sahiplerinin kaydını almaktadır.

görevlilerine göstermiş olmasına rağmen, kayıt için başka bir gün gelmesi gerektiği söylenerek geri çevrildiğini anlatmıştır.¹⁹²

Çocukların çoğu, mülteci statüsü belirleme mülakatları esnasında BMMYK çalışanları ve tercümanlarının kendilerine sıcak ve yardımcı davrandığını; mülteci statüsü belirleme prosedürü ve olası sonuçları ile ilgili anlayacakları bir şekilde bilgilendirildiklerini anlatmıştır. Ancak, birkaçı mülakatı yapan BMMYK görevlisinin kendilerini huzursuz hissettirdiğinden söz etmiştir. Görüşülen çocuklardan biri “sanırım mülakatı yapan kişi bana çok kızdı, bunun sebebi de kendimi iyi anlatamamamdı” derken,¹⁹³ bir diğeri mülakat deneyimini şöyle aktarmaktaydı:

Mülakatı yapan kişi kısa sorular sordu ve kısa cevaplar istedi. Mülakatın sonunda, başka birşey söylemek isteyip istemediğim soruldu. Ancak mülakatı yapan kişi benimle çok agresif bir şekilde konuştu; sanki başka birşey söylememi istemiyordu. Ben de sessiz kaldım.¹⁹⁴

Her ne kadar refakatsiz çocuklara BMMYK'nın mülteci statüsü belirleme prosedürleri süresince öncelik verilmesi gerekse de¹⁹⁵, görüşme yapılan çocukların bazıları BMMYK'ya kayıtlarından sonra mülakata alınmak için haftalar hatta aylarca beklerken; mülakata alınanların çoğu ise BMMYK'nın başvurularına dair kararını aylar hatta yıllarca öğrenememişti. Bekleme sürelerindeki bu ciddi uzunluk, BMMYK'nın Afgan dosyalarla ilgili genel politikasından kaynaklanmaktaydı. Raporun yayınlandığı sırada değişmiş olan bu politikanın, uygulandığı dönemde kendisini nasıl etkilediğini Afgan bir çocuk şöyle anlattı:

En büyük sorunum kararı beklemek ile ilgili. En büyük korkum bir yıl içinde bana ne olacağı. Diğerleri cevaplarını çok daha kısa sürede alırken, biz Afganların çok uzun süre beklemesi gerekiyor.

1951 Sözleşmesi kapsamında mülteci olarak değerlendirilemeyecek ancak yine de uluslararası koruma ihtiyacında olduğundan ülkesine geri gönderilemesi uygun olmayan birçok Afgan başvurucuya Türkiye’de ne tür bir koruma sağlanabileceğinin belli olmaması nedeniyle, BMMYK'nın bir dönem Afgan başvurucular ile ilgili statü kararı almayı erteleme yoluna gittiği düşünülmektedir. Ancak, bu politika nedeniyle refakatsiz çocukların uzun süreler boyunca mülteci statüsü başvurularının sürüncemede kalması, refkatsiz çocuklara mülteci statüsü belirleme prosedürü içinde öncelik verilmesi ve işlemlerinin en hızlı şekilde tamamlanması yönündeki BMMYK'nın kendi tavsiyeleriyle çelişmektedir.¹⁹⁶ Ayrıca, BMMYK'nın çocuklara başvuruları ile ilgili değerlendirmenin neden bir türlü sonuçlandırılmadığı ve yaklaşık olarak ne zaman bir karar çıkabileceğine dair bir bilgilendirmede bulunmaması da BMMYK'nın kendi Usul Standartları'na aykırıdır.¹⁹⁷ Raporun yayınlanmasına yakın dönemde, BMMYK'nın Afgan dosyalar ile ilgili bu politikasının değişmesiyle Afgan başvurucular ile ilgili statü kararları da başvuruculara bildirilmeye başlamıştı. Her ne kadar önceki politikanın koruma amaçlı gerekçesi anlaşılabilir olsa da, yeni uygulama sayesinde BMMYK'nın Türkiye’deki mülteci statüsü belirleme çalışmaları refakatsiz çocuklarla ilgili kendi standartlarına ve tavsiyelerindeki yönergelere daha uyumlu hale gelmiştir.

¹⁹² Sudanlı bir çocuk.

¹⁹³ Afgan bir çocuk.

¹⁹⁴ Eritreli bir çocuk.

¹⁹⁵ BMMYK, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59, Bölüm 3.4.5.

¹⁹⁶ Avrupa’da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.1.1.

¹⁹⁷ BMMYK, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59, Bölüm 4.3.12 ve 4.5.

Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Prosedürü

BMMYK Türkiye tarafından mülteci olarak tanındıktan sonra başka bir ülkeye yerleştirilme sanılanın aksine, ne refakatsiz çocuk mülteciler, ne de yetişkin mülteciler için bir hakır.¹⁹⁸ Bununla beraber, görüşülen çocukları endişelendiren meselelerin başında, 18 yaşına basmadan üçüncü bir ülkeye yerleştirilmemeleri geliyordu. hYd'den danışma alan çocukların dosyaları incelendiğinde, bir çoğunun 18 yaşını doldurduktan en az bir yıl sonra üçüncü bir ülkeye yerleştirildiği görülmektedir. Örneğin, bir vakada, çocuk mülteci 18 yaşını doldurduktan sonra Kanada'ya yerleştirilmesi ile ilgili kabulünün gelmesi için 7 ay, ülkeden ayrılmak için bir 7 ay daha olmak üzere toplam 14 ay beklemek durumunda kalmıştır. Bu bekleme sürecinde, refakatsiz çocuk mültecilerin çoğunun eğitim olanakları ile sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı, 18 yaşını doldurduktan sonra ise barınma ve tüm diğer masraflarını kendilerinin karşılamaları gerektiği hatırlanmalıdır.

Bu bekleme süresi birçok refakatsiz çocuk mülteci üzerinde olumsuz bir etki bırakmakta; çocuklar hayal kırıklığı, öfke, depresyon ve ümitsizlik duygularından yakınmaktadır. Çoğu, eğitimleri ve gelecekleri konusunda ciddi kaygı duyarken, Somalili bir çocuk duygularını şu şekilde aktarmaktadır:

Bana başka bir ülkeye yerleştirileceğim bilgisini vermeniz benim için en büyük tedavi yönetimi olacaktır. Bir yıl içinde bu yerden gitmek istiyorum. Okula gitmek ve ailemi aramak istiyorum... Biz çocuğuz ve yaşımız ilerledikçe bunu düzeltmek bizim için çok daha zor olacak. Şu an eğitim yaşındayız. İyi bir gelecek için eğitim almamız.

Çocukların 18 yaşından önce üçüncü bir ülkeye yerleştirilmemeleri, yerleştirme ülkelerinin ve BMMYK'nın aksi bir uygulamanın insan ticareti ile ailelerin 18 yaş altı çocuklarını batı ülkelerine göndermesini teşvik edeceği yönündeki endişelerinin sonucudur. Ancak bu uygulama, ne yazık ki Türkiye'de bulunan refakatsiz çocuk mültecileri yıllarca belirsizlik içinde eğitim, sağlık ve diğer desteklerden mahrum bir yaşama mahkum etmektedir. Bu durum, ayrıca, BMMYK kılavuz ilkelerinde de belirtildiği üzere, çocukların sığınma taleplerinin hızlandırılması ve böylelikle "statüleri ve gelecekleri konusunda uzun süre belirsizlik durumunda bırakılmamaları"¹⁹⁹ ile ilgili uyarılara da ters düşmektedir. Statü kararlarının alınması ve üçüncü ülkeye yerleştirilme ile ilgili bu gecikmelerin doğurduğu belirsizliğin çocukların batı ülkelerine doğru göçünü de tetiklediği görülmektedir. Çok iyi bilinen ciddi risklere rağmen, bazı çocukların yasal olmayan yollardan Avrupa ülkelerine gitmek üzere Türkiye'den ayrıldıkları hYd'nin dikkatini çekmiştir. Geride kalan arkadaşları, Türkiye'de mülteci olarak tanınma ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme sürelerinin çok uzun olmasının bu çocukların tehlikeli yolculukları göze almasının ana sebebi olduğunu belirtmektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirilme sürecinin uzunluğunun, refakatsiz çocuk mültecileri batı ülkelerine yasa dışı yollardan gitmeye iten etkenlerden bir olduğu görülmektedir.

3.6 Vesayet, Hukuki Temsil ve İkamet İzinleri

Uluslararası Mevzuat ve Normlar

Çocuk olarak devlet korumasına alınmalarının ardında, refakatsiz çocuk mültecilerin tıbbi bakımları, eğitimleri ve barınmaları ile ilgili konularda onların da katılımıyla bir takım kararlar alınması gerekmektedir. Uluslararası standartlar, bu tarz kararların çocuğun velisinin yokluğunda onu yasal olarak temsil etme yetkisi kendisine verilmiş²⁰⁰ ve herhangi bir kurumun çıkarlarını değil çocuğun

¹⁹⁸ Raporun, 2.1 Türkiye'deki Sığınma Prosedürü bölümüne bakınız.

¹⁹⁹ BMMYK, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz," *dipnot* 40, paragraf 8.5.

²⁰⁰ Örneğin, Avrupa Birliği Konseyi, "EU Council Directive 2003/9/EC Laying Down Minimum Standards for the Reception of Asylum Seekers" (*Şığınmacıların Kabulüne Dair Asgari Standartları Belirleyen 2003/9 sayılı AB Konseyi Yönergesi*), 6 Şubat 2003, Madde 3(5), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:031>:

yüksek yararını gözetmeyi kendine görev edinmiş²⁰¹ bir vasi tarafından alınmasını gerektirir. Çocuğun iyiliği için, onun yüksek yararını koruyacak sürekli ve tek bir sorumlunun varlığı son derece önemli görülmektedir. Bu nedenle uluslararası standartlar bir çocuğun refakatsiz olarak tespit edilmesini takiben en kısa zamanda kendisine bir vasi atanmasını ön görür.²⁰² Refakatsiz çocuk mülteciler için de bağımsız ve resmi olarak akredite edilmiş bir kuruluş tarafından vasi atanmalı;²⁰³ vasilerin sorumluluklarını layikiyle yerine getirebilmeleri için onlara yeterli derecede devlet desteği sağlanmalıdır.²⁰⁴

Çocuğun yetişmesi ve gelişiminden öncelikle sorumlu kişi yasal olarak atanmış vasisidir.²⁰⁵ Aynı zamanda vasi, refakatsiz çocuğun mülteci statüsü belirleme işlemleri de dahil tüm yasal işlemlerde hukuki temsilden yararlanmasını sağlamalıdır.²⁰⁶ Mülteci statüsü belirleme prosedürü boyunca da vasi refakatsiz çocuk mültecinin görüş ve isteklerinin dikkate alınmasını ve verilen tüm kararlarda çocuğun yüksek yararının gözetilmesini sağlamakla yükümlüdür.²⁰⁷

Refakatsiz çocuk mültecilere, mülteci statüsü belirleme prosedürlerinden bağımsız olarak da, örneğin sığındıkları ülkede hukuki statülerinin düzenli hale getirilmesini gerektiren²⁰⁸ ya da cezai kovuşturmanın olduğu²⁰⁹ durumlarda da, ücretsiz hukuki temsil sağlanmalıdır.

Ulusal Mevzuat ve Uygulama

Vesayet

Türkiye Çocuk Koruma Kanunu uyarınca yetkili bir mahkemeye çocuğun devlet korumasına alınması için başvuruda bulunulabilir.²¹⁰ Refakatsiz bir çocuğun acilen devlet korumasına alınması gereken durumlarda çocuk, mahkeme kararı olmaksızın SHÇEK korumasına alınabilir. Ancak böyle durumlarda,

0018:0025:EN:PDF [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009]; BMMKY, "Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi'nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri", *dipnot* 16, paragraf 69.

²⁰¹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 18(1).

²⁰² BMMKY, "Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler: 1951 Sözleşmesi'nin ve/veya Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri Bağlamında Çocukların İltica Talepleri", *dipnot* 16, paragraf 69; Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.6; Avrupa Birliği Konseyi, "Sığınmacıların Kabulüne Dair Asgari Standartları Belirleyen 2003/9 sayılı AB Konseyi Yönergesi", *dipnot* 200, Madde 19(1) ve BMMKY, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz", *dipnot* 40, paragraf 4.2. Ayrıca Avrupa Konseyi, "Üçüncü Ülke Vatandaşı Olan Refakatsiz Çocuklara İlişkin 26 Haziran 1997 tarihli Konsey Kararı", *dipnot* 34, üye devletlerin refakatsiz çocukların temsil edilebilmeleri için kendilerine en kısa zamanda (a) bir vasi, ya da (b) onların bakımı ve refahından sorumlu bir (ulusal) kurum, veya (c) başka bir uygun temsilcinin atanmasını öngörmektedir.

²⁰³ BMMKY, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz", *dipnot* 40, paragraf 5.7.

²⁰⁴ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 18(2).

²⁰⁵ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 18(1).

²⁰⁶ BMMKY, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59, Bölüm 3.4.5 ve BMMKY, "Sığınma Talebinde Bulunan Refakatsiz Çocuklarla İlgili Politikalar ve İşlemlere İlişkin Kılavuz", *dipnot* 40, paragraf 8.3.

²⁰⁷ BMMKY, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59, Bölüm 3.4.5.

²⁰⁸ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf C.12.

²⁰⁹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, *dipnot* 23, Madde 40(2)'ye göre taraf devletler "hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun [...] savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan" yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür. Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de cezai kovuşturmayaya tabi herkesin hukuki temsil ve ücretsiz olarak tercümandan yararlanma hakkını korur. Avrupa Konseyi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi," 4 Kasım 1950, Madde 6(3), http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/aihs_01.html [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009]

²¹⁰ Çocuk Koruma Kanunu, *dipnot* 23, Madde 7: "Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir."

çocuğun koruma altına alınmasını takip eden 5 gün içinde mahkemeye acil korunma tedbiri başvurusunda bulunulmalıdır.²¹¹ Acil korunma kararının geçerli olduğu 30 günlük bir dönemde, çocuğun barındığı SHÇEK kurumu görevlileri çocuğun yüksek yararının değerlendirildiği bir “sosyal inceleme” yaparak mahkemeye, çocuğun devlet korunmasında kalıp kalmamasına dair görüşünü bildirir.²¹²

İlgili mevzuata göre, refakatsiz bir çocuğun devlet korunmasına alınmasını takiben bir vasi atanmalıdır. Türk Medeni Kanunu’na²¹³ göre, “velayet altında bulunmayan her küçük vesayet altına alınır.”²¹⁴ Vasiler Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından atanırken; atamadan sonra vesayet ile ilgili hususlar Asliye Hukuk Mahkemelerince görülür.²¹⁵ Kanunlarda vasi “bu görevi yapabilecek yetenekte bir ergin”²¹⁶ olarak tanımlanmakta; “haysiyetsiz hayat sürenler” ile “menfaati kendisine vasi atanacak kişinin menfaati ile önemli ölçüde çatışanlar veya onunla aralarında düşmanlık bulunanlar”ın²¹⁷ vasi olarak atanamayacağı belirtilmektedir. Vasi atanırken akrabalara öncelik verilir.²¹⁸ Uygun STK’ların, BMMYK veya SHÇEK çalışanlarının ya da diğer mültecilerin refakatsiz çocuk mültecilere vasi olarak atanmasında herhangi bir engel yoktur.

Vasi vesayeti altındaki çocuğun kişisel ve maddi çıkarlarını korumak ve her tür yasal işlemde onu çıkarlarına gözeterek temsil etmekle yükümlüdür.²¹⁹ Medeni Kanun’da belirtilmemiş olsa da, bu görev Türkiye’deki geçici sığınma prosedürüyle BMMYK’nın mülteci statüsü belirleme prosedürü içinde de temsil yükümlülüğü getirir. Vasi, iki yıllık bir dönem için atanır; ancak, vasinin görevi mahkeme tarafından ikişer yıllık sürelerle uzatılabilir.²²⁰ Türk Medeni Kanunu ayrıca çocuk adına sadece belli bir işi üstlenmesi için bir kayyım atanmasını²²¹ da öngörmekte; vasi ve kayyımların ücretlendirilmesi hususunda hükümler içermektedir.²²²

Medeni Kanun’da da Çocuk Koruma Kanunu’nda da, Türkiyeli çocuklar ve Türkiyeli olmayanlar arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Bu nedenle, ilgili yasalardan refakatsiz çocuk mülteciler de faydalanabilmelidir. Ancak görüşülen ya da hYd’den danışmanlık alan çocuklardan hiçbirinin SHÇEK bakımına Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uyarınca kabul edilmemiş olması, uygulamanın kanunlarla örtüşmediğini göstermektedir. Bazı refakatsiz çocuk mültecilerin, SHÇEK tesislerinde kalmaları için ilgili valilik tarafından “misafir izni” verildiği bilinmektedir. Bilindiği kadarıyla raporun yayınına kadar yalnız bir refakatsiz çocuk mülteciye, ancak BMMYK ve BMMYK’nın uygulama ortağı Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’nin (SGDD) ciddi çabaları sonucunda, mahkeme tarafından bir kayyım atanmıştır.²²³

hYd ile irtibat halinde olan refakatsiz çocuk mültecilerin hiçbirine, mahkeme tarafından bir vasi atanmamıştır. Çocuklara vasi atanmaması onlar açısından ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

²¹¹ Çocuk Koruma Kanunu, *dipnot* 23, Madde 7.

²¹² a.g.e., Madde 9.

²¹³ Türk Medeni Kanunu No. 4721, November 22, 2001

²¹⁴ a.g.e.. 4721, *dipnot* 214, Madde 404: “Velâyet altında bulunmayan her küçük vesayet altına alınır. Görevlerini yaparlarken vesayeti gerektiren böyle bir hâlin varlığını öğrenen nüfus memurları, idarî makamlar, noterler ve mahkemeler, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına bildirmek zorundadırlar.”

²¹⁵ a.g.e., Madde 397.

²¹⁶ a.g.e., Madde 413.

²¹⁷ a.g.e., Madde 418.

²¹⁸ a.g.e., Madde 414.

²¹⁹ a.g.e., Madde 445-448.

²²⁰ a.g.e., Madde 456.

²²¹ a.g.e., Madde 403. Vasi atanması ve görevleri ile ilgili hükümler kayyım için de geçerlidir.

²²² a.g.e., Madde 457.

²²³ Niğde’de yaşamakta olan bir Afgan çocuğa kayyım atandığı hYd’ye bildirilmiştir. Bu vakada, BMMYK ve uygulama ortağı SGDD söz edilen refakatsiz çocuğun korunması ve sığınma prosedürünün takibi için bir SGDD çalışanının kendisine kayyım olarak atanmasını sağlamıştır.

Örneğin, 15 ve 13 yaşlarındaki iki erkek kardeş, babalarını bulmak için kaldıkları SHÇEK yurdundan kaçarak iki ay boyunca bir otelde kalmışlardır.²²⁴ Kardeşlerden büyüğü gittikleri şehirde soyulup dayak yiyerek hastaneye kaldırılmak zorunda kalmış, bundan sonra da Yabancılar Sube Müdürlüğü yetkililerince alı konulup; 10 gün boyunca yetişkin göçmenlerle, son derece kötü koşullarda kapalı tutulmuştur. 13 yaşındaki kardeş ise, abisinin serbest bırakılıp kaldığı yurda geri gönderilmesinin ardından, ancak abisine benzer kötü koşullarda yetişkin göçmenlerle 20 gün kapalı tutulduktan sonra bulunabilmiştir. İki çocuk da bu tecrübeden ciddi psikolojik hasarlarla çıkmıştır.²²⁵ Kardeşlerden büyüğü, ikamet etmesi gereken “uydu kent”i terk etmekten dolayı adli kovuşturmayaya da tabi tutulmuştur.²²⁶ Bu iki refakatsiz çocuk mültecinin danışabilecekleri ve ruhsal durumlarını yakından takip eden bir vasileri olsaydı bu olayların çoğuna engel olunabilirdi.

Refakatsiz çocuk mültecilere vasi atanmaması, hem ulusal hem de uluslararası mevzuatı ihlal etmekte ve uluslararası tavsiyelerin dikkate alınmadığını göstermektedir. Bu konu ile ilgili BMMYK’dan kıdemli bir mülteci hukuku eğitimcinin yorumu şöyledir:

*Yasal vasisi bulunmayan, refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili statü kararları vererek, aslında kendi usul standartlarımıza ciddi bir şekilde aykırı davranmış oluyoruz. Onlar adına; örneğin, başka bir ülkeye yerleşmekle ilgili çok önemli kararlar veriyoruz. Şunu da unutmamak gerekir ki, Avrupa Birliği’ne aday bir ülke olarak, Türkiye’nin Avrupa Birliği müktesebatı uyarınca da refakatsiz çocuk mülteciler için işleyen bir vesayet ve kayyımlik sistemi oluşturması gerekmektedir.*²²⁷

İzmir’deki bir SHÇEK yurdunun müdürü, refakatsiz çocuk mültecilerin geçerli bir seyahat belgesi, ikamet tezkeresi ya da herhangi bir kimlik belgelerinin olmamasının onlara vasi atanması önünde bir engel teşkil ettiğini belirtmektedir:

*Vasi atanma prosedürü zaman gerektiren bir süreçtir. Genellikle buradaki personel bu işlere karışmak istemiyor; çünkü, sürekli mahkeme mahkeme gezmek gerekiyor. Vasi atanması için bazı belgeler gerekli; örneğin, T.C. kimlik belgesi. Tabi bu da refakatsiz çocuk mülteciler için bir problem. Mahkemeler belgelere bakarak karar verdiğinden; refakatsiz çocuk mültecilerin durumuna özel bir yasal altyapı oluşturulmalı.*²²⁸

Şüphesiz, SHÇEK personeli ve yargı çalışanlarının refakatsiz çocuk mültecilerin özel durumlarına dair eğitim alması, bu çocukların vasilik korumasından yararlanabilmelerini önemli ölçüde güvence altına alacaktır:

SHÇEK bir korunma kararı için Çocuk Mahkemesi’ne başvururken, aynı zamanda vasi başvurusunda da bulunabilir. Ancak SHÇEK personelinin bunun mümkün olduğunu görmesi için bu konuda bilgilendirilmesi gerekir. Aynı zamanda, refakatsiz çocuk

²²⁴ Çocuklar İzmir’in Basmane semtinde kalmışlardır. İzmir göçmen ve mültecilerin Avrupa’ya deniz yoluyla geçiş için kullandıkları önemli bir şehirdir. İzmir’de bulunan Mülteci-Der, şehirde düzenli olarak 500 ila 1000 göçmen ve mültecinin bulunduğunu tahmin etmektedir. Şehre gelen göçmen ve mülteciler geçici olarak konaklayabilecekleri bir bota binene kadar, çoğu sadece bir kaç gün veya haftayı burada geçirmektedir. Kaçakçılara ödemek için gereken parayı denkleştiremeyenler kimi zaman İzmir’de bir kaç ay da kalabilmektedir.

²²⁵ hYd Mülteci Destek Programı’nın ruh sağlığı desteği çalışanlarının notlarından, Ağustos-Aralık, 2008.

²²⁶ Söz edilen refakatsiz çocuk, Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu’nun (No. 5683 - 15 Haziran 1950) 17. Maddesi’ni ihlalden yargılanmıştır. Kanun’unun 25. Maddesi “oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçanlar”ın bir aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılacaklarını belirtir. SHÇEK personeli, her ne kadar SHÇEK yurtlarından çocukların daha önce de izinsiz ayrılmış olduklarını bilseler de, ilk defa refakatsiz çocuk bir mültecinin bu nedenle yargılandığını duyduklarını belirttiler. Raporun yayını sırasında dava henüz devam etmekteydi.

²²⁷ Kıdemli Koruma Görevlisi, BMMYK Ankara.

²²⁸ İzmir Buca’daki Dokuz Eylül Erkek Yetiştirme Yurdu Müdürü.

*mültecilerin de vatandaş çocuklarla aynı yasa ve standartlar tarafından korunduğunun da mahkemelerce bilinmesi gerekmektedir.*²²⁹

Her ne kadar refakatsiz çocuk mültecilere ilişkin olarak vesayet ile ilgili mevzuatın Türkiye genelindeki uygulamasına dair hYd kapsamlı bilgi edinememiş olsa da,²³⁰ en azından vakalar bazında incelendiğinde ilgili mevzuat ile uygulama arasında önemli farklar bulunduğu gözlemlenmektedir. Sosyal görevli ve çocuk koruma uzmanı Nihat Tarimeri “bu çocukların vesayet haklarını rafa kaldırıp onlarla bu şekilde ilgilenererek; aslında yasayla uyumsuz bu uygulamanın sürmesine biz de katkıda bulunmuş oluyoruz” diyor.

Hukuki Temsil

Türkiye'nin ceza usulü kanunu, bir çocuğu ilgilendiren tüm cezai kovuşturmalarda, yerel baro tarafından atanan bir avukatın bulunmasını gerektirmektedir.²³¹ Eğer sanık yeterli seviyede Türkçe konuşmuyor ve anlamıyorsa, o zaman bir çevirmen kullanılmalıdır.²³² Bu rapor için toplanan verilerde, refakatsiz çocuk mültecilerin, Türkiye'deki cezai kovuşturmalar esnasında ücretsiz hukuki temsilden ve çeviri hizmetinden faydalandıklarını göstermektedir. En azından iki cezai kovuşturma içeren vakada, avukat ve çevirmenlerin görevlendirilediği bilinmektedir.²³³ Ancak, refakatsiz çocuk mültecilerin tespitindeki sorunlar,²³⁴ Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girme ya da düzensiz olarak Türkiye'de bulunma suçuyla itham edilen çok sayıda refakatsiz çocuk mültecinin ulusal mevzuatta kendilerine garanti edilen hukuki temsil hakkından faydalanamamaları sonucunu doğurmaktadır.

Refakatsiz çocuk mültecilerin cezai olmayan meselelerle ilgili olarak da hukuki temsilden yararlanmaları önünde mevzuata bağlı herhangi bir engel olmasa da, uygulamada ciddi engellerle karşılaşılmaktadırlar. Hukuki temsilin önündeki en önemli engel avukat tutan herkesin yapması gerektiği gibi, avukat ile aralarındaki anlaşmayı resmileştirmek için noter önünde “vekalet” verme gerekliliğidir.²³⁵ Refakatsiz çocuk mülteciler kimliklerinin tespiti için noterler tarafından talep edilen pasaport, ikamet tezkeresi ya da başka geçerli kimlik belgeleri sunamadıklarından,²³⁶ genellikle bir hukuki temsilciye vekalet vermeleri mümkün olmamaktadır. Kimlik belgelerinin bulunmadığı bu gibi durumlarda her ne kadar noterlerin başvuranın kimliği hakkında tanıklık yapabilecek şahitlerin ifadesini esas alma yetkisi olsa da,²³⁷ noterler nadiren bu yetkilerini kullanmaktadır.

Benzer şekilde, refakatsiz çocuk mültecilerin geçiçi sığınma başvurularına ilişkin işlemler sırasında da hukuki temsilden yararlanmaları önünde bir engel bulunmamaktadır.²³⁸ Buna rağmen, hYd'nin, travma mağduru bir refakatsiz çocuk mülteciyi yerel yetkililerce yapılan statü belirleme mülakatı

²²⁹ Türkay Asma, Ankara Barosu Çocuk Hakları Komisyonu Başkanı.

²³⁰ hYd'nin SHÇEK yetkilileriyle diğer hususların yanında vesayet ile ilgili olarak görüşmek üzere yaptığı üç görüşme talebi de reddedilmiştir.

²³¹ Ceza Muhakemesi Kanunu No. 5271, Madde 150. Ayrıca, “Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafii ve Vekillerin Görevlendirilmesi ile Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik No. 26450,” 2 Mart 2007, Madde 5(2).

²³² Ceza Muhakemesi Kanunu, *dipnot* 231, Madde 202.

²³³ Vakalardan biri hYd'den danışmanlık alan bir çocuk ile ilgiliyken; diğer vaka hakkında hYd, İzmir'deki Mülteci-Der tarafından bilgilendirilmişti. Her iki vakada da, çocuklara avukat atanmıştı. Vakalardan birinde çocuğa tercüman desteği de sağlanırken; diğerinde refakatsiz çocuk mültecinin yeterli Türkçe bildiğine kanaat getirildiğinden tercüman bulundurulmamıştı.

²³⁴ Raporun 3.1 Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakıma Alınmadan Önceki Durumları bölümüne bakınız.

²³⁵ Noterlik Kanunu Yönetmeliği No. 15645, 13 Temmuz 1976, Madde 90 ve 91.

²³⁶ Noterlik Kanunu Yönetmeliği No. 15645, 13 Temmuz 1976, Madde 90 ve 91.

²³⁷ Noterlik Kanunu Yönetmeliği No. 15645, 13 Temmuz 1976, Madde 90 ve 91.

²³⁸ Belli bir hukuki prosedür tarafların 18 yaşından büyük olması şartını koşuyorsa ancak o durumda çocukların avukata vekalet vermeleri engellenebilir. Noterlik Kanunu Yönetmeliği No. 15645, 13 Temmuz 1976, Madde 91. Bu sınırlama sığınma prosedürü için 18 yaşından büyük olma şartı olmadığından dolayı geçerli değildir.

sırasında temsil etme yönündeki talebi reddedilmiştir. Yetkililer noter tasdikli vekaleti olan hYd avukatına, İçişleri Bakanlığı tarafından dağıtılan bir genelgenin avukatın vekaleti olsun olmasının “avukatların sığınma belirleme mülakatlarına katılmalarına izin verilmemesi” ve “avukatlar tarafından iletilen sığınma taleplerinin işleme alınmaması” hükümlerini içerdiğini söylemiştir.²³⁹ Diğer taraftan, BMMYK Türkiye’nin mülteci statüsü belirleme işlemleri sırasında, yasal danışmanlar ve avukatlar hiç bir engelle karşılaşmadan refakatsiz çocuk mültecileri temsil etmektedir.²⁴⁰ Bu durum, dünyadaki bütün BMMYK temsilciliklerinde geçerli olmasa da,²⁴¹ BMMYK Türkiye temsilciliği BMMYK prosedürleri esnasında sığınmacıların hukuki temsil alma hakkını sürekli desteklemiştir.²⁴²

İkamet İzinleri

Ulusal mevzuat gereğince yabancıların uzun süre Türkiye’de yaşamaları için, “ikamet izni” almaları gerekir.²⁴³ Bu kural, refakatsiz çocuk mülteciler de dahil olmak üzere tüm sığınmacılar için de geçerlidir. İllerdeki Yabancılar Şube Müdürlükleri sığınmacılara süresi uzatılabilen altı aylık ikamet tezkeresi vermektedir.²⁴⁴ İkamet tezkeresi bir sığınmacının yasal olarak Türkiye’de kalma hakkını gösteren bir belge olmanın yanında, eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinden faydalanabilmek için de gereklidir.

İkamet tezkeresi alabilmek için ödenmesi gereken harç ve ilgili harcı ödeyememekten kaynaklanan cezalar çoğu mültecinin karşılaması mümkün olmayacak derecede yüksektir.²⁴⁵ İlgili harcı ödeyemeyecek durumda olduklarını kanıtlayabilenler, harçtan muaf tutulabilirler,²⁴⁶ ancak, sığınma başvurusunda bulunanların harçtan muaf tutulduğu nadiren görülmektedir.²⁴⁷ 15-18 yaş arası çocuklar yetişkinlerden yalnızca biraz daha az ikamet harcına tabi tutulurken; 15 yaş altındakilerden yetişkinler için belirlenen ikamet harçlarının yarısı alınır.²⁴⁸

²³⁹ Bu konu ile ilgili olarak hYd sözleşmeli avukatı, İstanbul Barosu Avukat Hakları Merkezi’ne böyle bir genelgenin olup olmadığına dair bir inceleme yapılması ve varsa Avukatlık Kanunu’na aykırılıktan iptali için gerekli işlemleri başlatmasını talep eden bir başvuruda bulundu. Bakınız, “Avukatlık Kanunu No. 1136.” hYd’nin bu talebi henüz cevaplanmamıştır.

²⁴⁰ BMMYK’nın Mülteci Statüsü Belirleme prosedürleri içinde hukuki temsile izin verilmektedir. İlgili düzenlemeler için BMMYK, Mülteci Statüsü Belirleme Usul Standartları, *dipnot* 59, Bölüm 4.3.3.

²⁴¹ Örneğin, bakınız RSDWatch.org, “No Margin for Error: Monitoring the fairness of refugee status determination procedures at selected UNHCR field offices in 2007” (*Hata Payı Yok: 2007’de BMMYK’nın seçilmiş saha ofislerinde mülteci statüsü belirleme prosedürünün adilliğine dair izleme*), Haziran 2008, <http://www.rsdwatch.org/NoMarginForError2007.pdf> [Erişim tarihi: 10 Şubat 2009]. Rapor, Kamboçya ve Hong Kong’daki BMMYK ofislerinin Mülteci Statüsü Belirleme prosedürü içinde hukuki temsile sınırlamalar getirdiğini; BMMYK Türkiye ofisinin ise hukuki temsil konusunda BMMYK’nın 2005’te yayınladığı Usul Standartları ile tam uyum içinde çalıştığını belirtmektedir.

²⁴² Örneğin, bakınız, Helsinki Yurttaşlar Derneği, “BMMYK Türkiye’nin BMMYK Mülteci Statüsü Belirleme Prosedürü Standartlarına Uyumunun Değerlendirmesi,” Eylül 2007, sayfa 7, <http://www.hyd.org.tr/?pid=559> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

²⁴³ Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun No. 5687, 24 Temmuz 1950.

²⁴⁴ İçişleri Bakanlığı, “Uygulama Talimatı”, Genelge no.57, *dipnot* 7, Bölüm 11: Resen İkamet İzni Verilecek Haller.

²⁴⁵ İkamet tezkeresi ile ilgili iki farklı masraf bulunmaktadır. Bunlardan biri, bir kereye mahsus olarak ödenen “defter bedeli,” diğeri de 6 ayda bir ödenmesi gereken “ikamet harcı”dır. Bu kalemlerin bedeli her yıl Değerli Kağıtlar Kanunu No. 210 ve Harçlar Kanunu No. 492 uyarınca Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. 2009’da, 6 aylık ikamet harcı kişi başı 306,30TL ve defter ücreti ise 135TL idi. 2010 yılında bu miktarlar yaklaşık olarak %8 oranında artmıştır.

²⁴⁶ Harçlar Kanunu No. 492, Madde 88(d).

²⁴⁷ Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd), İnsan Hakları Araştırmaları Derneği (İHAD), İnsan Hakları Derneği (İHD), İnsan Hakları Gündemi Derneği (İHGD), Mazlum-Der, Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, “Sığınmacılardan Alınan İkamet Harçları: Harç mı? Haraç mı?”, 25 Ekim 2009, <http://www.hyd.org.tr/?pid=769> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

²⁴⁸ Harçlar Kanunu No. 492, Madde 91. 2009’da 6 aylık bir ikamet tezkeresi harcı yetişkinler için 306,30TL; 15-18 yaş arası çocuklar içinse 288,15TL idi.

Refakatsiz çocuk mültecilerden, BMMYK'dan ve SHÇEK çalışanlarından alınan bilgiler, İstanbul'daki Yabancılar Şube Müdürlüğü'ne sığınmacı olarak kayıtlı refakatsiz çocuk mültecilerin büyük bir çoğunluğuna ikamet tezkeresi verilmediğini göstermektedir. Çocuklardan bazıları ikamet tezkeresi almakla ilgili sürecin başlaması için Yabancılar Şube Müdürlüğü'nde yapmaları gereken görüşmeyi iki hatta daha fazla yıl boyunca beklemek durumunda kalmıştır.²⁴⁹ Kendilerine ikamet tezkeresi verileceği bildirilen az sayıda çocuk ise ilgili harç ve cezalardan muaf tutulmamış; bu nedenle de ikamet tezkerelerini alamamıştır.²⁵⁰ İkamet tezkeresi olmaması refakatsiz çocuk mültecilerin aynı zamanda devlet hizmetlerinin verilmesinde kullanılan kimlik numaralarının da olmadığı anlamına gelmekte; bu da, onların sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine erişimi önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.²⁵¹

hYd, SHÇEK gözetimindeki refakatsiz bir çocuk mültecinin ikamet tezkeresi harcı ve bu harcı ödeyememesinden kaynaklanan cezalardan muaf tutulma talebinin İçişleri Bakanlığı tarafından reddedilmesi ile ilgili İdare Mahkemesi'nde yürütmeyi durdurma ve iptal davası açmıştır. 29 Nisan 2010'da, Mahkeme devlet korunması altında olan bu refakatsiz çocuğun 1.500TL civarındaki ilgili harç ve cezayı ödeyemeyeceğine dair hiç bir kanıt olmadığı gerekçesiyle hYd'nin iptal talebini red etmiştir.²⁵² Mültecilere destek ve savunu alanında çalışan bir grup STK da mülteci ve sığınmacılardan ikamet harcı alınması ile ilgili uygulamaya karşı çıkan ortak bir basın bildirisini yayınlamış,²⁵³ Uluslararası Af Örgütü Türkiye konuyla ilgili bir kampanya başlatmıştır.²⁵⁴

Rapor yayınlanırken refakatsiz çocuk mülteciler de dahil olmak üzere tüm sığınmacıların ikamet tezkeresi ile ilgili harçtan muaf tutulması hükümet tarafından gözden geçirilmekteydi.²⁵⁵ Yetkililer, henüz tasarı aşamasında olan ve 2011 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması beklenen Türkiye'nin ilk iltica yasasında tüm sığınmacı ve mültecilerin ikamet harcından muaf tutulacağını gayri resmi belirtmektedir. İçişleri Bakanlığı, iltica yasası yürürlüğe girene kadar geçecek süre içerisinde de bu sorunun çözümüne yönelik olarak, İl Emniyet Müdürlükleri'ne ikamet harcından muaf tutulmak için başvuranların harcı ödeyip ödeyemeyeceklerine dair maddi imkanlarının araştırılması hükmünü içeren bir genelge dağıtmıştır.²⁵⁶ Genelge, ayrıca, başvuruda bulunanların kendi maddi durumlarına dair iddialarının aksi bir tespitle 15 gün içinde bulunulamaması halinde, bu kişilere ikamet tezkerelerinin harçtan muaf olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Şüphesiz, ikamet harcı ve ilgili cezaların ortadan kaldırılması refakatsiz çocuk mültecilerin ulusal ve uluslararası düzenlemelere göre hakları olan ücretsiz sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine erişebilmelerinde hayati bir rol oynayacaktır.

²⁴⁹ hYd'nin hukuki destek dosyalarından bilgiler.

²⁵⁰ Örneğin, hYd'den danışmanlık almakta olan iki refakatsiz çocuk mülteciye Yabancılar Şube Müdürlüğü yetkilileri tarafından kendilerine ikamet izni çıktığı bildirilmiş olsa da; ikamet tezkerelerini alabilmeleri için birinin yaklaşık olarak 1500TL, diğerininse 520TL ödemesi gerektiği bildirildiğinden bu çocuklar da ikamet tezkerelerini alamamışlardır (hYd'nin hukuki destek dosyalarından bilgiler).

²⁵¹ 6 aylık ikamet izni alan yabancılara ilgili Nüfus Müdürlüğü'nden kimlik numaraları verilmelidir. Bakınız, Nüfus Hizmetleri Kanunu No. 5490, Madde 8 ve 46. Ayrıca bakınız, Türkiye'de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtları'nın Tutulması Hakkında Yönetmelik No. 26325, 26 Ekim 2006, Madde 5.

²⁵² hYd'nin hukuki destek dosyalarından bilgiler. Raporun yayını sırasında hYd'nin bu kararı temyiz başvurusu hakkında Danıştay'dan henüz bir karar çıkmamıştı.

²⁵³ Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) ve diğerleri, *dipnot* 247.

²⁵⁴ Af Örgütü, "Türkiye: Mülteciler için İkamet Harcını Kaldırın!", EUR 44/002/2009, 2009.

²⁵⁵ 11 Kasım 2009'da CHP milletvekili, Hulusi Güvel, Meclis Planlama ve Bütçe Komisyonu'nda yaptığı bir konuşmanın ardında, Harçlar Kanunu No. 492'nin 88. Madde'sinde bir değişiklik yapılarak, sığınmacıların otomatik olarak ikamet harcından muaf tutulmasını önermiştir. hYd iletişim dosyaları.

²⁵⁶ İçişleri Bakanlığı, Mülteci ve Sığınmacılar No. B.050.OKM.0000.12/2010/19, 19 Mart 2010, Bölüm 1.

4. TAVSİYELER

[Yabancı] refakatsiz çocuklar, vatandaşı ya da oturma izni olan çocuklar ile aynı muameleyi görmeli ve eşit haklara sahip olmalıdır. Onlara, herşeyden önce çocuk olarak davranılmalıdır. Göçmenlik statülerine dair tüm değerlendirmeler ikincil durumdadır.²⁵⁷

4.1 Türkiye Hükümetine Yönelik Tavsiyeler

- Refakatsiz çocuk mülteciler, sığınmacı statülerinden önce çocuk olarak değerlendirilmeli; çocuk olarak uluslararası ve ulusal hukuk çerçevesinde sahip oldukları hakları garanti altına alınmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilere, sahip oldukları tüm haklara vatandaş çocuklarla aynı düzeyde erişim olanağı sağlanmalıdır.
- Devlet görevlileri, refakatsiz çocuk mültecilerin hakları ve ihtiyaçları konusunda bilgilendirilmeli; görevlerini bu hakların bilincinde yerine getirmelerine yönelik eğitim almalıdır.
- Refakatsiz çocuk mülteciler ile çalışan devlet kurumlarında tercümanların bulunması için gerekli kaynaklar ayrılmalı; kullanılacak tercümanlara özel eğitim verilmelidir.
- Çocuk ve mülteci hakları alanında çalışan STK'lar ve BMMYK ile işbirliği içerisinde refakatsiz çocuk mültecilerin hakları ve içinde buldukları durum ile ilgili farkındalık yaratma çalışmaları yapılmalıdır.

Refakatsiz Çocuk Mültecilerin Tespiti ve Uzun Süreli Bakım Öncesinde Sağlanan Bakım

- Uluslararası standartlara göre şartları belirlenmiş olan istisnai durumlar dışında, refakatsiz çocuklar ne Geri Gönderme Merkezleri'nde ne de başka yerlerde kapatılmamalıdır.
- 2006 Uygulama Talimatı, yaş tespiti ve SHÇEK'e yerleştirilme öncesi süreç de dahil olmak üzere, çocuk mültecilerin idari gözetim altına alınmasına izin vermeyecek hükümler içerecek şekilde değiştirilmeli; benzer hükümlere, sığınmayla ilgili hazırlanacak tüm yasalarda yer verilmelidir. Refakatsiz çocuk mültecilerin kapatılması yerine uluslararası düzeydeki iyi uygulamalarla uyumlu alternatifler geliştirilmeli ve kullanılmalıdır.
- Özellikle sınırlarda ve yasa dışı göçmen trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde görev yapan güvenlik güçleri ve savcılara, refakatsiz çocuk mültecilerin tespiti ve tespit sonrası atılması gereken adımlar konusunda eğitim verilmelidir. İlgili memurlara ayrıca sığınma prosedürüyle ilgili de genel eğitim verilmeli; verilen eğitimler, sınırlarda yakalanmış çocukların sığınma başvurusunda bulunma hakkı da dahil refakatsiz çocuk mültecilerin tüm hakları ile hassas durumları, yaş ve kültürlerine uygun mülakat tekniklerine dair bilgiler içermelidir. İnsan kaçakçılığı mağduru çocukların tespiti konusunda da eğitimler verilmelidir.²⁵⁸
- Refakatsiz çocuk olarak tespit edilmelerinin hemen ardından, refakatsiz çocuk mülteciler uzun süreli ihtiyaçlarının uygun bir şekilde değerlendirilebileceği bir geçici bakım merkezine yerleştirilmelidir. Çocuğun bakımıyla ilgili değişiklikler asgari düzeyde tutulmalıdır. Uzun süreli bakıma alınmadan önce çocuğa uygun bir geçici bakımın sağlanması için Çocuk Polisi bünyesinde

²⁵⁷ Avrupa'da Refakatsiz Çocuklar Programı, *dipnot* 5, paragraf B.2.

²⁵⁸ Sınır bölgelerinde görev yapanların almaları gereken eğitimlere dair tavsiyeler için: Avrupa Konseyi, "Parliamentary Assembly Recommendation 1309 (1996) on the Training of Officials Receiving Asylum Seekers at Border Points" (*Sınırlarda Sığınmacıları Kabul Eden Görevlilerin Eğitimine dair 1309 (1996) Sayılı Meclis Tavsiyesi*), 7 Kasım 1996, <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA96/EREC1309.HTM> [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2009].

yasayla görevlendirilmiş “Çocuk Bakım Birimleri” kurulmalıdır.

- Güvenlik güçlerine, Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği’ne (*Çocuk Polisi Yönetmeliği*) (No.24372) uymak yönünde eğitim verilmelidir. Refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili, onların en kısa sürede Çocuk Polisi Birimlerine transfer edilmelerine kadar geçen süre içinde korunmaları dışındaki hiçbir işlem, Çocuk Polisi Birimleri dışında bir güvenlik birimince yapılmamalıdır. Sınırlarda ya da taşrada tespit edilen refakatsiz çocuklar, Çocuk Polisi Birimi bulunan en yakın şehre gönderilmelidir.
- Çocuk Polisi Birimleri personeline, Çocuk Polisi Yönetmeliği’ne uymak konusunda eğitim verilmelidir. Refakatsiz çocuk mültecilerle yapılacak ilk mülakatlarda mutlaka bir sosyal hizmet uzmanı bulundurulmalı, kullanılan tercümanlar eğitilmiş ve nitelikli olmalıdır. Çocuklar SHÇEK bakımına alınana kadarki bakımlarından Çocuk Polisi Birimleri sorumlu olmalıdır. Çocuk Polisi Birimleri personeli refakatsiz çocuk mültecilerin göremeyeceği şekilde silah taşınmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mülteciler tespit edildiklerinde ve belli aralıklarla sığınma prosedürü, yaş belirleme testleri, Türkiye’deki çocuk koruma sistemi ve sağlık, eğitim, barınma ve diğer sosyal hizmetlere ulaşım hakkında bilgilendirilmelidir. Bu bilgiler refakatsiz çocuk mültecilere yaşlarına uygun bir şekilde yazılı ve sözlü olarak, anlayabildikleri bir dilde, gerektiğinde eğitilmiş ve nitelikli tercümanlar aracılığıyla verilmelidir.
- Çocuğun sunduğu kimlik belgesinde yaşı 18’in üstünde olarak gösterilse bile, şüphe refakatsiz çocuk mülteci lehine kullanılmalı ve beyan ettiği yaş esas alınmalıdır.
- Yaş belirleme testi yapılması gerektiğinde, sonuçları esas alınan test fiziksel, gelişimsel, bilişsel ve psikolojik faktörleri dikkate alan bütünlükçü bir yaklaşımla çocuğun yaşını değerlendirmelidir. Testler tecrübeli ve bağımsız uzmanlarca toplumsal cinsiyet ve kültürel farklılıklara duyarlı bir biçimde yapılmalıdır. Kullanılan teknoloji, güvenli olmalı ve insan onuruyla bağdaşmalıdır. Yaş testleri ancak gerekli bilgilendirmenin ardından çocukların onayı alınarak yapılmalı; yaş belirleme testi sonuçları beklenirken çocuklar uygun devlet tesislerinde konaklatılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin sığınma başvurusunda bulunmaları önünde hiç bir engel olmamalı; yerinden edilmiş olma sorunlarına kalıcı bir çözümün olabildiğince çabuk getirilebilmesi için refakatsiz çocuk olarak tespit edilmelerinin ardından en kısa sürede statü belirleme prosedürü başlatılmalıdır.

Uzun Süreli Bakım

- Refakatsiz çocuk mülteciler ancak başka bir çözüm bulunamadığı durumlarda kurum içi bakım merkezlerine yerleştirilmeli; SHÇEK yurtlarında barındırılmak yerine çocukların geldikleri ülkelerden ya da onlarla aynı dili konuşan ailelerin yanında kalmalarına imkan sağlayacak düzenlemeler geliştirmelidir. Bu tip uygulamaların başarılı bir şekilde işlemesi için uygun izleme yöntemleri geliştirilmeli ve yeterli kaynak aktarımı yapılmalıdır.
- Bakımları ile ilgili alınacak tüm kararlarda refakatsiz çocuk mültecilere danışılmalıdır. Refakatsiz çocuk mültecilere bakımları ile ilgili, yapılacak değişiklikler de dahil olmak üzere, kendi görüşlerini ve tercihlerini ifade edebilmeleri için her türlü olanak sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin korunma ile ilgili ihtiyaçları düzenli olarak gözden geçirilerek yeniden değerlendirilmelidir. Değerlendirmeler, mültecilik konularında eğitim almış nitelikli çocuk uzmanları tarafından gerçekleştirilmelidir.
- SHÇEK çalışanları, mülteci hukuku, refakatsiz çocuk mültecilerin hakları ve faydalanabilecekleri hizmetler, kültürlerarası iletişim ve çatışma çözümleme becerileri konularında eğitim almalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin konaklatıldığı tüm SHÇEK yurtlarında, yeterli sayıda tam zamanlı çalışan, gerekli eğitimleri almış ve nitelikli tercümanlar bulundurulmalıdır. Tercümanlara

çocukların yaşlarına ve kültürel farklılıklara uygun tercüme teknikleri üzerine eğitimler verilmelidir. Tercümanların istihdamı ve eğitimi için gerekli kaynaklar ayrılmalıdır.

- SHÇEK yurtlarında kalan refakatsiz çocuk mültecilerin buldukları yerdeki topluma entegrasyonunu destekleyecek çalışmalar yapılmalıdır. Spor, sanat ve benzeri etkinliklerde bulunabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilere ihtiyaç duydukları kadar kıyafet verilmelidir.
- Kızılay aracılığıyla ve refakatsiz çocuk mültecilerin verdikleri bilgiler doğrultusunda aile bireyleri bulunmaya çalışılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin, eğitim, sağlık, psikolojik ve hukuki destek ile diğer hizmetlerden yararlanabilmeleri ve gelişimlerini destekleyen etkinliklere katılabilmeleri için SHÇEK yurtlarına özgürce giriş çıkış yapabilmeleri yönündeki yaklaşım devam ettirilmelidir.
- 18 yaşını doldurarak, devletin çocuklara sunduğu barınma ve diğer koruma hizmetlerinden daha fazla yararlanamayacak refakatsiz çocuk mültecilere yeni yaşamlarına alışmalarını kolaylaştıracak "geçiş dönemi" hizmetleri sağlanmalıdır. 18 yaşına yaklaşan çocuklara, çocuk ve mülteci hakları alanında çalışan STK'lar ve BMMYK ile işbirliği içerisinde, yaşlarına ve kültürlerine uygun bir şekilde ve anlayabilecekleri bir dilde tek başlarına yaşama hazırlanmalarına yardımcı olacak danışmanlık ve bilgilendirme hizmetleri sunulmalıdır. Eğitimli uzmanlar tarafından kullanılmak üzere özel bir danışmanlık modülü hazırlanmalıdır. 18 yaşına giren hassas durumdaki bazı mültecilerin, gerektiğinde iki yıl daha SHÇEK yurtlarında kalmalarına izin verilmelidir. 18 yaşını doldurarak yurtlardan ayrılmak zorunda kalacak refakatsiz çocuk mültecilere geçici bir süre barınma imkanı sağlanması için yatırım yapılmalıdır.

Eğitim

- Refakatsiz çocuk mültecilere, vatandaş çocukların sahip olduğu tüm eğitim olanakları sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin, ülkeye varmalarının hemen ardından okullara, resmi olmayan eğitim kurumlarına ya da mesleki eğitim kurslarına kayıtları yapılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin eğitim seçenekleri konusundaki görüşleri dikkate alınmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili ulusal mevzuatın eğitim alanında uygulanması için eğitimden sorumlu yetkililer bilgilendirilmelidir.
- Türkçe dil yeterliliğinin refakatsiz çocuk mültecilerin eğitim haklarından yararlanmalarını engelleyecek bir şekilde kullanılması engellenmelidir.
- Okul yetkililerinin refakatsiz çocuk mültecileri ortaöğretim okullarına "misafir öğrenci" olarak kaydetmelerinin önüne geçilerek çocuklara mezun olduklarında diploma verilmesi sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin okullara kaydedilmesi için kendilerinden, önceki eğitimlerine dair belge sunmalarının istenemeyeceği ilgili ortaöğretim mevzuatında açıkça belirtilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin, resmi belgelerinin olmaması durumunda önceki eğitim durumlarını ve seviyelerini belirlemeye yarayacak yöntemler uygulamaya konmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin hem örgün hem de yaygın eğitim imkanlarından yararlanabilmeleri için okul harcı, kitap ve yol masrafları gibi giderlerin karşılanmasına yönelik kaynak ayrılmalıdır.
- STK'lar ve gönüllü eğitmenlerin SHÇEK yurtlarında ders verme veya atölye çalışmaları yapmaları önündeki idari engeller kaldırılmalıdır.

Sağlık

- Refakatsiz çocuk mültecilere, vatandaş çocuklara sağlanan sağlık hizmeti olanakları aynen sağlanmalıdır.
- Travma, işkence ve silahlı çatışma kurbanı çocukların özel ihtiyaçlarına odaklı olarak refakatsiz çocuk mültecilerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumaya ve iyileştirmeye yönelik önlemler alınmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin, ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için ikamet tezkereleri ve kamu hizmetleri sistemiyle uyumlu kimlik numaraları gecikmeden verilmelidir.
- Sağlık personeline çocukların yaşına ve kültürüne uygun yöntemlerle sağlık hizmeti verme konusunda eğitim verilmelidir.
- Hem fiziksel hem de ruhsal sağlıkla ilgili taramalar ve tedavilerde kullanılmak üzere yeterli sayıda nitelikli tercüman bulunmalı; sağlık alanında çalışan tercümanlar da çocukların yaşına ve kültürüne uygun tercüme tekniklerine dair eğitim almalıdır.
- Tüm sağlık testleri ve işlemleri refakatsiz çocuk mülteci ve vasisi bilgilendirildikten sonra onayları alınarak yapılmalı; tüm test ve işlemlerin amacı çocuğun anladığı bir dilde, yaşına ve kültürüne uygun bir şekilde açıklanmalıdır. Tüm test sonuçları refakatsiz çocuk mülteciye ve vasisine bildirilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin gerektiğinde ruh sağlığı durumları değerlendirilmeli ve ihtiyaç duyulduğunda gerekli tedavi sağlanmalıdır. Ruhsal sağlıkla ilgili değerlendirmeler çocukların değerlendirmeler esnasında tekrar travma yaşaması ihtimali göz önünde bulundurularak ancak gerekli olduğunda yapılmalıdır. Ruhsal sağlık hizmetleri, travmaya maruz kalmış kişilerin tedavisinde tecrübe sahibi ve çocuk mültecilerin maruz kaldıkları çeşitli zulümler konusunda bilgili yetkin uzmanlarca sağlanmalıdır.
- Tüm refakatsiz çocuk mültecilerin aşı ihtiyaçları değerlendirilmeli; eksik aşuları yapılmalıdır.

“Geçici Sığınmacı” Statüsü Belirleme

- Refakatsiz çocuk mültecilerin geçici sığınmacı statüsü belirlemeyle ilgili işlemleri, mülteci hukuku ve çocukların yaşına ve kültürüne uygun mülakat teknikleri konusunda eğitimli; çocuk sığınmacıların başvuruları değerlendirilirken gözetilmesi gereken ilkeler hakkında bilgili görevliler tarafından yapılmalıdır. Refakatsiz çocuk mültecilerin statü belirleme mülakatları esnasında tecrübeli bir psikolog veya sosyal hizmet çalışanı hazır bulunmalı; mültecilerin ve mülteci çocukların korunma ihtiyaçları konusunda eğitimli yetkin tercümanlar görevlendirilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin hukuki temsilcilerinin tüm statü belirleme mülakatlarında ve statü belirleme prosedürü boyunca hazır bulunmalarına izin verilmelidir.
- Eğer refakatsiz çocuk mülteci mülakat esnasında “geçici sığınmacı” statüsü başvurusuyla ilgili yeterli bilgi sağlayacak olgunlukta değilse, çocuğun statüsü belirlenirken menşe ülke bilgisi incelenmeli; dahil olduğu toplumun ve aile mensuplarının kaçtığı ülkedeki koşulları gözden geçirilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin statü belirleme mülakatları zaman kaybedilmeden ve çocuklara yetişkinlerden öncelik verilerek yapılmalıdır.
- Statü belirleme işlemlerinde gecikme yaşanmaması için ilgili görevlilerin sayısı artırılmalıdır.
- “Geçici sığınmacı” olarak tanınmış refakatsiz çocukların sağlık ve diğer sosyal hizmetlerden yararlanabilmeleri ve geri gönderilmemelerinin (*non-refoulement*) garanti altına alınması için olumlu sığınma statüsü kararları resmi olarak tebliğ edilmelidir. Kararların verilmesinde gecikme yaşanması durumunda refakatsiz çocuk mülteciler gecikmelerin sebebi ve statü kararlarının

yaklaşık olarak ne zaman verileceğine dair bilgilendirilmelidir.

- BMMYK tarafından reddedilen vakalarda, refakatsiz çocuk mültecilerin uluslararası koruma ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bağımsız bir değerlendirme yapılmalıdır.
- Sığınma başvurusu son aşamada reddedilmiş çocuk başvurucular çocuğun yüksek yararı gerektirmediği sürece sınırdışı edilmemeli; 18 yaşına girene kadar çocuğa devlet koruması sağlanmaya devam edilmelidir.

Vesayet

- Vesayet ile ilgili ulusal mevzuat refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili olarak da işletilmelidir.
- Tüm refakatsiz çocuk mültecilere bireysel ve sürekli bir vasi atanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin eğitim ile fiziksel ve ruhsal sağlık ihtiyaçları konusunda uzman ve kültürlerarası iletişim konusunda bilgili yeterli sayıda yetkin vasinin atanabilmesi için gerekli maddi kaynaklar tahsis edilmelidir.
- Vasilere, sorumluluklarındaki çocuklar ile ilgili yükümlülüklerini etkin bir biçimde yerine getirebilmelerine yetecek miktarda ödenek ayrılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin vesayet haklarından anlamlı bir şekilde yararlanabilmeleri için yeterli sayıda yetkin ve eğitilmiş tercüman sağlanmalıdır.

Hukuki Temsil

- Türkiye’de düzensiz olarak bulunmaktan ötürü yakalanan refakatsiz çocuk mültecilere derhal bir hukuki temsilci sağlanmalıdır. Hukuki temsilcinin ilk görevlendirilmesinde çocuğun beyan ettiği yaşı baz alınmalıdır.
- Sığınma prosedürü boyunca ve diğer tüm hukuki konularla ilgili olarak refakatsiz çocuk mültecilerin hukuki temsilden yararlanması sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilere sağlanan hukuki temsilciler sığınma hukuku konusunda uzman ve çocukların yaşına ve kültürüne uygun bir şekilde hukuki danışmanlık verme konusunda yetkin olmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin hukuki temsilden yararlanabilmesi için yeterli sayıda yetkin ve eğitilmiş tercüman temin edilmelidir.
- Hukuki temsilcilerin, refakatsiz çocuk mültecilerin sığınma başvuruları ile ilgili karar verirken kullanılacak tüm kanıtlara tam erişimi olmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin statü mülakatlarına hukuki temsilcilerin katılımı ile ilgili tüm keyfi sınırlamalar kaldırılmalıdır.
- Noterlere, kimlik belgelerinin olmadığı durumlarda refakatsiz çocuk mültecilerin hukuki temsilcilerine nasıl vekalet verebilecekleri konusunda yol gösterilmeli; noterler, vekalet verirken şahit ifadeleri de dahil olmak üzere, hukuki olarak kimlik belgeleri yerine kullanılması uygun görülmüş alternatifleri kullanma yolunda teşvik edilmelidirler.

İkamet İzinleri

- Geçici sığınma başvurusu sahibi olarak yetkililere kaydını yaptırmış tüm refakatsiz çocuk mültecilere en kısa zamanda ikamet tezkereleri verilmelidir.
- İç mevzuata uygun şekilde, ikamet tezkereleri refakatsiz çocuk mültecilere ücretsiz olarak verilmeli; refakatsiz çocuk mülteciler ilgili “ikamet harcı”ndan muaf tutulmalı, “cüzdan bedeli”nin de ya alınmaması ya da Sosyal Yardımlaşma Vakıflarınca veya SHÇEK bütçesinden

karşılanması sağlanmalıdır.

- Refakatsiz çocuk mültecilere kamu hizmetleri sistemiyle uyumlu kimlik numaraları derhal verilmelidir.

4.2 BMMYK'ne Tavsiyeler

- BMMYK, Türkiye Devleti yetkilileri tarafından 18 yaşından büyük olarak kaydedilmiş olsalar bile, refakatsiz çocukların yaşlarıyla ilgili beyanlarını esas almaya devam etmeli; şüphe olduğu durumlarda şüpheyi refakatsiz çocuk lehine kullanmalıdır.
- BMMYK güvenlik ve kapı görevlileri refakatsiz çocuk mültecileri tespit etme ve onlara yaşlarına ve kültürlerine uygun bir biçimde davranma konusunda eğitim almalı; hiçbir çocuk BMMYK kapısından geri çevrilmemeli ya da daha sonra gelmesi istenmemelidir.
- Kayıt ve statü belirleme mülakatları ve statü kararları gecikme olmadan ve refakatsiz çocuk mültecilere öncelik verilerek yapılmalıdır. Kararların verilmesinde gecikme yaşanması durumunda refakatsiz çocuk mülteciler gecikmelerin sebebi ve statü kararlarının yaklaşık olarak ne zaman verileceğine dair bilgilendirilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin başvurularının özel eğitimli mülakatçılar ve tercümanlar aracılığıyla çocuğun yaşına uygun bir şekilde işleme konulup incelenmesine devam edilmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilere statü belirleme mülakatlarına hazırlanabilmeleri için yeterli zaman tanınmalıdır.
- Üçüncü ülkeye yerleştirilme ihtimalleri ve zamanlaması ile ilgili olarak refakatsiz çocuk mültecilere yaşlarına uygun şekilde detaylı bilgilendirme yapılmalıdır.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin başvurularıyla ilgilenecek daha fazla görevli ve tercüman tahsis edilmelidir.
- Devlet kurumları, insani yardım örgütleri ve çocuk ve mülteci hakları alanında çalışan STK'larla iş birliği içerisinde, refakatsiz çocuk mültecilerin 18 yaşını doldurmaları nedeniyle devlet korumasından çocuk olarak yararlanamayacakları döneme hazırlanabilmeleri için geçiş dönemi hizmeti sağlanması yönündeki çalışmalara ve bu amaçla maddi kaynak ayrılmasına devam edilmelidir.
- BMMYK, Türkiye Hükümetini, refakatsiz çocuk mültecilerle ilgili ulusal ve uluslararası sorumluluklarını yerine getirme yönünde desteklemeye devam etmelidir.

4.3 BMMYK ile İş Birliğinde Bulunan “Yerleştirme” Ülkeleri ve Fon Sağlayan Ülkelere Yönelik Tavsiyeler

- BMMYK ve çocuk ve mülteci hakları alanında çalışan yerel STK'ların Türkiye'deki refakatsiz çocuk mültecilerin haklarının korunmasına ve en iyi düzeyde koruma almalarına yönelik gayretleri desteklenmelidir.
- Refakatsiz çocuk mültecilerin geçici olarak Türkiye'de kaldıkları süre içerisinde kendilerine sunulan korumadaki boşluklar ışığında, çocukların 18 yaşından önce de üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesine imkan tanınmalıdır. En asgaride, BMMYK ve Türkiye Devleti yetkilileriyle birlikte çalışarak refakatsiz çocuk mültecilerin 18 yaşına girer girmez kalıcı olarak uluslararası korumadan faydalanacakları üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri sağlanmalıdır.
- İçişleri Bakanlığı, refakatsiz çocuk mültecilere üçüncü bir ülkeye yerleşme zamanı geldiğinde sorunlarla karşılaşmadan ülkeden çıkış izni alabilmeleri için harç ve cezalardan muaf ikamet tezkeresi düzenlemeye teşvik edilmelidir.

Ek: Tablolar

Tablo 1: Türkiye’de BMMYK’ya Kayıtlı Refakatsiz²⁵⁹ Çocuklar, 2004-2009

Ülke	Kayıt Yılı						Total
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Afganistan	2	17	18	89	71	112	309
Demokratik Kongo Cumhuriyeti			1	4	3	7	15
Eritre	1	2		3	4	5	15
Etiyopya	2	1	3		3	3	12
Gine				2		24	26
İran	27	26	34	15	24	21	147
Irak	7	7	2	12	25	12	65
Somali	67	40	96	258	149	60	670
Sudan	5			4	36	13	58
Diğerleri ²⁶⁰	5	2	3	4	2	28	29
Toplam	116	95	157	391	317	285	1361

Tablo 2: BMMYK’da Aktif Dosyası olan Refakatsiz Çocuklar, 2009 yılı sonu

Menşe Ülke	Sığınmacılar	Tanınmış Mülteciler	Toplam
Afganistan	79	18	97
Gine	14		14
İran	15	3	18
Irak	2	8	10
Somali	26	22	48
Sudan	9	4	13
Diğerleri ²⁶¹	23	2	25
Toplam	168	57	225

²⁵⁹ BMMYK istatistiklerinde verilen rakkamlar, bu raporda olduğu gibi, hiçbir yetişkin refakatinde olmayan ya da bir yetişkin refakatinde olsa bile refakatinde olduğu yetişkinin ebeveyni ya da hukuki veya geleneksel olarak bakımından sorumlu biri olmadığı çocukları kapsamaktadır.

²⁶⁰ Diğer menşe ülkeler: Burundi, Fildişi Sahili, Filistin, Gana, Gine-Bissau, Hindistan, Kamerun, Liberya, Mali, Moritanya, Myanmar (Burma), Nijerya, Pakistan, Sierra Leone, Sri Lanka ve Suriye.

²⁶¹ Diğer menşe ülkeler: Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Eritre, Etiyopya, Gine-Bissau, Kamerun, Liberya, Mali, Myanmar (Burma), Nijerya ve Sierra Leone.

Tablo 3: Refakatsiz Çocukların Mültecilik Başvuruları ile ilgili BMMYK Kararları, 2004-2009

Ülke	2004			2005			2006			2007			2008			2009			Genel Toplam
	Tanınmış	Reddedilmiş	Toplam	Tanınmış	Redolmuş	Toplam	Tanınmış	Redolmuş	Toplam	Tanınmış	Redolmuş	Toplam	Tanınmış	Redolmuş	Toplam	Tanınmış	Reddedilmiş	Toplam	
Afganistan		4	4	4	12	16	6	9	15	33	3	36	15	5	20	16	7	23	114
Etiyopya		15	15					1	1		3	3							19
Gine										1		1					9	9	10
İran	14	24	38	16	17	3	38	5	43	16	6	22	10	6	16	13	4	17	169
Irak	1		1				1		1	9		9	21		21	14	1	15	47
Somali	26	22	48	12	12	24	11	53	64	97	42	139	63	9	72	31	7	38	385
Sudan	4	14	18		2	2					3	3	8	2	10	6		6	39
Diğerleri ²⁶²		9	9	1	2	3				3	2	5	5	1	6		2	2	25
Toplam	45	88	133	33	45	78	56	68	124	159	59	218	122	23	145	80	30	110	808

Tablo 4: Çocuk Olarak Devlet Korumasına Alınmış Olma Durumuna Göre Refakatsiz Çocuklar, 2004-2009

	Ülke	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Toplam
Çocuk olarak tespit edilerek devlet korumasına alınmış olanlar	Afganistan		2	8	29	18	55	112
	Dem. Kongo Cumhuriyeti			1	3	3	5	12
	Gine				1		19	20
	İran	3	4	3		2	3	15
	Somali	2	6	14	9	29	14	74
	Sudan					28	7	35
	Diğerleri ²⁶³	3		2	4	7	15	31
Toplam		8	12	28	46	87	118	299
Çocuk olarak tespit edilmediğinden devlet korumasına alınmamış olanlar ²⁶⁴	Afganistan	2	15	10	60	53	57	197
	Eritre	1	2		2	2	3	10
	İran	24	22	31	15	22	18	132
	Irak	4	7	2	10	21	12	56
	Somali	65	34	82	249	120	46	596
	Sudan	5			4	8	6	23
	Diğerleri ²⁶⁵	7	3	4	5	4	25	48
Toplam		108	83	129	345	230	167	1062
Genel Toplam		116	95	157	391	317	285	1361

²⁶² Diğer menşe ülkeler: Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Eritre, Filistin, Hindistan, Liberya, Nijerya, Sierra Leone, Sri Lanka ve Suriye.

²⁶³ Diğer menşe ülkeler: Eritre, Etiyopya, Fildişi Sahili, Irak, Liberya, Mali, Myanmar (Burma), Nijerya ve Sierra Leone.

²⁶⁴ Bu çocuklar, BMMYK tarafından "çocuk" olarak tespit edilmiş olsalar da, İçişleri Bakanlığı tarafından 18 yaşından büyük kabul edildikleri için çocuk olarak devlet korumasına alınmamıştır.

²⁶⁵ Diğer menşe ülkeler: Burundi, Etiyopya, Fildişi Sahili, Filistin, Gana, Gine, Gine-Bissau, Hindistan, Kamerun, Liberya, Moritanya, Nijerya, Pakistan, Sierra Leone ve Suriye.

